

Εξώφυλλο: Επεξεργασμένη φωτογραφία του Α. Κλειδωνά

Περιεχόμενα

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

- 12 «Δραστηριότητες Δ.Σ. ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ»
22 «Ημερίδα “Κατασκευές του μέλλοντος”»
35 **Τ. Μπίρης**, «Σιδερένιες μπάλες»
36 **Α. Μωρέτη**, «Μουσείο Ακρόπολης»
37 **Κ. Μαυρακάκης**, «Το νέο δημαρχιακό μέγαρο της Θεσσαλονίκης: Μια συνηγορία για την αρχιτεκτονική»
39 **Α. Καφαντάρης, Δ. Σαγώνας**, «Ελληνο-ιαπωνικό εργαστήριο αρχιτεκτονικής»
41 «Εργαστήριο-σεμινάριο στον Ξενώνα Στάμου Στούρνα»
42 «Για τη Βέρα (Βαρβάρα) Δημητρακοπούλου»

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Μ Α

Ημιυπαίθριοι – Ερμηνείες ενδιάμεσων χώρων

[Επιμέλεια: Συντακτική Επιτροπή]

- 44 **Μ. Λεφαντζής**, «Ο καιρός των ημιυπαίθριων»
46 **Α. Δημητρακόπουλος**, «Ημιυπαίθρουσες [κολώνα στη γωνία]»
49 **Μ. Σίνου**, «Οι ημιυπαίθριοι χώροι ως ρυθμιστές του μικροκλίματος»
52 **Α. Μελανίτου**, «Ημιυπαίθριοι χώροι και Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός. Νομιμότητα και αυθαιρεσία»
55 **Α. Κυριαζής**, «Ημιυπεύθυνοι – Ημιυπαίθριοι»
57 **Φ. Χρυσολούρη**, «Με αφορμή τους ημιυπαίθριους χώρους»
58 **Σ. Τσαγκαράτος**, «Ημιυπαίθριοι, όπως λέμε ημιπαράνομοι»
59 **Α. Μαριάτος**, «Είχες και στο χωριό σου ημιυπαίθριο;»
60 **Μ. Πουλάκης**, «Ο “όγκος”, οι ημιυπαίθριοι και το περιβάλλον»
61 **Ε. Λυρούδιας**, «Ημιυπαίθριοι – Διέξοδος»
62 **Π.Κ. Κουμουندούρος**, «“επί του πιεστηρίου”: “Ημινόμιμο” Χαράτσι, “Ημιυπαίθριων” Χώρων»

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
Βρυσακίου 15 & Κλάδου, 105 55 Αθήνα
τηλ.: 210 3215 146 / fax: 210 3215 147
e-mail: sadas-pea@tee.gr • www.sadas-pea.gr

‘ARCHITEKTONES’
JOURNAL OF THE ASSOCIATION OF GREEK ARCHITECTS
Issue 78, Cycle B, January/February/March 2010
Vrysakiou 15 & Kladou, 105 55 Athens
tel.: +30 210 3215 146 / fax: +30 210 3215 147

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: **Ευάγγελος Λυρούδιας**
Αντιπρόεδρος: **Γιώργος Νικολάου**
Γεν. Γραμματέας: **Μαρία Κουρμπανιά**
Ειδ. Γραμματέας: **Μυρτώ Δεσποτίδη**
Ταμίας: **Γαρυφαλιά Κοσμάγλου**
Μέλη: Δημήτρης Δούμας
Αντώνης Μασούνης
Δημήτρης Μαραβέας
Κώστας Μπαρδάκης
Κώστας Μπελιμπασάκης
Θανάσης Μπούμης
Γιάννης Πάνου
Ισίδωρος Σέμψης
Κώστας Τζατζάνης
Βασίλης Χατζηκίδης

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ-ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ Ευάγγελος Λυρούδιας

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν τις απόψεις των συντακτών τους. Οι επίσημες θέσεις του ΣΑΔΑΣ και των άλλων Συλλόγων Αρχιτεκτόνων δημοσιεύονται στη στήλη Δραστηριότητες του συλλόγου.

Τιμή τεύχους 0,003 €

ΕΚΔΟΤΗΣ

Σωτήρης Δημακόπουλος
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΔΟΣΗΣ-ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΗ 3D Σ. Δημακοπούλου & ΣΙΑ ΕΕ
Καρνεάδου 20, 163 46 Ηλιούπολη
τηλ.: 210 9235 487-9
fax: 210 9222 743

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Όλγα Σπμαιοφορίδου
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Γιώργος Καλομνίδης
ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Βιργινία Παυλίδου
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ

Λάμπης Δορλής

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ

Αρετή Κατή

Μέλπω Παπαδοπούλου

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Νίκη Δανιηλίδου

DTP SERVICE

Sharpen

ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

Αφοι Αθ. Τσακίρη ΑΕ

Κηφισού 18 ΑΘΗΝΑ

τηλ.: 210 5124 578, 210 5126 570

ΑΠΟΣΤΟΛΗ: Ευάγγελος Μοσχόφης

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ακριβή Αναγνωστάκη
Όλγα Βενετσιάνου
Στέλιος Γιαμαρέλος
Αριστοτέλης Δημητρακόπουλος
Μαρία Δόξα
Διονύσης Καννάς
Νεκτάριος Κεφαλογιάννης
Αλέξανδρος Κλειδωνάς
Ειρήνη Κουφέλη
Παναγιώτης Κουμουندούρος
Αμαλία Κωτσάκη
Έλενα Λαϊνά
Μιχάλης Λεφαντζής
Άννα Μελανίτου
Ναταλία Μπαζαίου
Βασιλική Παναγιωτοπούλου
Μάρω Σίνου
Ελένη Χρυστέα
Φραγκίσκα Χρυσολούρη

Υπεύθυνοι από Δ.Σ.:

Μυρτώ Δεσποτίδη

Γιώργος Νικολάου

Γραμματεία Σ.Ε.: Στέλλα Ρίζου

Η Σ.Ε. ενημερώνει όλους τους συναδέλφους που επιθυμούν να αποστείλουν υλικό, να τηρούν τις αναγκαίες τεχνικές προδιαφές που ισχύουν για το περιοδικό.

Κάθε συνάδελφος που εκδπλώνει την πρόθεσή του για αρθρογραφία στα προγραμματισμένα αφιερώματα πρέπει να αποστείλει πρώτα ενημερωτική περίληψη του άρθρου του.

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΜΕΝΑ ΣΕ CD ΚΑΙ ΝΑ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑΙ ΑΠΟ PRINT-OUT ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ. ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΩΝ Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΥΜΑΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟ 1000-1200 ΛΕΞΕΙΣ (ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ Η ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ), ΓΙΑ ΑΡΘΡΑ ΕΠΙΚΑΙΡΩΝ 700 ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ 400 ΛΕΞΕΙΣ.

ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΗ Σ.Ε. ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΝΑ ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΜΟΝΟ ΣΤΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. ΤΟ ΙΔΙΟ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΙΑ ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ.

Θα είναι πολύ χρήσιμο για όλους του περιοδικό να **ΔΙΑΒΑΖΕΤΑΙ** και να ασκείται κριτική για το περιεχόμενο και την εμφάνισή του από όλους τους συναδέλφους.

Ο ορισμός βασικών αρχιτεκτονικών στοιχείων με κανονισμούς, τους οποίους απαιτείται να εφαρμόζουμε, δεν αφορά μόνο τους ημιυπαίθριους (η/υ) χώρους αλλά ένα μεγάλο μέρος της οικοδομικής μας δραστηριότητας. Ωστόσο ο νομοθετικός ανακαθορισμός του προβλεπόμενου η/υ χώρου στην κατά ΓΟΚ δόμηση, αποτελεί αυτήν την περίοδο αντικείμενο ειδικών διαπραγματεύσεων και συζητήσεων. Στις σχετικές διεργασίες όσοι μετέχουν –λιγότερο ή περισσότερο σχετικοί– εμφανίζονται ως τιμητές του η/υ – λιγότερο ή περισσότερο δικαιολογημένα. Έτσι προτείνονται ποικίλες απόψεις, σκέψεις και ιδέες, των οποίων τη ζύμωση περιμένουμε. Ως προϊόν αυτής της σύνθετης διαδικασίας ο η/υ χώρος έχει αξία ανυπολόγιστη αλλά μετρήσιμη. Οι κατέχοντες έχουν την πολυτέλεια να πληρώνουν για να τον αξιοποιούν με νόμιμο ή παράνομο τρόπο (δεν τους ενδιαφέρει), εκεί που οι μη έχοντες αγωνίζονται είτε απλά να τον βιώσουν είτε να νομιμοποιήσουν τις όποιες (εφήμερες ή μόνιμες) αυτοσχέδιες μετατροπές του. Ο σχεδιασμός, η εφαρμογή και η χρήση του η/υ, παρά τις όποιες νομοθετικές δεσμεύσεις, αποδίδονται κι ερμηνεύονται ποικιλοτρόπως έτσι ώστε τελικά να μπορούμε να πούμε και να κάνουμε αυτό, το οποίο θέλουμε, ανεξάρτητα από το αν έχουμε ή δεν έχουμε άδεια (δεν μας ενδιαφέρει). Στη χειρότερη περίπτωση ο η/υ χώρος είναι το άλλοθι για τα αίσχη, ενώ στην καλύτερη είναι τα καλοκαιρινά μας μεσημέρια.

Θέμα: **Συνδιοργάνωση 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου με θέμα «Επάγγελμα Αρχιτέκτων» από ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και ΤΕΕ**

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Μετά από απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων θα διοργανώσει το 11ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο με θέμα: «Επάγγελμα Αρχιτέκτων».

Το επάγγελμα του αρχιτέκτονα από το απώτερο παρελθόν μέχρι σήμερα είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τις κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συνθήκες και φυσικά με τη γενικότερη πολιτισμική εξέλιξη. Οι μεταλλάξεις που έχει υποστεί ο ρόλος του αρχιτέκτονα στην κοινωνία είναι πολλές. Στις μέρες μας αν κάτι χαρακτηρίζει τον ρόλο αυτό είναι η πολλαπλότητα.

Το συνέδριο θα επιχειρήσει να καταγράψει την εξέλιξη αυτού του ρόλου, να εκτιμήσει τη συμβολή των αρχιτεκτόνων σε πολιτισμικό επίπεδο, να αναπτύξει προβληματική για τη σημερινή κατάσταση εντοπίζοντας τα σύγχρονα φαινόμενα και να διαβλέψει το μέλλον. Παράλληλα προσπαθεί να εντοπίσει το στίγμα, επαγγελματικό – κοινωνικό και οικονομικό του αρχιτέκτονα στην Ελλάδα του 21ου αιώνα χωρίς να αποφεύγει εξ αντικειμένου συγκρίσεις με το εξωτερικό. Ο τρόπος άσκησης του επαγγέλματος και η καθημερινότητα που αυτός επιβάλει καθώς και οι απόψεις των νεότερων συναδέλφων που τώρα βγαίνουν στον επαγγελματικό στίβο θα αποτελέσουν κεντρικά θέματα προς διερεύνηση. Στη συζήτηση δεν μπορούν να λείπουν και οι αρχιτεκτονικές σπουδές και το πώς αντιμετωπίζουν την κατάρτιση των φοιτητών.

Το συνέδριο θα πραγματοποιηθεί κατά το διάστημα μεταξύ Νοεμβρίου 2010 και Μαρτίου 2011. Οι θεματικές ενότητες του συνεδρίου, έχουν ορισθεί ως ακολούθως:

1. Αρχιτεκτονική Εκπαίδευση - Κατάρτιση
2. Επαγγελματικά Δικαιώματα - Άσκηση του Επαγγέλματος
3. Ευρωπαϊκός χώρος και Αρχιτεκτονική
4. Χώρος - Αρχιτεκτονική και εξουσία στη σύγχρονη Ελλάδα
5. Θεσμικό Πλαίσιο Άσκησης Επαγγέλματος

Θεωρούμε ότι η συνδιοργάνωση του 11ου Πανελληνίου Συνεδρίου του συλλόγου μας, με το ΤΕΕ θα εγγυηθεί την επιτυχή διεξαγωγή του και γι' αυτό σας παρακαλούμε για την αποδοχή της συνδιοργάνωσης αυτής και για την οικονομική στήριξη του Συνεδρίου.

Για το συνέδριο θα εργασθούν τρεις επιτροπές: η Τιμητική Επιτροπή, η Οργανωτική Επιτροπή και η Υποστηρικτική Επιτροπή. Παρακαλούμε πολύ για τον ορισμό τριών εκπροσώπων του ΤΕΕ, προκειμένου να συμμετάσχει στην Οργανωτική Επιτροπή του Συνεδρίου.

Εκτιμάται ότι ο προϋπολογισμός του Συνεδρίου που, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνει ενοίκιαση αιθουσών διεξαγωγής, τεχνική υποστήριξη και υποδομή, κάλυψη εξόδων μετακίνησης και διαμονής των συνέδρων της περιφέρειας και/ή του εξωτερικού, επισιτιστικά κ.ά., θα ανέλθει στο ποσό των 250.000 €.

Σε συνέχεια των παραπάνω, αναμένουμε την απάντησή σας έτσι ώστε να ξεκινήσουν οι περαιτέρω διαδικασίες για την επιτυχή διοργάνωση και διεξαγωγή του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων.

Προς την Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και Τίνα Μπιρμπίλη

Θέμα: **Αίτημα υποστήριξης 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου**

Κυρία Υπουργέ,

Η Αρχιτεκτονική ως επάγγελμα θα αποτελέσει το αντικείμενο των εργασιών του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου, που οργανώνεται από τον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και το ΤΕΕ. Η Αρχιτεκτονική, σαν αέναη σπουδή, σαν θεωρία, ιστορία, τέχνη και συνθετική εφαρμοσμένη επιστήμη, ασκείται σε διάφορες κλίμακες από τους Αρχιτέκτονες και όχι μόνο. Εκτός λοιπόν από την αναζήτηση και τη συνεχή προσπάθεια για βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων αρχιτεκτονικών υπηρεσιών και σπουδών, τίθεται επιτακτικά το ερώτημα «ποιος σχεδιάζει τι». Κάτω από ποιές προϋποθέσεις χτίζεται και καταγράφεται η ιστορία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και παραδίδεται στην υπηρεσία του ανθρώπου και στην κρίση της ιστορίας.

Οι αρχιτέκτονες θα αποπειραθούν μέσα από το συνέδριο και τις προσυνεδριακές εκδηλώσεις ένα άνοιγμα στην ελληνική κοινωνία, με στόχο το ξεκαθάρισμα των ρόλων των τεχνικών στον σύγχρονο σχεδιασμό. Επίσης θα επιδιώξουν τη διεύρυνση του ρόλου των αρχιτεκτόνων στη σύγχρονη πραγματικότητα καθώς και τη διατύπωση πολιτικής για την Αρχιτεκτονική την προστασία και την ανάδειξη του φυσικού και του ιστορικού πλούτου της χώρας.

Οι θεματικές ενότητες του συνεδρίου, το οποίο θα πραγματοποιηθεί κατά το διάστημα μεταξύ Νοεμβρίου 2010 και Μαρτίου 2011, έχουν ορισθεί ως ακολούθως:

1. Αρχιτεκτονική Εκπαίδευση – Κατάρτιση.
2. Επαγγελματικά Δικαιώματα.
3. Άσκηση Επαγγέλματος στην Ελλάδα και την Ευρώπη-Θεσμικό πλαίσιο.
4. Τα Πεδία Άσκησης Επαγγέλματος: Design – Κτήριο

- Πολεοδομία – Χωροταξία – Αναπτυξιακή Πολιτική – Ιστορία – Δημόσια Διοίκηση.
- 5. Ο κύκλος της δημιουργίας: σχεδίαση, υλοποίηση, επισκευή, συντήρηση, οργάνωση.
- 6. Πολιτική για την Αρχιτεκτονική.
- 7. Περιβάλλον και σχεδιασμός- Κλιματική αλλαγή.
- 8. Συνέργεια στο επάγγελμα του Αρχιτέκτονα

Για το συνέδριο θα εργασθούν τρεις επιτροπές: η Τιμητική Επιτροπή, η Οργανωτική Επιτροπή και η Υποστηρικτική Επιτροπή.

Στο συνέδριο θα κληθούν να συμμετάσχουν Αρχιτέκτονες από τον διεθνή χώρο.

Κυρία Υπουργέ,

Παρακαλούμε όπως:

- παραχωρήσετε την αιγίδα του Υπουργείου στο Συνέδριο,
- τιμήσετε με την παρουσία σας τις εργασίες του Συνεδρίου,
- ενισχύσετε οικονομικά τις προσπάθειές μας, στο μέγιστο δυνατό, για την από πάσης πλευράς άψογη πραγματοποίηση του Συνεδρίου.

Σε συνέχεια των παραπάνω, αναμένουμε την απάντησή σας έτσι ώστε να ξεκινήσουν οι περαιτέρω διαδικασίες για την επιτυχή διοργάνωση και διεξαγωγή του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου με θέμα «Επάγγελμα Αρχιτέκτων».

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων.

Κοινοποίηση:
– Γενική Γραμματέα Χωροταξίας και Αστικής Ανάπτυξης ΥΠΕΚΑ, κα Μαρία Καλτσά
– Γενικό Γραμματέα Περιβάλλοντος, Δασών και Φυσικών Πόρων ΥΠΕΚΑ, κα Ανδρέα Ανδρέαπουλο

**ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ
«ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ - ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ»
11ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
1η προσυνεδριακή εκδήλωση**

Η Αρχιτεκτονική ως επάγγελμα θα αποτελέσει το αντικείμενο των εργασιών του 11ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου, που οργανώνεται από τον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ με την υποστήριξη του ΤΕΕ και υπό την αιγίδα του ΥΠΕΚΑ.

1η προσυνεδριακή εκδήλωση
Παρασκευή 12 Μαρτίου 2010
Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων
Αίθουσα «Αντώνης Τρίτσης»

Η πορεία προς το Συνέδριο θα σηματοδοτηθεί από σειρά εκδηλώσεων, που θα αποτελέσουν τα στάδια μιας προσπάθειας του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ σε συνεργασία με το ΤΕΕ. Πρώτη προσυνεδριακή εκδήλωση θα πραγματοποιηθεί στις 12 Μαρτίου 2010, στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων με θέμα «ΓΟΚ – ΚΤΗΡΙΟΔΟΜΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ – ΤΡΟΠΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΑΔΕΙΩΝ – ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ».

Η ημερίδα πραγματοποιείται για να διερευνηθούν και να δημοσιοποιηθούν συντεταγμένα, προβληματισμοί και επιστημονικές προτάσεις-απαντήσεις στα ερωτήματα που ταλανίζουν τους μηχανικούς, τους νομικούς και τη διοίκηση εδώ και χρόνια.

Υπό το πρίσμα της κλιματικής αλλαγής και της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, η πρόκληση για τον Έλληνα αρχιτέκτονα-δημιουργό γίνεται επιτακτική ανάγκη στα πλαίσια του διεθνούς ανταγωνισμού. Πρέπει να εξασφαλιστεί το καθεστώς των ίσων ευκαιριών για την ελεύθερη δημιουργική έκφραση και τη άσκηση του επαγγέλματος στο ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον.

Καλούμε όλους τους αρχιτέκτονες να συμμετάσχουν και να καταθέσουν τις αγωνίες και τους προβληματισμούς τους για την Αρχιτεκτονική και τους Αρχιτέκτονες.

**ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ
Για την αναγνώριση της ισοτιμίας των διπλωμάτων
Πολυτεχνικών Σχολών ως Master**

Το Δ.Σ. του ΣΑΔΑΣ-Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων με αφορμή:

1. το έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας με αριθμ. πρωτ.17412/Β7/16.2.2010, με το οποίο η πολιτική ηγεσία ανακοινώνει ότι "...δεν αντιμετωπίζει προς το παρόν νομοθετική ρύθμιση που αφορά στο θέμα της ισοτιμίας των διπλωμάτων πενταετούς διάρκειας που χορηγούνται από τις πολυτεχνικές σχολές με μεταπτυχιακά διπλώματα...",

2. και τη σχετική ανακοίνωση της 13ης Συνόδου των Πρυτάνεων των Πολυτεχνείων και των Κοσμητόρων των Πολυτεχνικών Σχολών Ελλάδας, του ΤΕΕ, της Πρυτανείας του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών και του ΓΕΩΤΕΕ.

Και αφού συζήτησε το θέμα, αποφάσισε τα ακόλουθα:

- Διατυπώνουμε τη σφοδρότατη αντίθεση μας στην τελείως άδικη και αναπαιλόγητη θέση του Υπουργείου Παιδείας, ΔΒΜΘ, όπως διατυπώνεται στο παραπάνω έγγραφο, απέναντι στο πάγιο αίτημα της αναγνώρισης της ισοτιμίας των διπλωμάτων ως Master.

- Υποστηρίζουμε την προάσπιση των διπλωμάτων των ενιαίων και αδιάσπαστων 5ετών σπουδών των Μηχανικών,

ως προϋπόθεση για την άσκηση του επαγγέλματος στην υψηλότερη βαθμίδα τεχνικής ευθύνης, για την διασφάλιση του δημοσίου συμφέροντος. Όλα τα Πολυτεχνεία και οι Πολυτεχνικές Σχολές της χώρας, αναγνωρίζουν ήδη τα διπλώματα αυτά ως ακαδημαϊκώς ισοδύναμα με το Ευρωπαϊκό Master. Άλλωστε και βάσει των προδιαγραφών του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Διαπίστευσης των Προγραμμάτων Σπουδών των Μηχανικών, τα διπλώματα αυτά αντιστοιχούν στο Ευρωπαϊκό Master:

- Διεκδικούμε από την Πολιτεία την κατάταξη των Μηχανικών πενταετούς διάρκειας σπουδών στο 7ο επίπεδο στο Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων, με παράλληλη διασφάλιση της διαβάθμισης τεχνικής ευθύνης με τα πτυχία των ΤΕΙ στο 5ο και τα Πανεπιστημιακά Διπλώματα 4ετών σπουδών στο 6ο επίπεδο.

Προς Τμήματα ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ
και Συλλόγους Αρχιτεκτόνων της χώρας
Διοικητικό Συμβούλιο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ
Προεδρείο Αντιπροσωπείας ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ

Θέμα: **Συνεδρίαση Συντονιστικού στο Ηράκλειο**

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Όπως σας έχουμε ήδη ενημερώσει, το Σάββατο 17 Απριλίου 2010, θα πραγματοποιηθεί το Συντονιστικό Όργανο της Πανελληνίας Ένωσης στο Ηράκλειο, στην αίθουσα του ΤΕΕ/Τμήματος Ανατολικής Κρήτης (Πρεβελάκη και Γρεβενών, Ηράκλειο Κρήτης), στις 10.00 π.μ., με θέματα Ημερήσιας Διάταξης:

1. Ενημέρωση.
2. Επαγγελματικά θέματα.
  - Συνέργεια των Αρχιτεκτόνων – Μηχανικών κατά την άσκηση του επαγγέλματος.
  - Μεταρρύθμιση ΓΟΚ – Τρόπος Έκδοσης Αδειών – Έλεγχος Κατασκευών.
3. Κοινοτικές Οδηγίες 36/2005 (σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων) και 123/2006 (σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά) και ενσωμάτωσή τους στο Εθνικό Δίκαιο.
4. 11ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο και Προσυνεδριακές Ημερίδες – Προγραμματισμός.

Σας αποστέλλουμε τα παρακάτω συνημμένα έγγραφα ενημέρωσης για τα θέματα της Ημερήσιας Διάταξης:

- Θέμα 2: Μεταρρύθμιση ΓΟΚ – Τρόπος Έκδοσης Αδειών – Έλεγχος Κατασκευών.
– Ενημερωτικό σημείωμα αναφορικά στην προαναφερόμενη Ημερίδα της 12/03/10.

- Θέμα 3: Κοινοτικές Οδηγίες 36/2005 (σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων) και 123/2006 (σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά) και ενσωμάτωσή τους στο Εθνικό Δίκαιο.

- Παρουσίαση σχετικά με οδηγία 123/2006.
- Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην οδηγία 123/2006.
- Οδηγός χρήσης σχετικά με οδηγία 36/2005.
- Ενσωμάτωση οδηγίας 36/2005 στην Ελλάδα.

Για λόγους οικολογικής ευαισθησίας και οικονομίας, τα συγκεκριμένα κείμενα δεν θα είναι διαθέσιμα σε φωτοτυπίες στο Συντονιστικό.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Για συμμετοχή στην απεργία των διπλωματούχων μηχανικών στις 10 Φεβρουαρίου 2010

Ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων καλεί τα μέλη του να συμμετάσχουν ενεργά στην εικοσιτετράωρη πανελλαδική απεργία των διπλωματούχων μηχανικών στις 10 Φεβρουαρίου 2010, την οποία αποφάσισε η Δ.Ε. του ΤΕΕ, στοχεύοντας σε μαζική αντίδραση στην κρίση η οποία μαστίζει όλους τους τομείς δράσης των μηχανικών.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Για συμμετοχή στην απεργία στις 24 Φεβρουαρίου 2010

Ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων στη συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου της 17/02/2010, αποφάσισε ομόφωνα να συμμετέχει στην 24ωρη πανελλαδική απεργία, που έχει προκηρύξει η ΓΣΕΕ με τη συμμετοχή της ΑΔΕΔΥ και άλλων φορέων, στις 24 Φεβρουαρίου 2010.

Καλεί τα μέλη του να συμμετάσχουν ενεργά στην απεργία και στα συλλαλητήρια που θα πραγματοποιηθούν στην Αθήνα και άλλες πόλεις, στοχεύοντας σε μαζική αντίδραση στην κρίση η οποία μαστίζει όλους τους τομείς δράσης των μηχανικών.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ για εισπράκτορα συνδρομών

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Σας ενημερώνουμε ότι, από 01/12/2009 έως και 30/11/2010, ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων έχει εξουσιοδοτήσει τον κ. Παναγιώτη Σπανούδη του Νικολάου, να εισπράττει ο ίδιος ή εξουσιοδοτημένοι απ' αυτόν συνεργάτες του, τις συνδρομές των μελών του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, όπως αυτές προκύπτουν από το Μητρώο Μελών του.

Παρακαλείστε θερμά να τον διευκολύνετε στο έργο του.

ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΑΕ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΠΑΕ

Τη συνολική εικόνα της ΕΠΑΕ συνθέτουν οι παρακάτω παράγοντες:

1. Η σύνθεσή της και τα κριτήρια επιλογής των μελών-εκπροσώπων της.
2. Ο τρόπος λειτουργίας της.
3. Το αντικείμενο-ρόλος της.
4. Ο στόχος, οι φιλοδοξίες, η επιρροή, το αποτύπωμα της διαδρομής, η παρουσία και τελικά τα αποτελέσματά της.

Αναλυτικά:

1. ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΜΕΛΩΝ-ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ

1.1 Σύνθεση

Ο αριθμός των 4 μελών-εκπροσώπων (Δημόσιο- Δήμος- ΣΑΔΑΣ-ΤΕΕ) είναι απαραίτητος και η εκπροσώπηση των φορέων ορθή.

Όμως, με βάση την εμπειρία λειτουργίας των ΕΠΑΕ, είναι συχνές οι απουσίες των μελών, με ή άνευ έγκαιρης ειδοποίησης, είτε από τη γραμματεία είτε από τα μέλη-τακτικά και αναπληρωματικά.

1.2 Κριτήρια επιλογής μελών-εκπροσώπων

Πέραν του χρόνου απόκτησης του πτυχίου, της εργασιακής σχέσης με το Δημόσιο ή τον Δήμο αλλά και των άλλων κριτηρίων επιλογής, στόχος θα πρέπει να είναι η προσέλκυση προσωπικότητων.

Δηλαδή, να αναζητούνται στο υποψήφιο μέλος: το έργο του, η συναδελφική και κοινωνική συμπεριφορά του, η ποιότητα και η ωριμότητα του. Επίσης, κριτήρια επιλογής να αποτελούν το ήθος, το πνεύμα συνεργασίας, η έλλειψη αλαζονείας και όχι μόνο η επετηρίδα.

Τέλος, πριν την τελική απόφαση για τον ορισμό ενός εκπροσώπου στην ΕΠΑΕ, σκόπιμη θα ήταν η διεξαγωγή συνέντευξης, συζήτησης και ανταλλαγής απόψεων στον ΣΑΔΑΣ.

2. Ο ΤΡΟΠΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

2.1 Η προεδρία των ΕΠΑΕ

Ούτε η λειτουργία των ΕΠΑΕ αλλά ούτε και γενικότερα η αρχιτεκτονική έχουν την ανάγκη της «εγγύησης» του Ελληνικού Δημοσίου.

Π.χ.:

– Προεδρία σε Δημόσιο υπάλληλο με μόλις 6 χρόνια από τη λήψη πτυχίου, ενώ τα υπόλοιπα μέλη με εμπειρία πέραν των 20 χρόνων.

– Προεδρία σε Δημόσιο υπάλληλο με 10 χρόνια από τη λήψη του πτυχίου, σχεδόν ελάχιστη μελετητική εμπειρία ή υλοποίηση των μελετών του, 10ετή εμπειρία σε υπηρεσίες έλεγχου μελετών των άλλων, ενώ τα μέλη με 15ετή εμπειρία στο θέμα μελετών και κατασκευών.

Από τα παραπάνω παραδείγματα είναι φανερό ότι σε κάθε σύνθεση ΕΠΑΕ, η προεδρία θα πρέπει να δίνεται με πιο αντικειμενικά και αξιολογικά κριτήρια.

Μια ικανοποιητική πρόταση-λύση του παραπάνω θέματος (με έλεγχο βέβαια των αποτελεσμάτων) που μπορεί να θεσμοθετηθεί και να εφαρμοσθεί, είναι η εκ περιτροπής προεδρία των ΕΠΑΕ, εναλλασσόμενη ανά 3μηνο ή 4μηνο, ανάμεσα στους εκπροσώπους των φορέων.

2.2 Παραλαβές κτηρίων

Οι παραλαβές κτηρίων που έχουν ελεγχθεί αρχιτεκτονικά από ΕΠΑΕ, θα πρέπει να γίνονται με τη συμμετοχή (πάντοτε εκ περιτροπής) μέλους της αρμόδιας Επιτροπής, μόνο ως προς το σκέλος που αφορά στην ΕΠΑΕ. Δεν νοείται υπεύθυνος έλεγχος, αν αυτός περιορίζεται μόνο στα σχέδια, αν δεν ελέγχεται η τήρηση των υπεσχημένων κατά την υλοποίηση της μελέτης και βέβαια αν η παραλαβή πραγματοποιείται από εργοδηγούς ή συναδέλφους άλλων ειδικοτήτων.

Αυτό, αποτελεί ελάχιστο μέτρο με σκοπό τη διαφύλαξη της σοβαρότητας των ΕΠΑΕ και για την εκπλήρωση του λόγου ύπαρξης τους.

2.3 Δυσλειτουργίες και ελλείψεις

Από την έως τώρα εμπειρία, οι ΕΠΑΕ χαρακτηρίζονται αρκετές φορές από δυσλειτουργίες:

- Σε γραμματειακή υποστήριξη
- Στην τήρηση αρχείου μελετών
- Στην έγκαιρη ανάρτηση των υπό εξέταση θεμάτων
- Στην έγκαιρη ανακοίνωση των αποτελεσμάτων της κάθε συνεδρίασης
- Στην έγκαιρη ειδοποίηση των μελών και των αναπληρωτών τους
- Στην οικονομική αποζημίωση των μελών για κάθε συνεδρίαση

2.4 Αποιολογημένη κρίση

Κάθε κρίση ΕΠΑΕ θα πρέπει να συνοδεύεται από γραπτή αιτιολόγηση, τόσο για τις θετικές όσο και (κυρίως) για τις απορριπτικές αποφάσεις. Η αιτιολόγηση πρέπει να είναι σαφής και όχι νεφελώδης, ευπρεπής, με πλήρεις εξηγήσεις.

Μέσα από τις κρίσεις των ΕΠΑΕ μπορούν να προκύψουν όχι μόνο θετικά σχόλια και έπαινοι για τις υπό κρίση μελέτες, αλλά και, σε ετήσια βάση, βράβευση μελετών ανά κατηγορία έργου (π.χ. κατοικίες, πολυκατοικίες, επαγγελματικοί χώροι, βιομηχανία κ.λπ.).

2.5 Έκθεση έργου των ΕΠΑΕ

Η έκθεση του έργου των ΕΠΑΕ, υπό προϋποθέσεις ορθής λειτουργίας, θα συνηγορεί στην αναγκαιότητα του λόγου ύπαρξης των Επιτροπών αυτών και στη σπουδαιότητα της επιρροής τους. Το πριν και το μετά ενός κτηρίου, μιας γειτονιάς, μιας περιοχής κ.ο.κ. θα είναι εικόνες που θα επιβεβαιώνουν τον σημαντικό ρόλο και το έργο των ΕΠΑΕ.

2.6 Νέα μέλη

Για την ένταξη νέων μελών, θα ήταν χρήσιμο να προηγείται σχετική προετοιμασία, με συμμετοχή τους στις εργασίες (σαν μέλη της σκυτάλης) τουλάχιστον για 4 συνεχείς συνεδριάσεις, ώστε να διαμορφώνεται πραγματική εικόνα του τρόπου, των κανόνων και του ήθους της λειτουργίας των ΕΠΑΕ.

Πολύ μεγάλης σημασίας είναι η σύγκληση της ολομέλειας για τα πιο σοβαρά θέματα.

2.7 Υπό την εποπτεία ΤΕΕ και ΣΑΔΑΣ

Σε έναν ορθότερο και αποτελεσματικότερο τρόπο λει-

τουργίας των ΕΠΑΕ θα συμβάλουν θετικά επισκέψεις παρακολούθησης των εργασιών της Επιτροπής, από εκπροσώπους του ΤΕΕ και του ΣΑΔΑΣ.

3. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ – ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΠΑΕ

Εκτός των μελετών ιδιωτικών έργων που υποβάλλονται στις ΕΠΑΕ, ιδιαίτερα σοβαρά έργα που επίσης χρίζουν αρχιτεκτονικού ελέγχου αποτελούν:

– Οι επεμβάσεις των Δήμων στις πόλεις τους με μελέτες που πρέπει να ελέγχονται από τις ΕΠΑΕ, αλλά και οι επεμβάσεις χωρίς μελέτες.

– Οι ειδικές κατασκευές εντός των πόλεων (π.χ. γέφυρες), που μέχρι σήμερα ελέγχονται μόνο από πλευράς στατικής επάρκειας αλλά όχι και αισθητικής για την καλύτερη ένταξή τους στον χώρο και το περιβάλλον.

– Οι επεμβάσεις και ανακαινίσεις επαγγελματικών χώρων, κυρίως στο ιστορικό κέντρο της πόλης.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

• Η λειτουργία των ΕΠΑΕ να χαρακτηρίζεται με όσο το δυνατόν ξεκάθαρους κανόνες και αρχές λειτουργίας, ως προς τη σύνθεσή της, την ποιότητα των μελών- εκπροσώπων που την απαρτίζουν, τις αξίες τους και την αιτιολογημένη κρίση τους. Σημαντικό στην ορθή λειτουργία είναι και το θέμα της εκ περιτροπής προεδρίας.

• Οι ΕΠΑΕ, υιοθετώντας μια μη διαχειριστική αντίληψη στον τρόπο λειτουργίας τους, θα αποβάλλουν τον γραφειοκρατικό χαρακτήρα που τις οδηγεί σε ατονία του ελέγχου εφαρμογής τους και οι προσδοκίες και οι νόμοι που τις διέπουν δεν θα χάνουν σταδιακά τα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά.

• Υποχρέωση της ΕΠΑΕ είναι ο σεβασμός της ελευθερίας έκφρασης κάθε μελετητή. Στα πρακτικά της να εκτιμά και να κρίνει με τέτοιο τρόπο, ώστε το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα να είναι η αρτιότερη σύζευξη των προτάσεων του μελετητή και των κανόνων της αρχιτεκτονικής.

• Σημαντικό στοιχείο στην αναβάθμιση της λειτουργίας των ΕΠΑΕ είναι η ευπρεπής συμπεριφορά των μελών-εκπροσώπων, η ευθυκρισία τους, ο σεβασμός της προσωπικότητας των συναδέλφων μελετητών, χωρίς προσωπικές κρίσεις για άτομα και κυρίως λαμβάνοντας υπ' όψη τον τρόπο και τις δυνατότητες επίλυσης ενός προβλήματος σύμφωνα όχι μόνο με τις απόψεις, δυνατότητες και δεξιότητες του συναδέλφου μελετητή αλλά και των οικονομικών δυνατοτήτων, απαιτήσεων και πολιτισμού του εργοδότη.

• Η ΕΠΑΕ, ως θεματοφύλακας ποιότητας ζωής, μέσα από τη συμμετοχική συνεργασία ανεξάρτητων προσωπικοτήτων με γνώμονα μια κοινή αρχιτεκτονική συνισταμένη, μπορεί και πρέπει να λειτουργεί με πλουραλισμό απόψεων, χωρίς την επιβολή ομοιομορφίας δια μέσου στείρων κανόνων, στενών αντιλήψεων, προσωπικών απόψεων και κατάχρησης εξουσίας.

Τις παραπάνω σκέψεις προκάλεσε η αναζήτηση των εννοιών ευθύνη - σεβασμός - ευαισθησία:

- Απέναντι στον εαυτό μας, την απασχόληση μας και το αντικείμενό μας.
- Απέναντι στους ανθρώπους που μας εμπιστεύονται το

κτίσιμο των ονείρων τους.

- Απέναντι στη διαμόρφωση ενός μόνιμου και σταθερού σκηνικού που απαρτίζει τη ζωή όλων μας.

- Απέναντι στο ανθεκτικό ίχνος που αφήνουμε (κτιστό και διαμορφωμένο περιβάλλον) και με τις δεσμεύσεις που αυτό από τη φύση του επιβάλλει στους επόμενούς μας.

- Απέναντι στις σχέσεις που έχουμε την ευκαιρία να διαμορφώσουμε με όλους τους συμμετέχοντες παράγοντες: χρήστες-ιδιοκτήτες, συναδέλφους, υπηρεσίες, εργαζόμενους, όμορους, κατοίκους γειτονιάς, χωριού ή πόλης.

Έτσι ώστε να αναδεικνύονται:

- Η απλότητα της φόρμας και

- Η σεμνότητα των ιδεών και της συμπεριφοράς

και βέβαια χωρίς να ξεχνάμε ότι

- Οι γραμμές μας σχεδιάζονται, υλοποιούνται, κτίζονται και μένουν.

- Η αρχιτεκτονική είναι από τα πλέον εκλεπτυσμένα και ευαίσθητα «εργαλεία» σηματοδότησης, χαρακτηρισμού και φιλοξενίας της ανθρώπινης ύπαρξης.

Ειδάλλως, εκτός λίγων δυστυχώς περιπτώσεων, θα έχουμε μπροστά μας το φαινόμενο από «μουγκές» γενιές κτηρίων, «μουγκές» και «απρόσωπες» εικόνες πόλεων που δεν θα έχουν να διηγηθούν στους επόμενους μας τίποτε αξιο λόγου για τον εαυτό τους, παρά μόνον να ιστορήσουν την προχειρότητα των γραμμών που τραβήχτηκαν και υλοποιήθηκαν, τη χωρίς ιδιαίτερα χαρακτηριστικά άνευρη προσωπικότητά τους και την αβασάνισα, από μέρους μας, αποδοχή των όρων:

- του κέρδους,

- της δύναμης του χρήματος και

- του θριάμβου της μετριότητας.

Είμαστε υπεύθυνοι με τη συμμετοχή μας στη δημιουργία ιστοπεδωτικών εικόνων του χώρου που ζούμε, ατομικά ή συλλογικά.

Ο καθένας μας λοιπόν, είτε ως εξεταζόμενος από την ΕΠΑΕ είτε ως μέλος της επιτροπής, αλλά και όλοι μαζί, είμαστε συνυπεύθυνοι για τη ποιότητα ζωής που «στρώνουμε» για να κοιμηθούμε και, γιατί όχι, να ονειρευτούμε.

Να ένας απλός κανόνας λειτουργίας μιας ΕΠΑΕ για όλους τους εμπλεκόμενους, που έχει παρηγορητική δράση:

Καλύτερα να προσέχεις ΠΡΙΝ παρά να λυπάσαι ΜΕΤΑ.

Αυτές είναι λίγες από τις σκέψεις μου που μοιράζομαι μαζί σας.

Με εκτίμηση

Δημήτρης Π. Τροχόπουλος
Πρόεδρος Συλλόγου Αρχιτεκτόνων
Νομού Ημαθίας (ΣΑΝΗ)

Η παρουσίαση που ακολουθεί, περιλαμβάνει εισηγήσεις της ημερίδας: «Κατασκευές του μέλλοντος. Προς μια βιοκλιματική αρχιτεκτονική», που διοργάνωσε ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κορινθίας, στο πλαίσιο της συνεδρίασης του Συντονιστικού του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ στο Λουτράκι

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και ΗΜΕΡΙΔΑ ΣΤΟ ΛΟΥΤΡΑΚΙ

Το διήμερο 13-14 Νοεμβρίου 2009 ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κορινθίας (Τμήμα ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ) οργάνωσε στο Λουτράκι Κορινθίας το Πανελλήνιο Συντονιστικό των Συλλόγων και Τμημάτων του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και Ημερίδα με θέμα: «Κατασκευές του Μέλλοντος (Προς μία βιοκλιματική αρχιτεκτονική)».

Το Συντονιστικό συνεδρίασε με μεγάλη συμμετοχή από όλη την Ελλάδα το Σάββατο 14 Νοεμβρίου στο Hotel «Poseidon Resort» με θέματα ημερήσιας διάταξης:

1. Ενημέρωση.
2. Επαγγελματικά θέματα.
3. 11ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο.
4. ΕΠΑΕ.

Η Ημερίδα συνδιοργανώθηκε με το ΤΕΕ (Περιφερειακό Τμήμα Πελοποννήσου) την προηγούμενη ημέρα στο ίδιο ξενοδοχείο, όπου και συνέπεσε με το 9ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Αλουμίνιο και Κατασκευές».

Οι ομιλητές και τα θέματα που ανέπτυξαν, ήταν:

• *Κοσμάγλου Φούλη, αρχιτέκτονας μηχαν.-πολεοδόμος, τμηματάρχης της Διεύθυνσης Οικιστικής, Πολιτικής και Κατοικίας του Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, «Αναγκαιότητα για "βιοκλιματικό σχεδιασμό". Από την κοινοτική οδηγία SAVE στον Νόμο 3661/2008 – Τεχνικός κανονισμός (KENAK) – Πιστοποιητικό ενεργειακής απόδοσης κτηρίων»*

• *Μίτμαν Στέφανος, δ/νων σύμβουλος της εταιρείας Helioindex ΑΕ (Φωτοβολταϊκά Συστήματα), μέλος ΔΣ ΣΕΦ (Συνδέσμου Εταιρειών Φωτοβολταϊκών, «Φωτοβολταϊκά συστήματα: Ενέργεια σε ανθρώπινη κλίμακα»*

• *Μυλωνάκης Γιώργος, φυσικός M.Sc., αντιπρόεδρος Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Κατασκευαστών Αλουμινίου (FAECF), «Το σήμα ποιότητας ΣΕΚΑ – Q.SYSTEM 2 ως εργαλείο αναγνώρισης των ποιοτικών κατακευών αλουμινίου»*

• *Γκόλτσου Αικατερίνη, Δρ. γεωγραφίας (Πανεπιστήμιο Αιγαίου), αρχιτέκτων τοπίου (MLA, University of Edinburgh), γεωπόνος (ΓΠΑ), «Μεσογειακοί κήποι: Η επαναφορά της χαμένης φύσης»*

• *Τριάντη Ευφροσύνη, Δρ αρχιτέκτων μηχαν.-περιβαλλοντολόγος, «Περιβαλλοντικός σχεδιασμός κτηρίων και ανοικτών χώρων»*

• *Λαμπροπούλου Λένα, αρχιτέκτων μηχαν. M.Sc., υπεύθυνη τμήματος κτηρίων, Διεύθυνση ενεργειακής εποδοτικότητας, ΚΑΠΕ – Κέντρο ανανεώσιμων πηγών και εξοικονόμησης ενέργειας, «Ενεργειακή απόδοση και πιστοποίηση κτηρίων – Η ευρωπαϊκή πολιτική και η ελληνική νομοθεσία»*

• *Λυρούδιας Ευάγγελος, Δρ αρχιτέκτων μηχαν., πρόεδρος ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, «Ο σεβασμός στο περιβάλλον με όχημα την υψηλή τεχνολογία»*

Χορηγοί της ημερίδας ήταν οι εταιρίες:

ΑΠΑΛΟΥΜΙΝ, ΔΟΥΚΑΣ, ΕΤΕΜ, GIESSE, LIRITIS, ENERGY LINE

Για την οργάνωσή της καθοριστική ήταν η συμβολή του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και προσωπικά του Προέδρου του κ. Ευάγγελου Λυρούδια.

Κωνσταντίνος Β. Σταυρόπουλος
αρχιτέκτονας μηχαν. ΕΜΠ

Από την κοινοτική οδηγία SAVE στον Ν. 3661/19.5.2008

Αναγκαιότητα για βιοκλιματικό σχεδιασμό

Η ορθολογική χρήση ενέργειας αποτελεί βασικό στόχο της εθνικής περιβαλλοντικής πολιτικής και καθοριστικό μέσο για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και την επίτευξη των στόχων του Πρωτοκόλλου του Κιότο. Οι προσπάθειες συγκλίνουν στον περιορισμό της κατανάλωσης ενέργειας, ιδιαίτερα από συμβατικά καύσιμα, με άμεση συνέπεια τον περιορισμό των ρύπων που εκπέμπονται στην ατμόσφαιρα και κυρίως των αερίων που συμβάλλουν στη δημιουργία του φαινομένου του θερμοκηπίου. Ωστόσο πριν μπούμε στα θεσμικά μέτρα που έχουν παρθεί από το ΥΠΕΧΩΔΕ και τα συναρμόδια υπουργεία, αξίζει να αναφερθούμε για λίγο στο τι αντιπροσωπεύει ο Κτηριακός Τομέας στην οικονομία και στην τελική κατανάλωση ενέργειας, καθώς και στις εκπομπές των αερίων του θερμοκηπίου.

Ο ΚΤΗΡΙΑΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Παγκόσμιο Επίπεδο

- Κύκλος εργασιών: 2.500 δις ευρώ
- 10% παγκόσμιας οικονομίας
- 50% παγκόσμιων επενδύσεων
- 7% παγκόσμιας αγοράς εργασίας

Ευρωπαϊκή Ένωση

- Κύκλος εργασιών 400 δις ευρώ
- Περίπου 196 εκατομμύρια κτήρια (ΕΕ-25) – πριν γίνουμε 27 (2000-2030: 40 εκατ. νέες κατοικίες, με ετήσιο ρυθμό οικοδόμησης 0,68%)
- 41% συνολικής κατανάλωσης Ενέργειας (25,4% αφορά στα κτήρια κατοικιών)
- Θέρμανση (κτήρια κατοικιών 57%, κτήρια τριτογενούς τομέα 52%)

Ελλάδα

- 37% συνολικής κατανάλωσης ενέργειας (μέσο ετήσιος ρυθμός αύξησης 4,5%)
- 75% στα κτήρια κατοικιών
- Θέρμανση (κτήρια κατοικιών 60%, κτήρια τριτογενή τομέα 52%)
- Ετήσιες ενεργειακές δαπάνες δημοσίων κτηρίων ξεπερνούν τα 450 εκατ. ευρώ

Ο κτηριακός τομέας:

- 40% της τελικής κατανάλωσης ενέργειας – Ενεργειακή ασφάλεια; - Επάρκεια; - Υπάρχουν επισφάλειες! Παιζει σημαντικό ρόλο στην ασφάλεια της χώρας όταν το 40% της ενέργειας καταναλώνεται από τα κτήρια!
  - Ενεργειακή εξάρτηση
  - Περιβαλλοντική υποβάθμιση
    - 14% εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου
    - 42% των εκπομπών CO₂
    - Κλιματική αλλαγή
  - Προβλήματα υγείας

Συνεκτιμώντας όλα τα παραπάνω η Ευρωπαϊκή Ένωση από πολύ νωρίς έθεσε τις προτεραιότητες της ενεργειακής της πολιτική, όπως:

- Ασφάλεια εφοδιασμού
- Προστασία περιβάλλοντος
- Επίτευξη των στόχων του πρωτοκόλλου του Κιότο

Η πρώτη Κοινοτική Οδηγία για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτηρίων, η λεγόμενη και οδηγία “SAVE” είναι η 93/76/ΕΟΚ του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 13ης Σεπτεμβρίου 1993.

Η παραπάνω οδηγία υιοθετήθηκε στο εθνικό μας δίκαιο με την κοινή υπουργική απόφαση (ΚΥΑ) 21475/4707/1998, η οποία δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 880B/19.8.98 και σηματοδοτεί μια ιδιαίτερα σημαντική στιγμή για τα ενεργειακά ζητήματα που αφορούν την οικοδομή στη χώρα μας.

Η ΚΥΑ 21475/4707/1998 (ΦΕΚ 880/B/19-08-1998)

Άρθρο 1: Σκοπός «η συμμόρφωση προς τις διατάξεις της 93/76/ΕΟΚ οδηγίας του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 13ης Σεπτεμβρίου 1993 “για περιορισμό των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα με τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης”, ...ώστε με τη λήψη των πλέον ενδεδειγμένων μέτρων να διασφαλιστεί η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτηρίων με στόχο τη σταθεροποίηση και μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και κατ’ επέκταση την προστασία του περιβάλλοντος». Για πρώτη φορά στην ελληνική νομοθεσία εισάγονται όροι όπως αυτοί του άρθρου 2.

Άρθρο 2: Ορισμοί

- την ενεργειακή επίδοση κτηρίου
- την ενεργειακή πιστοποίηση κτηρίου
- την ενεργειακή επιθεώρηση ή ενεργειακή αυτοψία ή ενεργειακός έλεγχος ή ενεργειακή διάγνωση
- τους ενεργειακούς επιθεωρητές ή ελεγκτές
- το δελτίο ενεργειακής ταυτότητας κτηρίου (ΔΕΤΑ)
- την ενεργειακή βαθμολόγηση κτηρίου
- την ενεργειακή μελέτη
- τον βιοκλιματικό σχεδιασμό: «είναι ο αρχιτεκτονικός και πολεοδομικός σχεδιασμός κτηρίων και οικιστικών συνόλων αντίστοιχα που επιδιώκει την προσαρμογή του κτηρίου και του οικιστικού συνόλου στο τοπικό κλίμα και το φυσικό περιβάλλον και στοχεύει στην αξιοποίηση θετικών περιβαλλοντικών παραμέτρων ώστε να ελαχιστοποιεί τις ενεργειακές τους ανάγκες όλο τον χρόνο και να επιτυγχάνει περιορισμό στην κατανάλωση συμβατικής ενέργειας».
- τα παθητικά ηλιακά συστήματα (ΠΗΣ)
- τα υβριδικά συστήματα
- τα ενεργητικά ηλιακά συστήματα (ΕΗΣ) θέρμανσης ή δροσίσιμου

- τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
- η χρηματοδότηση εκ μέρους τρίτων

Άρθρο 4: έκδοση (ΚΟΧΕΕ), που θα αντικαθιστούσε τον ισχύοντα κανονισμό θερμομόνωσης

Άρθρο 5: Ενεργειακή πιστοποίηση και η ενεργειακή βαθμονόμηση των κτηρίων με υποχρεωτικές ενεργειακές επιθεωρήσεις ή ελέγχους από ενεργειακούς επιθεωρητές ή ελεγκτές με στόχο την πιστοποίηση του πραγματοποιούμενου βαθμού ενεργειακής απόδοσης των κτηρίων και τη ορθότητα της ενεργειακής βαθμονόμησής τους σε σχέση με τα αναφερόμενα στο ΔΕΓΑ των κτηρίων.

Άρθρο 6: Περιοδική ενεργειακή επιθεώρηση ενεργειοβόρων επιχειρήσεων που έχουν ιδιαίτερα υψηλές ενεργειακές απαιτήσεις, λόγω του μεγέθους και του όγκου τους, της λειτουργίας ή της χρήσης τους, όπως είναι ορισμένα είδη βιομηχανιών, νοσοκομεία και κλινικές, συγκροτήματα γραφείων, εμπορικών κέντρων, μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα κ.λπ.

Άρθρο 7: Ενεργειακές επιθεωρήσεις κεντρικών εγκαταστάσεων θέρμανσης, ψύξης, παραγωγής ζεστού νερού χρήσης.

Άρθρο 8: Κτήρια του Δημοσίου και του ευρύτερου Δημόσιου Τομέα επεμβάσεις για τη βελτίωση της ενεργειακής τους επίδοσης, καθώς επίσης προβλέπεται όλοι οι φορείς του Δημοσίου και του ευρύτερου Δημόσιου Τομέα να οργανώσουν κεντρικά τη λειτουργία Γραφείου ή Τμήματος Ενεργειακής Διαχείρισης (ΓΕΔ) των κτηρίων που χρησιμοποιούν.

Άρθρο 9: Ενημέρωση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων Η έκδοση αυτής της ΚΥΑ προέβλεπε την αντικατάσταση του κανονισμού θερμομόνωσης κτηρίων, ο οποίος είχε επιβληθεί για τα κτήρια με το ΠΔ 01.06/04.07.1979 και την εφαρμογή κατώτατων επιπέδων ενεργειακής αποδοτικότητας για τα νέα κτήρια. Η παραπάνω ΚΥΑ δεν ενεργοποιήθηκε στο σύνολό της επειδή στο μεταξύ είχε ξεκινήσει συζήτηση στο Συμβούλιο Ενέργειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την έκδοση νέας οδηγίας για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτηρίων, η οποία εκδόθηκε το 2002 (οδηγία 2002/91/ΕΚ). Για την επίτευξη, ωστόσο, των στόχων της κοινοτικής οδηγίας “SAVE” δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στον βιοκλιματικό σχεδιασμό των κτηρίων.

Για την υποστήριξη της εν λόγω πολιτικής του ΥΠΕΧΩΔΕ προβλέφθηκαν σχετικές ρυθμίσεις στον Ν. 1577/1985 περί «Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού», που παρέχουν ορισμούς και εξουσιοδοτήσεις για έκδοση αποφάσεων που προβάλλουν τα βιοκλιματικά κτήρια και την εξοικονόμηση ενέργειας γενικότερα. Επίσης, έγιναν δράσεις ευαισθητοποίησης του κοινού, όπως αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί για βιοκλιματικά κτήρια, ερευνητικά προγράμματα κ.λπ. και προβλέφθηκαν σχετικές ρυθμίσεις στον νέο ΓΟΚ (Ν. 2831/2000). Συγκεκριμένα έχουν εισαχθεί θέματα βιοκλιματικού σχεδιασμού και χρήσης ΑΠΕ, καθώς επίσης και ρυθμίσεις που επιτρέπουν και ευνοούν την τοποθέτηση θερμομόνωσης στα κελύφη ιφισταμένων κτηρίων (εξωτερική θερμομόνωση) και παθητικών και ενεργητικών ηλιακών συστημάτων, φυσικού φωτισμού κ.λπ. με σκοπό τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσής τους.

ΓΟΚ Ν. 1577/1985 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με τον Ν. 2831/2000

- άρθρο 2, παράγραφος 44: Βιοκλιματικά κτήρια «που σχεδιάζονται λαμβάνοντας υπόψη την αξιοποίηση των θετικών παραμέτρων του κλίματος και χρησιμοποιούν συνδυασμό παθητικών ή ενεργητικών ηλιακών συστημάτων ή άλλες ανανεώσιμες πηγές ενέργειας με στόχο την εξοικονόμηση ενέργειας και την προστασία του περιβάλλοντος»
- άρθρο 2 – παράγραφοι 19, 44, 45,
- άρθρο 7 – παράγραφοι Βη, Βιδ,
- άρθρο 8 – παράγραφος 3δ,
- άρθρο 9 – παράγραφος 5,
- άρθρο 11 – παράγραφος 6,
- άρθρο 16 – παράγραφος 1α,
- άρθρο 17 – παράγραφος 2στ)

Σήμερα με την κοινοτική οδηγία 2006/32/ΕΚ για την ενεργειακή απόδοση κατά την τελική χρήση και για τις ενεργειακές υπηρεσίες προτείνεται η κατάργηση της οδηγίας “SAVE”.

Στα χρόνια που ακολούθησαν της Οδηγίας “SAVE”, οι προσπάθειες της χώρας για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτηρίων και την εναρμόνιση με το Κοινοτικό Δίκαιο συνεχίστηκαν. Οι σημαντικότερες θεσμικές ενέργειες αφορούν στα εξής:

- 1999: ΚΥΑ 11038 «Κανονισμός ενεργειακών επιθεωρήσεων», που αφορά στους λέβητες
- 2000: Ν. 2831/00 -Τροποποίηση ΓΟΚ του 1985, όπως προαναφέρθηκε
- 2002: Ν. 3017/02 -Κύρωση του Πρωτοκόλλου του Κίото
- 2003: 5/2003 -Έγκριση εθνικού προγράμματος μείωσης εκπομπών αερίων φαινόμενου θερμοκηπίου (2000-2010)

Σταδιακά έχουν ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία οι κοινοτικές οδηγίες για τις εσωτερικές συσκευές (2001:ηλεκτρικοί λαμπτήρες, 2003: συστήματα κλιματισμού και ηλεκτρικοί φούρνοι). Ακολουθούν αποφάσεις για την ανάπτυξη φωτοβολταϊκών συστημάτων σε κτηριακές εγκαταστάσεις, όπως η οικ. 16094/8.4.08 Απόφαση υφυπουργού ΠΕΧΩΔΕ (ΦΕΚ 917Β/19.5.08), η οικ. 16095/8.4.08 απόφαση υφυπουργού ΠΕΧΩΔΕ (ΦΕΚ 925Β/20.5.08) και η τελευταία που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 1079Β/4.6.09, ΚΥΑ Υπουργών Οικονομίας, Ανάπτυξης και ΥΠΕΧΩΔΕ για την τοποθέτηση φωτοβολταϊκών στις κτηριακές εγκαταστάσεις. Συμπληρωματικά σας αναφέρω ότι εκδόθηκε η υπ’ αριθμ. Δ6/β/14826/17.6.2008 κοινή υπουργική απόφαση των υπουργών Εσωτερικών, Οικονομίας και Οικονομικών και Ανάπτυξης, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 1122/Β/17.6.2008. Η παραπάνω ΚΥΑ στοχεύει στην επικαιροποίηση του υφιστάμενου κανονιστικού πλαισίου και στη συνολική και ενιαία ρύθμιση του θέματος εξοικονόμησης ενέργειας στα κτήρια του Δημοσίου Τομέα, έτσι ώστε να επιτευχθεί η βελτίωση της ενεργειακής και περιβαλλοντικής συμπεριφοράς των κτηρίων αυτών.

Το Υπουργείο Οικονομικών το 2006 με τον Ν. 3522/2006 - «Μεταβολές στη φορολογία εισοδήματος κ.λπ.», που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 276/Α/22.12.2006, δίδει το κίνητρο της φοροελάφρυνσης για εγκαταστάσεις φυσικού αερίου και ΑΠΕ στον οικιακό και τριτογενή τομέα.

Η νεότερη κοινοτική οδηγία, δηλαδή η 2002/91/ΕΚ υιοθετήθηκε στο εθνικό μας δίκαιο με τον νόμο 3661/08, ενώ η προβλεπόμενη

ΚΥΑ για τον τεχνικό κανονισμό (ΚΕΝΑΚ) και το προεδρικό διάταγμα για τους Ενεργειακούς Επιθεωρητές είναι στο στάδιο των υπογραφών μεταξύ των Υπουργών ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΑΝ και Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών. Ιδιότερα αναφέρουμε ότι με την ΚΥΑ του αρθρ. 3 (ΚΕΝΑΚ) και το ΠΔ του αρθρ. 9 (Σώμα Ενεργειακών Επιθεωρητών) του παραπάνω νόμου θα καθορίζονται οι ελάχιστες απαιτήσεις των κτηρίων, ο τύπος και το περιεχόμενο της ενεργειακής μελέτης, τα αρμόδια για την εκπόνησή της πρόσωπα, η διαδικασία και η συχνότητα διενέργειας ενεργειακών επιθεωρήσεων των κτηρίων, των λεβήτων, των εγκαταστάσεων θέρμανσης και των συστημάτων κλιματισμού, ο τύπος και το περιεχόμενο του εκδιδόμενου, με το πέρας της κατασκευής νέου ή ριζικής ανακαίνισης υφιστάμενου κτηρίου, πιστοποιητικού ενεργειακής απόδοσης, η διαδικασία έκδοσής του, ο έλεγχος και τα προς τούτο αρμόδια όργανα.

Μόλις δημοσιευτεί ο ΚΕΝΑΚ θα επιβληθεί η ενεργειακή μελέτη για τα κτήρια (η οποία θα αντικαταστήσει τη μελέτη θερμομόνωσης) και οι μηχανικοί θα πρέπει να λαμβάνουν μέρμηνα για τον σχεδιασμό του κελύφους του κτηρίου, την τοποθέτησή του στο οικόπεδο, καθώς και να λαμβάνουν υπόψη τους και άλλες κατευθύνσεις και αρχές σχεδιασμού που θα αναπτύξουμε στη συνέχεια.

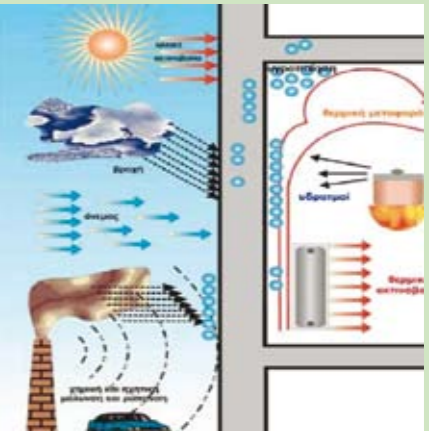
Σημειώνεται εδώ ότι ο βιοκλιματικός σχεδιασμός δεν περιορίζεται μόνο στην αρχιτεκτονική σύνθεση του κτηρίου, αλλά και στον σχεδιασμό των οικιστικών συνόλων, δηλαδή των πόλεων και άρα μεγάλη σημασία έχει να είναι βιοκλιματικός ο αστικός σχεδιασμός και οι χρήσεις γης, έτσι ώστε να έχουμε έναν ολοκληρωμένο ενεργειακό σχεδιασμό.

Για να αντιληφθούμε πόσο επηρεάζει τα κτήρια το περιβάλλον χώρος τους δεν θα πρέπει να ανατρέξουμε πολύ μακριά, παρά στους παλιούς παραδοσιακούς οικισμούς που δεν κτίσθηκαν από «πολεοδόμους» μετά από επισταμένες μελέτες, αλλά από απλούς και μαζί σοφούς ανθρώπους, οι οποίοι επέλεξαν τη θέση του οικισμού τους, την τυπολογία και μορφολογία των κτισμάτων. Δηλαδή έλαβαν υπόψη τους την κατεύθυνση ανέμων, την κίνηση του ήλιου, το ανάγλυφο και το είδος του εδάφους. Παρατηρούμε δηλαδή ότι οι οικισμοί αυτοί έχουν κτισθεί σε υπήνεμες πλαγιές με τα ανοίγματα προσανατολισμένα στον Νότο. Ποιος σύγχρονος πολεοδόμος λαμβάνει αυτά υπόψη του; Σήμερα, ωστόσο, οι πόλεις μας μπορούν και πρέπει να σχεδιάζονται πλέον με διαφορετικά κριτήρια, δεδομένου ότι τόσο ο οικιστικός νόμος (2508/97) όσο και ο Ν. της χωροταξίας έχουν εισάγει την αρχή της αειφορίας και της προστασίας του περιβάλλοντος. Γί’ αυτό λοιπόν όλα αυτά, δηλαδή αστικός σχεδιασμός, βιοκλιματικός σχεδιασμός κτηρίων κ.λπ. είναι ένα «πακέτο» και αξίζει να γίνει μία άλλη ημερίδα για τον σχεδιασμό των πόλεων και για τις αναπλάσεις των πόλεων με βιοκλιματικά κριτήρια.

Ενεργειακή απόδοση κτηριακού τομέα Αστικός σχεδιασμός και χρήση γης

- Πολεοδομική οργάνωση
- Χωροθέτηση του κτηρίου και προσανατολισμός
- Μικροκλίμα και δόμηση

- **Ολοκληρωμένος ενεργειακός σχεδιασμός**
- Αστικός σχεδιασμός και χρήσεις γης
- Βιοκλιματικός σχεδιασμός
- Η/Μ εγκαταστάσεις (τεχνολογίες ΕΗΣ, ΕΞΕ, ΟΧΕ, ΑΠΕ, Φ/Β)
- Συστήματα ενεργειακής διαχείρισης (Demand and Supply Management Systems)
- Ανάλυση κόστους κύκλου ζωής των υλικών και τελικώς του κτηρίου

- Θέρμανση
- Παραγωγή ζεστού νερού
- Ψύξη
- Εξερισμό
- Φωτισμό
- Λειτουργία συσκευών

Εφόσον, λοιπόν, βρισκόμαστε πολύ κοντά στη θεσμοθέτηση του ΚΕΝΑΚ, είναι αναγκαιότητα πια να σχεδιάσουμε βιοκλιματικά.

Ας δούμε παρακάτω σε τι συνίσταται ο βιοκλιματικός σχεδιασμός.

Βιοκλιματικός σχεδιασμός

- Μορφή κτηρίου – Τοποθέτηση – Προσανατολισμός
- Κατασκευή κτηρίου – Κέλφος
- Λειτουργική οργάνωση των εσωτερικών χώρων
- Οικοδομικά υλικά - προϊόντα
- Βλάστηση – Περιβάλλον χώρος
- Παθητικά συστήματα
- Παθητικά ηλιακά συστήματα θέρμανσης
- Παθητικά συστήματα και τεχνικές φυσικού δροσισμού
- Συστήματα και τεχνικές φυσικού φωτισμού

- Ενεργειακός σχεδιασμός Η/Μ εγκαταστάσεων
- Ενεργητικά - θερμικά ηλιακά συστήματα

- Φωτοβολταϊκά συστήματα
- Ηλεκτροδότηση κτηρίων με ΑΠΕ

ΣΧΕΔΙΑΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΒΙΟΚΛΙΜΑΤΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ

Από την αρχή του σχεδιασμού των κτηρίων πρέπει λοιπόν να εξετασθούν όλες οι δυνατότητες για ορθολογική χρήση ενέργειας, βέλτιστη αξιοποίηση των θετικών παραμέτρων του τοπικού κλίματος και των διαθέσιμων φυσικών πόρων, όπως οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Η εξέταση αυτή πρέπει να περιλαμβάνει:

- Τη μελέτη της τοπογραφίας (ανάγλυφα εδάφους, θέας, γειτονικών εμποδίων - κτισμάτων, βλάστησης) της χρήσης που θα έχει το κτήριο, των παραμέτρων του τοπικού κλίματος της περιοχής όπως θερμοκρασία, υγρασία, διαθέσιμη ηλιακή ακτινοβολία, ένταση και διεύθυνση ανέμων και τη μελέτη τρόπων εκμετάλλευσής τους, σε σχέση με τη χρήση ενέργειας και το εσωτερικό περιβάλλον (έλεγχο ηλιασμού και σκιασμού, έλεγχος δυναμικού περιμετρικής δέδροφύτευσης).
- Τη βέλτιστη τοποθέτηση των κτηρίων στο οικόπεδο με την επιβολή ευνοϊκού προσανατολισμού τους (κατά προτίμηση Βορρά-Νότου).
- Την επιλογή κατάλληλου σχήματος του κελύφους των κτηρίων.
- Τη λήψη κατάλληλων σχεδιαστικών μέτρων, όπως ορθολογικό σχεδιασμός ανοιγμάτων, με τη βέλτιστη διαστασιολόγηση (μικρά στον Βορρά, μεγάλα στον Νότο), ποιότητα διπλών υαλοπινάκων και χρήση κουφωμάτων για τη συλλογή ή και αποφυγή της ηλιακής ακτινοβολίας, τη μέγιστη αξιοποίηση του φυσικού φωτισμού και αερισμού κ.λπ.
- Την εξέταση της πλέον αποδοτικής θερμοπροστασίας των κτηρίων με την επιλογή και βέλτιστη τοποθέτηση κατάλληλων θερμομονωτικών υλικών ικανού πάχους και τη χρήση δόκιμων υλικών και στοιχείων με ικανή θερμοχωρητικότητα για τη συγκράτηση των ηλιακών κερδών κατά τη χειμερινή περίοδο και την αποφυγή υπερθέρμανσης το καλοκαίρι.
- Τη διασφάλιση επαρκούς ηλιοπροστασίας, με κατάλληλους τρόπους σκίασης στα ανοίγματα προς τον Νότο με σκοπό να αποφεύγονται φαινόμενα υπερθέρμανσης κατά τους θερινούς μήνες

καθώς και εξασφάλιση φυσικού δροσισμού των κτηρίων κατά τις θερμές περιόδους με τη χρήση τεχνικών νυχτερινού αερισμού των χώρων των κτηρίων.

- Την εξέταση εφαρμογής των πλέον δόκιμων παθητικών και ενεργητικών ηλιακών συστημάτων θέρμανσης,ψύξης και φυσικού φωτισμού για (α) τη μεγιστοποίηση της συγκέντρωσης θερμότητας και την απόδοσή της στους κτηριακούς χώρους, (β) την ελαχιστοποίηση των θερμικών φορτίων κατά την περίοδο ψύξης και (γ) τη μείωση της κατανάλωσης ηλεκτρισμού και φωτισμού και λοιπών χρήσεων με την προϋπόθεση διασφάλισης συνθηκών θερμικής και οπτικής άνεσης.
- Εξετάζονται κατά προτεραιότητα μέτρα που συμβάλλουν στην ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε όλο τον κύκλο ζωής των κτηρίων (λειτουργία, κατεδάφιση) με φιλικά στο περιβάλλον κατασκευαστικά υλικά και εξοπλισμό.

1) Ποιότητα εσωτερικού αέρα

Για τη διασφάλιση της υγιεινής διαβίωσης στο εσωτερικό των κτηρίων, ειδικότερα αυτών του τριτογενή τομέα, και τη διασφάλιση ποιότητας του εσωτερικού αέρα στους κλειστούς χώρους, θα πρέπει να ελέγχονται ποιστικά –κατά τον σχεδιασμό– η παραγωγή ρύπων στο εσωτερικό των κτηρίων, η ποιότητα του εξωτερικού αέρα, η συγκέντρωση ρύπων σε σχέση με τις επικρατούσες θερμικές συνθήκες στον εσωτερικό χώρο, το είδος των δομικών υλικών, χρωμάτων, επίπλων κ.λπ. σε σχέση με τη δραστηριότητα, η επάρκεια των φυσικού αερισμού και η γενική ποιότητα της κατασκευής.

2) Φωτισμός

Θα πρέπει να διασφαλίζεται ο κατάλληλος σχεδιασμός των φωτιστικών σωμάτων, με την εκμετάλλευση του φυσικού φωτισμού και την τοποθέτηση ενεργειακά αποδοτικών λαμπτήρων στους εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους και να εξετάζεται η δυνατότητα χρήσης μικρών αυτόνομων Φ/Β панέλων.

Θα πρέπει να γίνεται επιλογή αποδοτικών Η/Μ εγκαταστάσεων γενικότερα για την εξοικονόμηση ενέργειας των κτηρίων και να υπάρχει πρόβλεψη συστήματος ελέγχου των αντίστοιχων καταναλώσεων.

3) Κατασκευαστικά υλικά

Τα υλικά που θα χρησιμοποιούνται κατά την κατασκευή των κτηρίων θα πρέπει να είναι τα πλέον σύγχρονα και φιλικά στο περιβάλλον, χωρίς εκπομπές επιβλαβών ουσιών ή άλλες δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις με απαγορευμένα υλικά με αυξημένη τοξικότητα, όπως προϊόντα από αμίαντο, τοξικά χρώματα ή υλικά επιστρώσεων με μεγάλη τοξικότητα, υλικά με ΡV.C., κ.λπ. και να έχουν την ενδεδειγμένη απορροφητικότητα – αντανακλαστικότητα της ηλιακής ενέργειας

4) Διαμόρφωση ευνοϊκού μικροκλίματος στον εξωτερικό χώρο των κτηρίων

Η διαμόρφωση του άμεσου εξωτερικού περιβάλλοντος των κτηρίων πρέπει να ικανοποιεί βασικές λειτουργίες για τη βελτίωση του μικροκλίματος, που συμβάλλει στην άμβλυνση των καιρικών συνθηκών όλο τον χρόνο και τη δημιουργία θερμικής άνεσης στους υπαίθριους χώρους, αλλά και στην καλή ενεργειακή συμπεριφορά των κτηρίων.

Ειδικότερα,

- Κατάλληλα κατασκευαστικά υλικά για την επίστρωση των εξωτερικών χώρων, που είναι απολύτως φιλικά στο περιβάλλον.
- Προστασία από τους βόρειους ανέμους, ήλιο το καλοκαίρι και ηχορύπανση με κατάλληλη φύτευση (ψηλά αειθαλή φυτά κατά μήκος των βόρειων όψεων για προστασία από τους ψυχρούς ανέμους και φυλλοβόλα ή/και αναρριχώμενα κατά μήκος των νότιων, νοτιοανατολικών και νοτιοδυτικών όψεων).

5) Εξοικονόμηση νερού – Ανακύκλωση

Ένταξη συστήματος συλλογής όμβριων υδάτων για χρήση στους χώρους υγιεινής, για την καθαριότητα των χώρων, για πυρόσβεση, για πόσιμα κ.λπ. καθώς και πρόβλεψη για ένταξη συστημάτων ανακύκλωσης απορριμμάτων.

6) Φύτευση τμημάτων δωμάτων - στεγών

Για την εξοικονόμηση ενέργειας, τον περιορισμό του CO2 και γενικότερα τη βελτίωση της «ΕΙΚΟΝΑΣ» του αστικού τοπίου δίνεται έμφαση κατά τον σχεδιασμό των κτηρίων στον συνδυασμό φύτευσης των στεγών κα της αρμονικής ένταξης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στη συνολική αρχιτεκτονική σύνθεση.

Η διαμόρφωση του άμεσου εξωτερικού περιβάλλοντος των κτηρίων πρέπει να ικανοποιεί βασικές λειτουργίες για τη βελτίωση του μικροκλίματος, που συμβάλλει στην άμβλυνση των καιρικών συνθηκών όλο τον χρόνο και τη δημιουργία θερμικής άνεσης στους υπαίθριους χώρους, αλλά κα στην καλή ενεργειακή συμπεριφορά των κτηρίων.

Επειδή και ο τίτλος της Ημερίδας μας αναφέρεται στη συμβολή των «πράσινων στεγών», αξίζει να αναφερθούμε λίγο εκτενέστερα σ’ αυτές.

Οι πράσινες στέγες εντάσσονται, λοιπόν, και αυτές στις μεθόδους της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής. Η ιδέα φύτευσης των στεγών, ώστε να λειτουργούν ως φυσικά φίλτρα και ως πνεύμονες πράσινου μέσα στον αστικό ιστό, κερδίζει συνεχώς έδαφος σε πολλές χώρες του κόσμου. Σε κάποιες πόλεις μάλιστα επιβάλλονται και από τη νομοθεσία.

Από τις αρχές της δεκαετίας του ’20 ο Le Corbusier είχε «ανεβάσει τον κήπο» -που δύσκολα χωρούσε στα σχέδια της εποχής- στις στέγες.

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια έντονη αναζωπύρωση του ενδιφέροντος τόσο στη Μεγ. Βρετανία και γενικότερα στην Ευρώπη, όσο και σε Ιαπωνία, Αμερική και Καναδά.

Σήμερα, η Γερμανία, συγκεκριμένα, έχει προωθήσει τις πράσινες στέγες, υπολογίζεται δε ότι 13 εκατομμύρια τετραγωνικά μέτρα ορόφων κτηρίων είναι καλυμμένα με πράσινο, ενώ πολλές γερμανικές πόλεις προσφέρουν οικονομικές διευκολύνσεις στους πολίτες, για να δημιουργήσουν ταρτσόκηπους.

Στη σημερινή Αθήνα (παρά τις προσπάθειες για αναπλάσεις και άλλα μέτρα) παρατηρούμε την υποβάθμιση της ποιότητας της ζωής μας, που οφείλεται στη ρύπανση, την ηχορύπανση, την αύξηση της θερμοκρασίας του περιβάλλοντος και των κτηρίων μας. Αποτέλεσμα αυτών είναι η κόπωση των κατοίκων της, οι ασθένειες, η νευρικήτητα, το άγχος κ.ά.

Μία σημαντική αιτία, που έχει συμβάλει σ’ αυτό, είναι η αλλαγή του μικροκλίματος μας. Σύμφωνα με έρευνες του Πανεπιστημίου Αθηνών (Τμήμα Φυσικής) η διαφορά θερμοκρασίας της πόλης των Αθηνών και των περιφερειακών Δήμων φτάνει τους 12 βαθμούς Κελσίου.

Έρευνα των Πανεπιστημίων Αθηνών και Ιωαννίνων, που πραγ-

ματοποιήθηκε σε τaráτσα διώροφου παιδικού σταθμού στο Δήμο Ρέντη, έδειξε ότι οι ταρτσόκηποι μπορούν να προσφέρουν σημαντική εξοικονόμηση ενέργειας και να αποτελέσουν σημαντικό «όπλο» στη μάχη κατά του καύσωνα. Χάρη στο πράσινο, που τοποθετήθηκε στο παραπάνω κτήριο, υπήρξε μείωση στην κατανάλωση ενέργειας για κλιματισμό στον τελευταίο όροφο έως 35% κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, ενώ στο υπόλοιπο κτήριο η μείωση φτάνει στο 20%.

Στην ίδια έρευνα φαίνεται καθαρά ότι η θερμοκρασία του αέρα πάνω από την πόλη έχει αυξηθεί κατακόρυφα. Αυτό συμβαίνει διότι οι τaráτσες μας και γενικώς οι επίπεδες σκουρόχρωμες επιφάνειες, όπως για παράδειγμα η άσφαλτος, τα σκούρα πεζοδρόμια κ.λπ., κρατούν πολύ υψηλές θερμοκρασίες (50-70 βαθμούς Κελσίου).

Τα οφέλη, λοιπόν, από την εγκατάσταση πράσινου στις τaráτσες είναι πολλαπλά. Ένας χώρος άχρηστος, όπως μια τaráτσα δηλαδή, με την τοποθέτηση πράσινου μετατρέπεται σε χρηστικό χώρο. Αποκτά ζωή. Μπορεί να μειώσει τη θερμοκρασία στον ακριβώς αποκάτω όροφο έως και 6 βαθμούς Κελσίου.

Το τρίτο πλεονέκτημα είναι ότι εξαιτίας του οξυγόνου αλλά και της δροσιάς που προσφέρουν, μπορούν να αλλάξουν το κλίμα στην πόλη. Βελτιώνουν την ποιότητα του εισπνεόμενου αέρα (παράγουν οξυγόνο, φιλτράρουν τη σκόνη) και συμβάλλουν στην άμβλυνση του φαινομένου της αστικής νησίδας θερμότητας, ενώ επίσης προσφέρουν χώρο στην –εκτοπισμένη από τις πόλεις– άγρια ζωή. Οι “πράσινες στέγες” παρέχουν χώρο για ψυχαγωγία, χαλάρωση ή και κοινωνικοποίηση.

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΕΞΟΥΜΕ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ

– Απαραιτήτως θα πρέπει να ζητήσουμε την άδεια του κατασκευαστή!

– Το κτήριο πρέπει να έχει την απαιτούμενη για τα πρόσθετα βάρη στατική επάρκεια.

– Πρέπει να υπάρξει καλή μόνωση και αποστράγγιση της πλάκας και σε επόμενο βήμα να γίνει η δημιουργία των χώρων φύτευσης.

Η τεχνολογία έχει προχωρήσει εντυπωσιακά στον τομέα αυτό, ενώ και στη χώρα μας πολλοί μηχανικοί, αρχιτέκτονες, αλλά και άλλες ειδικότητες (γεωπόνου κ.λπ.) έχουν εξειδικευτεί στις πράσινες στέγες.

Κατά κανόνα χρησιμοποιούνται ελαφρά υλικά ως βάση για να αναπτυχθούν τα φυτά, ενώ αυτά πρέπει να επιλέγονται έτσι ώστε να ταιριάζουν στο μεσογειακό κλίμα και να μην απαιτούν πολύ νερό.

ΟΦΕΛΗ – ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

- Εξοικονόμηση ενέργειας μέχρι 30%
- Μείωση θερμοκρασίας του τελευταίου ορόφου
- Μείωση σκόνης και νέφους από το φίλτράρισμα των φυτών
- Μείωση ηχορύπανσης
- Ενθάρρυνση παρουσίας εντόμων και φυτών
- Αισθητική αναβάθμιση της εικόνας της πόλης

Αυτές, λοιπόν, είναι οι καταρχήν κατευθύνσεις για τον σχεδιασμό τόσο των κτηρίων όσο και του περιβάλλοντος αυτών χώρων.

Φωτοβολταϊκά συστήματα: Ενέργεια σε ανθρώπινη κλίμακα

Η ανθρωπότητα έχει καλλιεργήσει εδώ και χιλιετίες μία πολύ βαθιά σχέση με τον ήλιο, που αποτελεί ίσως το μοναδικό πραγματικά σταθερό σημείο αναφοράς μέσα στον χρόνο. Ταυτόχρονα, ο ήλιος αποτελεί και τη μεγαλύτερη πηγή ενέργειας που μπορούμε να αξιοποιήσουμε, αφού κάθε τετραγωνικό μέτρο της επιφάνειας του ηλίου εκπέμπει ενέργεια με ισχύ 64MW.

Σχεδόν όλες οι μορφές ενέργειας που καταναλώνει η ανθρωπότητα προέρχονται άμεσα ή έμμεσα από την ηλιακή ενέργεια. Τα ξύλα, με τα οποία ήδη οι μακρινοί πρόγονοί μας ζέσταναν τις πρωτόγονες κατοικίες τους και προετοιμάζαν την τροφή τους, δεν είναι τίποτα άλλο από ηλιακή ενέργεια, αποθηκευμένη πρόχειρα σε μορφή βιομάζας. Κάτι αντίστοιχο μπορούμε να πούμε και για το κάρβουνο, το λιγνίτη, το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, μόνο που για την παραγωγή αυτών των πιο πολύπλοκων μορφών υδρογονανθράκων απαιτήθηκε πολύ μεγαλύτερο χρονικό διάστημα εκατομμυρίων χρόνων και συνθήκες υψηλής πίεσης μέσα στα βάθη της γης.

Όμως και η ενέργεια που παράγουμε από τη ροή του αέρα και των υδάτων είναι μετασχηματισμένη αστείρευτη ηλιακή ενέργεια που θερμαίνει τα στοιχεία αυτά στον πλανήτη μας και δημιουργεί στην ατμόσφαιρα τον άνεμο και τη βροχή που τροφοδοτεί τα ποτάμια με ανανεώσιμη ενέργεια.

Ο ήλιος λοιπόν αποτελεί τη βασική κινητήρια δύναμη για όλα αυτά τα φαινόμενα.

Έχουμε την τύχη να ζούμε στην Ελλάδα που είναι ένας ηλιόλουστος τόπος με εξαιρετικές προϋποθέσεις για την αξιοποίηση της ηλιακής ενέργειας. Αυτή η διαδικασία έχει αρχίσει εδώ και 3 δεκαετίες, με την αξιοποίηση της ηλιοθερμικής ενέργειας. Στη Ελλάδα υπάρχουν σήμερα περίπου 1.000.000 ηλιακοί θερμοσίφωνες με μέση επιφάνεια συλλεκτών περίπου 3 τετραγωνικών μέτρων ανά εγκατάσταση, που παράγουν τοπικά, αθόρυβα και χωρίς καμία όχληση, ζεστό νερό, ακριβώς εκεί που χρειάζεται. Χωρίς όλες αυτές τις εγκαταστάσεις, η χώρα μας θα καταλάωνε πολύ μεγαλύτερες ποσότητες λιγνίτη και άλλων ορυκτών καυσίμων για να λειτουργήσουν οι αντίστοιχοι ηλεκτρικοί θερμοσίφωνες. Στον τομέα αυτό, η Ελλάδα αξιοποιώντας την εξαιρετική ηλιοφάνεια που της χαρίζει η γεωγραφική της θέση, αποτέλεσε ένα πολύ επιτυχημένο παγκόσμιο πρότυπο πράσινης ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος, με σημαντική μείωση των εκπομπών των αερίων που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου.

Και επειδή η ενέργεια παράγεται στο σημείο που καταναλώνεται δεν απαιτούνται πολυδάπανες επεκτάσεις και ενισχύσεις του δικτύου μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής

ενέργειας. Ο ήλιος δεν μας χαρίζει απλά την ενέργεια, την διανέμει δωρεάν, αξιόπιστα και δημοκρατικά σε κάθε σημείο της χώρας.

Με την πρόοδο της τεχνολογίας των φωτοβολταϊκών μπορούμε πλέον να αξιοποιήσουμε την ηλιακή ενέργεια και για την άμεση παραγωγή ηλεκτρισμού από το ηλιακό φως ακριβώς στην ώρα και στην περιοχή, που θα καταναλωθεί η ενέργεια. Στην Ελλάδα αρκούν περίπου 7 τετραγωνικά μέτρα φωτοβολταϊκών στοιχείων για να παράγουμε την ενέργεια που καταναλώνει ο μέσος κάτοικος σε ετήσια βάση.

Από πλευράς αρχιτεκτονικού σχεδιασμού λοιπόν, θα πρέπει μόνο να εξασφαλιστούν οι αντίστοιχες ασκίστες επιφάνειες στη στέγη ή οροφή κάθε κατοικίας για κάθε κάτοικο. Αυτό για μία τετραμελή οικογένεια αντιστοιχεί σε 28 τετραγωνικά μέτρα επιφάνειας Φ/Β συλλεκτών, όταν για δύο θέσεις parking θα πρέπει να δεσμεύσουμε περίπου 50 τετραγωνικά μέτρα επιφάνειας δαπέδου.

Για τη μέγιστη απόδοση των Φ/Β στοιχείων, η επιφάνειά τους θα πρέπει να έχει κλίση περίπου 20-30 μοιρών και προσανατολισμό προς τον Νότο, ενώ οι μικρές αποκλίσεις (5-10 μοίρες ως προς την κλίση ή 20-40 μοίρες ως προς το νότιο προσανατολισμό) από την ιδανική θέση δεν επηρεάζουν σημαντικά τη συνολική ετήσια απόδοση του Φ/Β συστήματος.

Το νέο νομικό πλαίσιο (ΦΕΚ 1079/Β/04.06.2009) δίνει σημαντικά οικονομικά κίνητρα για την εγκατάσταση Φ/Β συστημάτων ισχύος μέχρι 10kW σε στέγες και οροφές. Ενδεικτικά αναφέρουμε, ότι ένα οικιακό Φ/Β σύστημα ισχύος 5kW κοστίζει περίπου 20.000-25.000 ευρώ και θα δημιουργήσει αφορολόγητα έσοδα περίπου 85.000 ευρώ κατά τα επόμενα 25 χρόνια της λειτουργίας του. Αναλυτικές πληροφορίες μπορεί κανείς να βρει στην ιστοσελίδα του Συνδέσμου Εταιρειών Φωτοβολταϊκών (ΣΕΦ) στη διεύθυνση www.helarco.gr

Στέφανος Μίτμαν

Δ/νων Σύμβουλος, Heliindex AE

Μεσογειακοί κήποι: Η επαναφορά της χαμένης φύσης

1. Σχέση ανθρώπου φύσης

Στα γενικότερα πλαίσια διερεύνησης των σύγχρονων τάσεων σχεδιασμού και επαναπροσδιορισμού των υπαίθριων χώρων στον αστικό ιστό σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής, αναλύεται η οργανική σχέση που συνδέει τα ανθρώπινα έργα με το έργο της φύσης και το πράσινο προσεγγίζεται με τη μνήμη του μεσογειακού τοπίου. Η αρμονική αλληλεπίδραση του Ανθρώπου και της Φύσης τονίζεται ιδιαίτερα στη συνθήκη του τοπίου, η οποία αναγνωρίζει νομικά το τοπίο ως αναπόσπαστο συστατικό του ανθρώπινου περιβάλλοντος, ως έκφραση της ποικιλίας της κοινής πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς των πολιτών και ως θεμέλιο της ταυτότητας τους. Το τοπίο από μόνο του αποτελεί προϊόν αλληλεπίδρασης μεταξύ των ανθρώπινων κοινωνιών και του πολιτισμού τους με το φυσικό περιβάλλον, όπου περιφερειακά χαρακτηριστικά και διεργασίες αντανακλούν φυσικά και πολιτισμικά αγαθά ή την ιστορία μια περιοχής με ιδεατό τρόπο και μερικά μετρήσιμο.

Από την αρχαιότητα, η ένωση του ανθρώπου με τη φύση έπαιξε βασικό ρόλο σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής του. Οι αρχαίοι Έλληνες προσπαθούσαν να βάλουν τους ναούς τους σε αρμονία με το περιβάλλον τους διακοσμώντας τους με φυσικά στοιχεία και αναζητώντας την κλασική γραμμή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τα κορινθιακά κιονόκρανα τα οποία έχουν σχήμα κάλυκα που το κάτω μέρος περιβάλλεται από φύλλα ακάνθου σε δύο σειρές. Αντίστοιχα, η ομορφιά του τοπίου αντικατοπτρίζονταν σε όλες τις μορφές τέχνης και οι κήποι αποκτούσαν λειτουργική αλλά και αισθητική χρήση.

Στις μέρες μας, όπου σύγχρονος άνθρωπος αποζητά τρόπους για να επανασυνδεθεί με τη φύση, να περισώσει τις ελάχιστες πηγές ενέργειας και να καταλήξει στον σχεδιασμό του σε λύσεις φιλικές προς το περιβάλλον, διαφαίνεται μια έντονη τάση δημιουργίας Μεσογειακών κήπων και χρήσης ειδών ξηροφυτικών, ενδημικών της λεκάνης της Μεσογείου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Μεγάλη Βρετανία όπου τα τελευταία χρόνια με την αλλαγή του κλίματος χρησιμοποιεί πολλά φυτά της μεσογειακής χλωρίδας στους δημόσιους χώρους των πόλεων της.

11. Η έννοια του μεσογειακού κήπου

Ανασύροντας τις μνήμες μας, σχετικά με τα βασικά χαρακτηριστικά ενός μεσογειακού κήπου, διαπιστώνουμε πως ο κήπος εκφράζει το τοπίο που μας περιβάλλει και συνδέεται με τη μνήμη, φαντασία και επιθυμία του ιδιοκτήτη του. Για τον λόγο αυτό, ένας από τους βασικότερους στόχους δημιουργίας ενός σύγχρονου μεσογειακού κήπου είναι η εναρμόνιση του με το φυσικό τοπίο της περιοχής και η αξιοποίηση της άνυδρης ενδημικής βλάστησης.

Τα ενδημικά φυτά της λεκάνης της Μεσογείου αποτελούν ένα από τα βασικά συστατικά ενός μεσογειακού κήπου, χαρακτη-

ριστικά των οποίων είναι το ασημένιο πράσινο της ελιάς, οι υφές στα φυλλώματα, τα μικρά άνθη με το ιδιαίτερα άρωμά τους, η ανθεκτικότητα στην ξηρασία, οι στρωγγυλεμένοι όγκοι κ.ο.κ. Αντίστοιχα στον σχεδιασμό της φύτευσης διακρίνουμε την επανάληψη των φυτών καθώς η επιλογή τους στο παρελθόν ήταν περιορισμένη, τη μειωμένη χρωματική παλέτα, την κυριαρχία των καρποφόρων δένδρων, των αρωματικών ειδών (φωτ. 1) και των σποροκηπευτικών. Ενώ, τα κυπαρίσσια ήταν πάντα απαραίτητα για την απόδοση της μεσογειακής αίσθησης.

Πέρα όμως από το στερεότυπο του μεσογειακού κήπου που χαρακτηρίζεται από ελιές, κυπαρίσσια, αγάβες, δενδρολίβανα, και εσπεριδοειδή, υπάρχουν πολλά είδη μεσογειακών κήπων καθώς και διαφορετικές απόψεις απόδοσης της συγκεκριμένης έννοιας. Για τους κατοίκους της Βόρειας Ευρώπης χαρακτηριστικά συστατικά ενός μεσογειακού κήπου είναι ο ήλιος, οι ελιές, τα κυπαρίσσια, οι λεμονιές και οι πορτοκαλιές σε φυτοδοχεία. Αντίθετα για τους κατοίκους της Νότιας Ευρώπης, βασικά στοιχεία είναι το νερό, το συντριβάνι και η σκιά μιας πέργολας.

Η επιτυχής απόδοση της έννοιας του Μεσογειακού κήπου έγκειται στον σεβασμό προς το genius loci του χώρου και στην αντίληψη πως οι μεσογειακοί κήποι είναι μικρά «κομμάτια» του μεσογειακού τοπίου που εναρμονίζονται με το περιβάλλον, ακολουθούν τις γραμμές, τα χρώματα και τις υφές του. Συχνά οι μαζικές γραμμικές φυτεύσεις ξηροφυτικών ειδών μπορούν να αντικαταστήσουν μεγάλες επιφάνειες του χλοοτάπητα (φωτ. 2). Ενώ, τα καλύτερα αποτελέσματα επιτυγχά-

νονται με απλότητα (ομαδοποιημένες φυτεύσεις ενός είδους ή μερικά είδη με παρόμοια υφή, μορφή και χρώμα), με περιορισμένη παλέτα των χρωμάτων, με όγκους στρογγυλεμένους, με πολλά αρωματικά φυτά και βότανα, αντικατοπτρίζοντας το λιτό μεσογειακό τοπίο.

III. Κήποι στα ύψη: φυτεμένα δώματα

Στην προσπάθεια επαναφοράς της χαμένης φύσης, όπως αυτή προσεγγίζεται τελευταία με τη μνήμη του μεσογειακού τοπίου αλλά και εξεύρεσης λύσεων αντιμετώπισης της δραστηρικής μείωσης του πρασίνου στα αστικά κέντρα, η σύγχρονη τάση, σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής, είναι η αξιοποίηση των ανεκμετάλλευτων χώρων πάνω στα κτήρια είτε με τη μορφή φυτεμένων δωματίων, είτε με «πράσινους» τοίχους στις όψεις των κτηρίων.

Από τα βασικότερα πλεονεκτήματα των φυτεμένων δωματίων είναι η βελτίωση του μικροκλίματος της περιοχής και του κτηρίου, η ενίσχυση της θερμομόνωσης και την υγραμόνωσης του κτηρίου, η προστασία των υποκείμενων μονωτικών μεμβρανών από τις φθορές που θα προκαλούσε η έκθεσή τους στον ήλιο, στην υπεριώδη ακτινοβολία και στις μεγάλες αυξομειώσεις της θερμοκρασίας, η μείωση της ηχορύπανσης, της σκόνης και του νέφους, η δημιουργία φυσικού περιβάλλοντος για ζώα και φυτά, η λειτουργική και αισθητική αναβάθμιση των κτηρίων και η διαχείριση των όμβριων υδάτων.

Για την αποτελεσματική λειτουργία ενός πράσινου δώματος απαραίτητη προϋπόθεση είναι η πολυεπίπεδη διαστρωμάτωση η οποία αποτελείται από το φυτικό υλικό, το υπόστρωμα ανάπτυξης των φυτών, το διηθητικό φύλλο, το αποστραγιστικό στοιχείο, το υπόστρωμα συγκράτησης υγρασίας και προστασίας της μόνωσης, τη μεμβράνη ελέγχου ανάπτυξης

ριζικού συστήματος και τη στρώση υγραμόνωσης και θερμομόνωσης του κτηρίου. Ενώ από τους τρεις τύπους φυτεμένου δώματος (εντατικός, ημιεντατικός και εκτατικός), ο εκτατικός προτείνεται στα πλαίσια μιας οικολογικής προσέγγισης καθώς δύναται να συνδυαστεί με την ανακύκλωση του νερού, την αποθήκευση νερού, την ηλιακή και αιολική ενέργεια που είναι σε αφθονία στο δώμα. Ο συγκεκριμένος τύπος μπορεί να συνδυαστεί και με την εγκατάσταση φωτοβολταϊκών συστημάτων, προστατεύοντας το δώμα από την άμεση ηλιακή ακτινοβολία, μειώνοντας σημαντικά τα φορτία για δροσίση και για θέρμανση (φωτ. 3).

Στην Ελλάδα η δημιουργία φυτεμένων δωματίων βρίσκεται στα σπάργανα αλλά η εξέλιξη της είναι ενθαρρυντική, δηλώνοντας την επιθυμία των κατοίκων των πόλεων να επαναφέρουν τη χαμένη φύση στα «ύψη». Εν αντιθέσει με την Ελλάδα, χώρες όπως η Γερμανία, Μεγάλη Βρετανία, Αμερική κ.λπ., υιοθετούν με μεγάλη επιτυχία και φαντασία τον σχεδιασμό φυτεμένων δωματίων. Ιδιαίτερα αξιόλογο το παράδειγμα δημιουργίας ενός εναερίου πάρκου σε μια υφιστάμενη αλλά εν αχρηστία σιδηροδρομική γέφυρα στη Νέα Υόρκη (The High Line Park), το οποίο ολοκληρώθηκε και παραδόθηκε το 2009 (φωτ. 4). Η κεντρική ιδέα της σύνθεσης βασίστηκε στην ομορφιά αυτού του μετα-βιομηχανικού τεχνικού έργου και στον τρόπο που η φύση εγκαταστάθηκε στον χώρο. Η βιοποικιλότητα που εμφανίστηκε στην περιοχή αποτέλεσε την πηγή έμπνευσης για τη δημιουργία ξεχωριστών χωρικών ενότητων, με αποτέλεσμα το πάρκο να αποτελείται από ευδιάκριτες ενότητες πλακοστρωμένων και φυτεμένων περιοχών αλλά και να είναι παράδειγμα προς μίμηση επαναφοράς της χαμένης φύσης σε μεγάλη κλίμακα φυτεμένο δώμα.

Είναι στο χέρι όλων μας να επαναφέρουμε τη χαμένη φύση, δημιουργώντας κήπους που θα βοηθήσουν στη βιώσιμη ανάπτυξη, στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, στην ποιτική αναβάθμιση των αστικών κέντρων και στην αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων.

Αικατερίνη Γκόλτσου

αρχιτέκτων τοπίου (Ph.D., MLA), γεωπόνος (ΓΠΑ)

Βιβλιογραφία

Γούλα Μ., «Η επιστροφή στο μεσογειακό τοπίο: το τοπίο ως σύγχρονη προσέγγιση του περιβάλλοντος και της φύσης», Μανωλίδης Κ. (επιμ.) *Ωραίο, φριχτό κι απέριττο τοπίο*, Παν. Θεσσαλίας-Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Θεσσαλονίκη 2003, σελ.15-33.

Dunnet N., Kingsbury N., *Planting Green Roofs and Living Walls*, Timber Press, Portland 2004.

Gildemeister H., *Κήποι στο φως της Μεσογείου*, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα 2004.

Μπάουμαν Ε. *Η ελληνική γλωσσίδα στον μύθο, στην τέχνη, στη λογοτεχνία*, Ελληνική Εταιρεία προστασίας της φύσης, Αθήνα 1993.

Υπουργείο Πολιτισμού, *Ηριδανός. Το ποτάμι της Αρχαίας Πάλης*, Ταμείο αρχαιολογικών πόρων και απαλλοτριώσεων, Αθήνα 2004.

Φιλίππι Ο., *Για έναν άνυδρο κήπο*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2007.

Χρήσιμες ιστοσελίδες

<http://www.egreen.gr/>

<http://www.thehighline.org/>

<http://www.zinco.de/>

Σιδερένιες μπάλες

Τάσος Μπίρης, αρχιτέκτων, ομότ. καθηγητής ΕΜΠ

Προκαλεί λύπη η παραμόρφωση που υφίσταται σε πολλές περιπτώσεις, το κοινό στις μέρες μας αίτημα για οικολογική αφύπνιση και δράση. Ηθελμένα ή αθέλητα, υπερβολικές εξάρσεις συνδρόμων λεκτικής βίας και επιθετικότητας κινδυνεύουν να οδηγήσουν στη σκέψη ότι ένα δυναμικό (αλλά και φιλειρηνικό) «πράσινο κίνημα» χάνει το ουσιαδές νόημα και τον στόχο του.

Ήδη παρουσιάζονται στον τύπο ανάλογου ύφους «έρευνες» για ευρεία κατανάλωση. Προβάλλουν εντυπωσιακούς τίτλους όπως «Γκρεμίστε τα», και προμετωπίδες όπου πράσινες γροθιές και σιδερένιες μπάλες ξεκοιλιάζουν αδιακρίτως όποιο κτίσμα στέκεται μπροστά τους. Κάτω από αυτούς τους κραυγαλέους τίτλους, προεπιλεγμένες προσωπικότητες της επικαιρότητας προτρέπονται να δηλώσουν ποιο επώνυμο κτήριο ή άλλη αρχιτεκτονική διαμόρφωση θα ήθελαν να γκρεμίσουν, ως αμέσου χρήσεως μαγική λύση για το οικολογικό πρόβλημα (αλλά και ως εκτόνωση των προσωπικών τους αρχιτεκτονικών ψυχώσεων). Δεν είναι τυχαίο ότι σε περίοδο ανασύνταξης του διεθνούς καπιταλιστικού συστήματος, (μετά από την πρόσφατη κρίση), το αδιάκριτο «γκρέμισμα» (ώστε να ακολουθήσει φυσικά και το πολύ ακριβότερο και προσοδοφόρο «ξανακτίσιμο») κερδίζει το ενδιαφέρον πολλών «οραματιστών». Και ίσως γι' αυτό τόσο γρήγορα και εύκολα συνδέουν με σχέσεις αιτίου και αιτιατού τη σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική με το λιώσιμο των πάγων του Β. Πόλου, καθώς η πρώτη προσφέρεται ως πιο κοντινό και ερεθιστικό θύμα προς αξιοποίηση.

Πριν λοιπόν δούμε τούτο το κυνήγι μαγισσών να συνεχίζεται με «έρευνες» και για ποια λογοτεχνία, ποίηση, ζωγραφική, γλυπτική, μουσική «θέλετε επίσης να γκρεμίσετε, να κάψετε ή να πνίξετε» (για να ξεκαθαρίσει ότι μόνο χωρικά, αλλά και πολιτιστικά ο μικροαστικός μας μεσαίωνας) ας διερωτηθούμε προβλεπτικά τι άραγε σημαίνουν όλα αυτά. Για παράδειγμα, σε ποιον (δηλαδή σε ποια εξουσία) ανήκει το χέρι που, επαναστατικό δικαίω, επισείει τη γροθιά του ή στριφογυρίζει τη σιδερένια μπάλα του επιπίπτοντας επί δικαίων και αδικών; Ανήκει ίσως στον λαό; Κάτι τέτοιο μάλλον δεν θα συνέβαινε στη σημερινή α-φασική «δημοκρατία της κατανά-

λωσης». Κι έτσι ο κάτοχος του εξουσιαστικού χεριού, όπως και ο πραγματικός σκοπός του, παραμένουν καλυπτόμενοι στη σκιά. Η αναμόρφωση και ανάπλαση των πόλεων (με καταβολή του όποιου ανάλογου τιμήματος) είναι φυσικά άκρως αναγκαία και επιθυμητή, αλλά ως επιστημονική, δημοκρατικά ελεγχόμενη διαδικασία- όχι ως ανεργμίστος ανεύθυνος τζόγος εκτόνωσης προσωπικών αρχιτεκτονικών νευρώσεων και «όποιον πάρει ο χάρος», όπως μας υποδεικνύουν υποδορίως οι εν λόγω «έρευνες».

Μαθαίνουμε π.χ. από αυτές ότι η αγαπητή κα Μ. Χούκλιν θέλει οπωσδήποτε να γκρεμίσει μεταξύ άλλων και την Πλατεία Κολωνακίου(!) γιατί δεν της αρέσει το πολύ τσιμέντο. Ενώ ο κος Ν. Δήμου επιθυμεί διακαώς να γκρεμίσει τις δυο πολυκατοικίες της Δ. Αρεοπαγίτου για να αναπνεύσει το Νέο Μουσείο Ακρόπολης... Αλλά και γνωστός (και αγαπητός) συνάδελφος αρχιτέκτονας-πολεοδόμος απαντάει και αυτός στο ερωτηματολόγιο, με «εύσχημο» όμως τρόπο. Παρότι έχει συνειδητά θέσει και εκείνος τον εαυτό του (μέσω της συμμετοχής του) υπό την ομπρέλα της «συνθηματολογίας του γενικού γκρεμίσματος» κάνει για ευνόητους λόγους την «πάπια» και δεν απαντά στο βασικό ερώτημα για το ποιο κτήριο θα ήθελε να εξαφανίσει. Και αντί να εκφράσει ως επιστήμονας και διανοούμενος έστω και την ελάχιστη αντίρρηση για το γενικότερο πνεύμα της «έρευνας», αντιθέτως την ενισχύει καταθέτοντας μάλιστα και δυο ιδιόχειρα σκίτσα του.

Όσο για τη γνωστή ρήση του Γιάννη Τσαρούχη, για την ανάγκη δημιουργίας κενών χώρων μέσα στην πόλη (που χρησιμοποιείται συχνά ως εφιαλτήριο για παρόμοιες ισοπεδωτικές λογικές) με κανένα τρόπο δε μπορεί να χαρίζεται όπου λάχει. Γιατί διατηρεί για όλους μας διαχρονικά το βαθύ διδακτικό της νόημα, που όμως μόνο ο ίδιος ως ιδιόμορφη και σύνθετη προσωπικότητα μπορούσε να της προσδώσει. Αντιθέτως, η στρεβλή και βολική ιδιοποίησή της από έξαλλους νεο-φονταμενταλιστές τη μετατρέπει σε καρικατούρα του εαυτού της και προσβάλλει τη μνήμη του πράου και ειρηνόφιλου μεγάλου διανοητή και ζωγράφου. Ας σκεφτούμε μόνο πώς θα «αξιοποιούσαν» οι ίδιοι (εφαρμόζοντάς την κατά γράμμα) την επίσης γνωστή ρήση του Άρν Κωνσταντινίδη περί γκρεμίσματος όλων των Νεοκλασικών!

Ενόσω λοιπόν η αρχιτεκτονική προβάλλεται πρωτίστως ως η «αυτονόπη» υπεύθυνη όλων των δεινών μας (και γίνεται ο κεντρικός στόχος αυτών των «ερευνών» και της σιδερένιας μπάλας τους), θέτουμε το ζήτημα προς το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου και τους συνάδελφους αρχιτέκτονες. Πιστεύουμε ότι πρέπει να προβληματιστούμε- όχι για την προστασία τυχόν θιγομένων προσώπων ή έργων, (από ανάλογες προσπάθειες χειραγώγησης και εκφοβισμού της ελεύθερης αρχιτεκτονικής σκέψης υπάρχει πάντως πολύ δυσάρεστη προσωπική εμπειρία) αλλά για την ενίσχυση του κύρους των πραγματικών, δημοκρατικά ελεγχόμενων, επιστημονικών και κοινωνικών διαδικασιών για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Διαδικασιών που οδηγούνται μέσω λαθεμένων χειρισμών όπως και τόσες άλλες προσπάθειες, να γίνουν εργαλεία για πραγματοποίηση στόχων τελείως αντίθετων από τους επιδιωκόμενους, καθώς εθίζουν τον πολίτη σε έναν ανόπτο, ανεξέλεγκτο (εάν όχι και ολοκληρωτικής αντίληψης) τρόπο σκέψης και δράσης.

Μουσείο Ακρόπολης

Αεξάνδρα Μωρέτη, αρχιτέκτων

Να λοιπόν που έγινε πραγματικότητα το νέο Μουσείο της Ακρόπολης!

Ένα μεγάλο σύγχρονο κτήριο που ισορροπεί με τις τεράστιες κολώνες του επάνω στα ερείπια μιας πανάρχαιας Αθηναϊκής γειτονιάς απέναντι στο πιο γαλήνιο αρμονικό και μεγαλοπρεπές αρχιτεκτονικό Μνημείο.

Ένα Μουσείο για να στεγάσει τα γλυπτά του Παρθενώνα, τα αγάλματα και τα άλλα ευρήματα της περιοχής της Ακρόπολης.

Όμως, ταλαίπωρα αγάλματα, Κόρες και Κούροι!

Πού χάθηκε η μαγεία της αρχαϊκής τέχνης σας που σε τύλιγε σαν μουσική αρμονία στο μικρό υπόσκαφο μουσείο επάνω στον Ιερό Βράχο και που φεύγοντας σε ακολουθούσε και σε γέμιζε με ψυχική ευφορία που μόνο η Τέχνη μπορεί να σου δώσει;

Σας έμελλε στο νέο Μουσείο να εκτεθείτε σε βάρβαρο ανταγωνισμό, Εσείς με την αρμονική σας καθετότητα, την νωχελική δυναμική και χαρίεσσα στάση σας, την ιστορική σας μαγευτική αύρα, να ανταγωνίζεστε την κραυγαλέα

ιακή της νίκης της βαρύτητας από τις δυναμικές κολώνες της στατικής επιστήμης!

Φωνάζουν, ωρύνονται αυτές οι κολώνες και σβήνουν την ψιθυριστή μουσική που εκπέμπουν τα αρχαϊκά αγάλματα...

Ευτυχώς το τεράστιο σύγχρονο κτήριο έχει μεγάλα ολάνοιχτα μάτια, τα υαλοπετάσματά του που αντικρίζουν την Ακρόπολη και φέρνουν μέσα στο πολύβουο πλήθος των επισκεπτών την εικόνα του Παρθενώνα με την γαλήνη της ήρεμης στατικότητάς του, την ρυθμική ομορφιά της κιονοστοιχίας του, την χρωματική χρυσάφνια διαβάθμιση φωτός και σκιάς στις γλυφές των κιόνων του που κόβουν το φως με τις ακμές τους και υλοποιούν δυναμικά και ανάλαφρα την καθετότητά τους.

Το νέο δημαρχιακό μέγαρο της Θεσσαλονίκης: Μια συνηγορία για την αρχιτεκτονική

Κώστας Μαυρακάκης, αρχιτέκτων

Η ανέγερση του νέου δημαρχιακού μεγάρου της Θεσσαλονίκης έχει προκαλέσει τόσες πολλές αντιδράσεις, ώστε, γεγονός μάλλον πρωτόγνωρο, να έχουν ήδη περάσει ακόμα και στη λογοτεχνία, και κατ' επέκταση και στη λογοτεχνική κριτική.

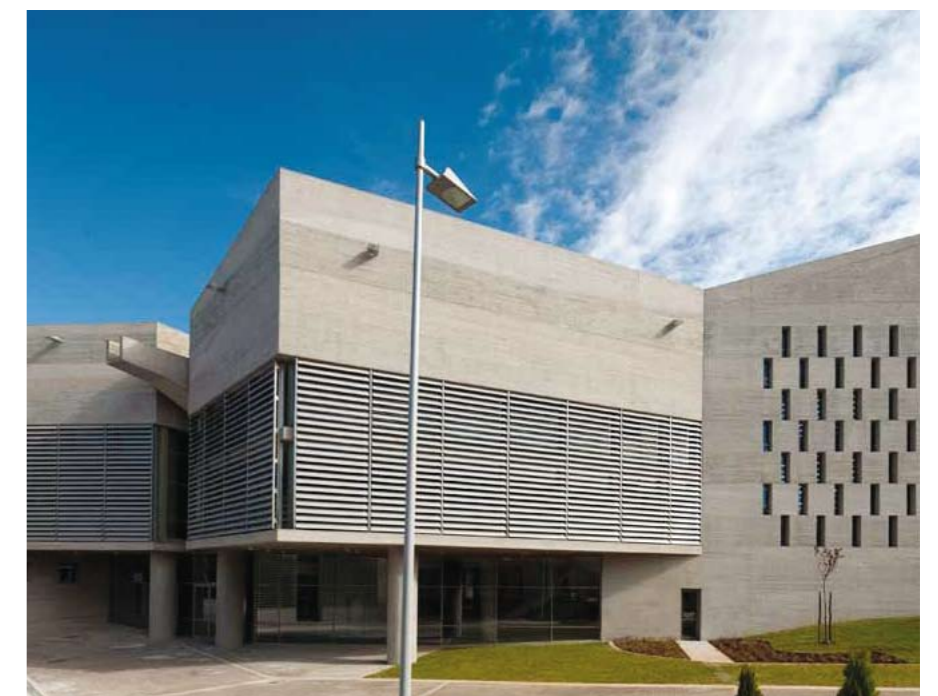
(Απόστολος Λυκεσάς, *Το τσίρκο των ψύλλων*, βλ. κριτική Μάρη Θεοδοσοπούλου, *Κατ' επίφασιν αστυνομικό*, εφ. *Ελευθεροτυπία*, *Βιβλιοθήκη*, αρ. φύλλου 591, 19-2-2010).

Οι διαστάσεις που έχει πάρει το θέμα θα περίμενε κανείς ότι θα είχαν πρώτα αποτυπωθεί επαρκώς σε μια μεγάλη δημόσια συζήτηση, μέσα από την οποία, όχι μόνο η επιστημονική κοινότητα, αλλά και το ευρύτερο κοινό θα είχε τη δυνατότητα να διαμορφώσει μια συγκροτημένη άποψη. Η συζήτηση αυτή, κατά τη γνώμη μου, περιορίστηκε σε κρίσεις κυρίως δημοσιογραφικού χαρακτήρα και λιγότερο σε παρεμβάσεις των ειδικών και έγινε συχνά με ιδιαίτερη φόρτιση, καθώς τα θέματα που έθετε η ανέγερση ενός τόσο μεγάλου δημόσιου κτηρίου και μάλιστα στη συγκεκριμένη θέση ήταν πολλά και ποικίλα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να έχει δημιουργηθεί μια σύγχυση ως προς το ακριβές αντικείμενο της κριτικής, η οποία εκφράστηκε συνήθως με τη μορφή της ακραίας άρνησης του συγκεκριμέ-

νου έργου, παρόλο που νομίζω ότι το μεγαλύτερο βάρος της έπεφτε περισσότερο στην επιλογή της θέσης και στο μέγεθος του κτηρίου, παρά στην αρχιτεκτονική πρόταση.

Είμαι αρχιτέκτων και τα τελευταία χρόνια επισκέπτομαι πολύ τακτικά τη Θεσσαλονίκη. Η παρέμβαση, λοιπόν, την οποία επιχειρώ εδώ, αποτυπώνει προφανώς τη ματιά ενός αρχιτέκτονα, αλλά συγχρόνως και τη ματιά ενός επισκέπτη της πόλης, ο οποίος καθώς διασχίζει την περιοχή εισπράττει την εικόνα ενός κτηρίου, το οποίο, όχι μόνο δεν είναι ένα «έκτρωμα», όπως περιγράφεται στο μυθιστόρημα που ανέφερα στην αρχή, αλλά αποτελεί, κατά τη γνώμη μου ένα εξαιρετικό δείγμα σύγχρονης αρχιτεκτονικής.

Θα ήθελα εξαρχής να αναφέρω ότι κατανώ τις αντιδράσεις που προκάλεσε η επιλογή της θέσης του κτηρίου. Θεωρώ ότι απόλυτη προτεραιότητα, και μάλιστα σε μία πόλη σαν τη Θεσσαλονίκη, είναι η διατήρηση των ελάχιστων ανοιχτών ελεύθερων χώρων πρασίνου που διαθέτει. Επίσης, τα προβλήματα που θα έχει η «βαριά» χρήση που ένα τέτοιο κτήριο συνεπάγεται, θα απαιτήσουν ειδική αντιμετώπιση. Εδώ θα πρέπει να επισημάνω το πασιφα-

Ελληνο-ιαπωνικό εργαστήριο αρχιτεκτονικής

Άρης Καφαντάρης, Δημήτρης Σαγώνας, τελειόφοιτοι σπουδαστές Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ

νές ότι η χωροθέτηση ενός δημόσιου κτηρίου και το κτηριολογικό του πρόγραμμα δεν μπορεί να είναι ευθύνη του αρχιτέκτονα ο οποίος λαμβάνει μέρος στον διαγωνισμό.

Ποιο είναι λοιπόν αυτό που σήμερα ερχόμαστε να κρίνουμε; Είναι η θέση του κτηρίου, είναι το μέγεθός του, ή είναι ποιότητά του και ο τρόπος με τον οποίο απαντά στους όρους που η προκήρυξη ενός δημόσιου διαγωνισμού έθετε, πριν από σχεδόν είκοσι χρόνια, για την ανέγερση στη συγκεκριμένη θέση ενός κτηρίου αυτής της χρήσης και αυτού του μεγέθους;

Αν αποσυνδέσουμε όλα αυτά τα ερωτήματα, νομίζω ότι θα μπορέσουμε με μεγαλύτερη νηφαλιότητα να κρίνουμε το συγκεκριμένο έργο και ίσως τότε να διακρίνουμε την αρχιτεκτονική πρόταση που, κατά τη γνώμη μου, καταφέρνει να απαντήσει με τρόπο θετικό στους αρνητικούς, ενδεχομένως, όρους μιας προκήρυξης.

Στα περιορισμένα όρια ενός σημειώματος δεν έχω την πρόθεση να αναλύσω όλα εκείνα τα στοιχεία που συγκροτούν την πρόταση αυτή, τα οποία άλλωστε έχουν σε μεγάλο βαθμό επισημανθεί σε άρθρα και κριτικές. Αναγκαστικά, λοιπόν, θα περιοριστώ σε μερικές νύξεις ως προς τον τρόπο πρόσληψης του κτηρίου.

Θα ξεκινήσω από την πρώτη εντύπωση που σου δημιουργεί το κτήριο, όταν το προσεγγίζεις από τη λεωφόρο Β. Γεωργίου. Ορισμένοι αποκαλούν «μορφοπλαστική φλυαρία» την όψη του προς τη θάλασσα. Μου είναι αδύνατον να συμφωνήσω με την άποψη αυτή. Απεναντίας, θεωρώ ότι το κομμάτι αυτό του κτηρίου είναι ένα εξαιρετικό δείγμα μοντερνιστικής αρχιτεκτονικής. Η πλαστικότητα των όγκων, με τη «διαφάνεια» που δημιουργούν, καθώς και η χρήση των υλικών και των χρωμάτων, καθιστούν την όψη αυτή εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και την πρώτη επαφή του πολίτη με το κτήριο πολύ φιλική. Η αίσθηση αυτή επιτείνεται από τον γενικότερο σχεδιασμό, που βασίζεται στην ιδέα ενός κτηρίου «ανοιχτού», ιδέα η οποία κατεξοχήν υπηρετείται από τον εσωτερικό πεζόδρομο που το διασχίζει. Ο πεζόδρομος αυτός, ένας είδος πλατείας ή αιθρίου, ενώ δημιουργεί χώρους συνάντησης και στάσης, αποτελεί συγχρόνως και μια ελεύθερη διάβαση, την οποία καθιστούν ιδιαίτερα ελκυστική οι ενδιαφέρουσες όψεις των κτηρίων που την περιβάλλουν.

Το Δημαρχείο έχει σχεδιαστεί ως κτήριο «ανοιχτό», που αναπτύσσεται σε πτέρυγες,

οι οποίες καλούνται να ικανοποιήσουν πολλές και διαφορετικές λειτουργίες. Η σχεδίαση αυτή όχι μόνο διευκολύνει τον επισκέπτη να κινηθεί και να εξυπηρετηθεί σε ένα κτήριο τέτοιου μεγέθους, αλλά το κάνει να διαλέγεται δημιουργικά με τα γειτονικά του κτήρια.

Είναι πολύ θετικό που η σχεδίαση δημόσιων κτηρίων είναι συνεχώς εκτεθειμένη σε κοινωνική κριτική, σε αντίθεση με τα κτήρια ιδιωτικής πρωτοβουλίας, για την αισθητική των οποίων, παρόλο που αυτή έχει καθορίσει τη μορφή που έχουν οι πόλεις μας σήμερα, κανένας στην ουσία δεν δείχνει το παραμικρό ενδιαφέρον.

Αυτή η κοινωνική κριτική συχνά μοιάζει να είναι μια προσπάθεια χειραγώγησης των αισθητικών κριτηρίων από διάφορους μηχανισμούς. Για τον λόγο αυτό εμείς, οι αρχιτέκτονες, έχουμε την υποχρέωση να εξηγήσουμε και να κάνουμε κατανοητή στο ευρύ κοινό την εικόνα μιας ασυνήθιστης γι' αυτό αρχιτεκτονικής, η οποία, επειδή το ξενίζει, του προκαλεί συχνά μια ενστικτώδη αρνητική αντίδραση.

Εν κατακλείδι, θα ήταν πολύ ενδιαφέρον να ξαναδούμε με μεγαλύτερη νηφαλιότητα το κτήριο, να συζητήσουμε, συμφωνώντας ή διαφωνώντας, για τα επιμέρους θέματα που ανοίγει, παραμένοντας στην κριτική του κτηρίου ως αρχιτεκτονήματος, που σχεδιάστηκε πριν από είκοσι χρόνια με ένα ίσως ξεπερασμένο σήμερα κτηριολογικό πρόγραμμα, και όχι στην απόρριψη που προέρχεται από την κριτική της χωροθέτησής του και του μεγέθους του.

Όταν ο Kengo Kuma αποδέχθηκε την πρόσκληση του Μεγάρου Μουσικής στα πλαίσια της Ιαπωνικής εβδομάδας, είχε κατά νου κάτι διαφορετικό από τις συνήθειες διαλέξεις. Μαζί με τους Sou Fujimoto και Junya Ishigami αποφάσισαν να εκθέσουν από κοινού μέρος του έργου τους υπό τον τίτλο «Οργανική Αρχιτεκτονική», ενώ παράλληλα θα διοργάνωναν ένα ελληνο-ιαπωνικό workshop με το ίδιο θέμα. Αρχές Οκτωβρίου, η ιαπωνική πρεσβεία ζήτησε από το ΕΙΑ να βρει 12 φοιτητές από τις έξι αρχιτεκτονικές σχολές της Ελλάδας για να συνεργαστούν με ισάριθμους Ιάπωνες πάνω σε ένα πειραματικό project, στο κέντρο της Αθήνας. Κάπως έτσι ξεκίνησαν όλα...

Gazi

Η προς μελέτη περιοχή βρίσκεται στο κέντρο της πόλης, σε ένα από τα πλέον σύνθετα, ζωντανά και ραγδαία εξελισσόμενα κομμάτια της Αθήνας, το Γκάζι. Σε αυτή συμπεριλαμβάνεται η Τεχνόπολη, το νέο εμπορικό κέντρο στα δυτικά της, καθώς και η οικιστική περιοχή γύρω από τη στάση του μετρό «Κεραμεικός», ανάμεσα από την Ιερά Οδό, την Πειραιώς και τις γραμμές του τρένου (Κωνσταντινουπόλεως). Αυτό ήταν και το μοναδικό δεδομένο που είχαμε, καθώς δεν υπήρχε θέμα ή κάποιος γενικός προσανατολισμός, πέρα από το αίτημα να «επαναφεύρουμε» την οργανική αρχιτεκτονική.

Τι είναι τέλος πάντων η οργανική αρχιτεκτονική, κύριε Fujimoto;

Στον πυρήνα του εγχειρήματος βρισκόταν σκό-

πιμα η απουσία σαφών κατευθυντήριων γραμμών. Το εργαστήριο βασιζόταν στην εξής απλή αλλά υποσχόμενη ιδέα: Συγκεντρώνουμε φοιτητές αρχιτεκτονικής με σαφώς διαφορετικό πολιτιστικό και ακαδημαϊκό υπόβαθρο, και τους χωρίζουμε σε μικτές ομάδες εργασίας. Δίνουμε ένα ασαφές και ευρύ θέμα, στο κέντρο μίας σύνθετης και προβληματικής αστικής περιοχής. Θέτουμε ως μοναδικό ζητούμενο την εξεύρεση μίας πρότασης στα πλαίσια της οργανικής αρχιτεκτονικής και βγάζουμε συμπεράσματα επί του αποτελέσματος. Πράγματι, το μόνο feedback που είχαμε ήταν οι διαλέξεις των τριών αρχιτεκτόνων πάνω στο έργο τους, και οι συμβουλές των δύο εξ αυτών –και των Ελλήνων καθηγητών– πάνω στις εργασίες μας. Η πεισματική τους άρνηση να μας ορίσουν τι είναι οργανική αρχιτεκτονική ή τουλάχιστον να μας την περιγράψουν από τη δική τους σκοπιά, μας ώθησε να εκφράσουμε μέσα από τις εργασίες μας την προσωπική μας κατανόηση του όρου. Αναζητήσαμε το «οργανικό» στην σχέση της περιοχής με την πόλη, στις δυνάμεις που αλλάζουν το Γκάζι στον χρόνο, στις ιστορικές μνήμες της περιοχής και στους ανθρώπους που κατοικούν εκεί.

Greeks + Japanese= sugoi

Οι περισσότεροι δυτικοί αρχιτέκτονες –και οι 12 συμμετέχοντες στο εργαστήριο δεν αποτελούμε εξαίρεση– αντιμετωπίζουμε την ιαπωνική αρχιτεκτονική με δέος, καθώς προέρχεται από μία κουλτούρα που διαφέρει σε πολλά επίπεδα από τη δική μας. Η ολιγόημερη συνεργασία με τους συμφοιτητές μας από την Ιαπωνία κατέρριψε αρκετούς μύθους, ενώ ενίσχυσε άλλους. Φαίνεται πως οι σύγχρονοι αρχιτέκτονες μιλάμε πλέον την ίδια γλώσσα, και πως βασικές έννοιες που αφορούν τον χώρο, την κατασκευή, την ιστορικότητα, την ένταξη της αρχιτεκτονικής, τις αντιλαμβανόμαστε με τον ίδιο τρόπο. Κατά την εφαρμογή των εννοιών στην πράξη ανέκυπταν όμως διαφορές, καθώς οι Ιάπωνες αρχιτέκτονες φαίνεται να διέπονται από μία έντονη ανάγκη ισχυρής κεντρικής ιδέας. Συχνά η κεντρική ιδέα δεν αφορά μόνο ένα έργο αλλά το σύνολο της αρχιτεκτονικής τους αντιμετώπισης, κάτι που μάλλον διαφάνηκε από τις διαλέξεις των τριών ιαπωνών αρχιτεκτόνων.

Ήδη από την πρώτη ημέρα, οι Ιάπωνες φοι-

Εργαστήριο-σεμινάριο στον Ξενώνα Στάμου Στούρνα

Επιτροπή «Για μια φιλική προς το περιβάλλον αρχιτεκτονική»

Πραγματοποιήθηκε από 19-25 Οκτωβρίου 2009 στον Ξενώνα Στάμου Στούρνα στην Άλλη Μεριά του Δήμου Πορταριάς (στα όρια της πόλης του Βόλου) το Εβδομαδιαίο Εργαστήριο-Σεμινάριο με τίτλο: «Επεμβάσεις αποκατάστασης, συντήρησης και θεραπείας βιοκλιματικών στοιχείων παραδοσιακών κτηρίων», που διοργάνωσε ο ΣΑΔΑΣ-Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων για την προώθηση της φιλικής στο περιβάλλον αρχιτεκτονικής, μετά από εισήγηση της σχετικής επιτροπής (επιτροπή για μια φιλική στο περιβάλλον αρχιτεκτονική).

Η ανάγκη για ανταλλαγή απόψεων, για εφαρμογή και συνδιαμόρφωση καινοτόμων ιδεών στην κατεύθυνση μιας φιλικής στο περιβάλλον αρχιτεκτονικής, εμβαθύνοντας στην ουσία της, μέσα από τη βιωματική εμπειρία του παραδοσιακού κτίσματος, που είναι η στέρεη βάση πάνω στην οποία μπορεί να αναπτυχθεί αυτό του είδους ο προβληματισμός, ήταν το έναυσμα για την ιδέα της διοργάνωσης ενός εργαστηρίου σεμιναρίου στον Ξενώνα Στάμου Στούρνα.

Η θεματολογία αυτού πρώτου εργαστηρίου-σεμιναρίου αφορούσε προβλήματα αποκατάστασης και συντήρησης που παρουσιάζουν τα παραδοσιακά κτήρια, με συγκεκριμένο αντικείμενο αναφοράς το παραδοσιακό κτήριο του Ξενώνα Στάμου Στούρνα που φιλοξένησε το εργαστήριο-σεμινάριο και τη διερεύνηση τεχνικών και επεμβάσεων που δεν θα αλλοιώνουν τις βιοκλιματικές ιδιότητες των στοιχείων ενός παραδοσιακού κτηρίου, αλλά θα θεραπεύουν και θα βελτιώνουν την απόδοσή τους. Η βιωματική εμπειρία των συμμετεχόντων τόσο από το θαυμάσιο παραδοσιακό κτήριο του Ξενώνα όσο και από τον εξαιρετικό περιβάλ-

λπτες ήθελαν να ανταλλάξουμε portfolio, και έδειχναν ειλικρινές ενδιαφέρον για τον τρόπο με τον οποίο δουλεύουμε. Η αλήθεια είναι πως η ποιότητα των εργασιών τους μας άφησε άφωνους, καθώς κάθε τους δουλειά διέπεται από μία –θετική– εμμονή για τελειότητα, και εσωτερική συνέπεια. Από την άλλη, η μεταξύ μας επικοινωνία ήταν μάλλον χαοτική και συχνά οδηγούσε σε διασκεδαστικές καταστάσεις.

Lost in translation

Η επικοινωνία, αν και συχνά εύκολη σε καθημερινά ή τεχνικά θέματα, μετατρέπεται σε σύμφωια εμπειρία όταν αφορούσε θεωρητικά αρχιτεκτονικά ζητήματα. Το γλωσσικό εμπόδιο –με lingua franca τα english, ή ιαπωνοαγγλικά– αντιμετωπιζόταν με παντομίμα και σκίτσα, ή ακόμα και με τη βοήθεια λεξικών στο διαδίκτυο. Για τις πολύ δύσκολες περιπτώσεις, το εργαστήριο διέθετε και διερμηνέα πρώτων βοηθειών, που αποδείχθηκε περιζήτητη. Εν τέλει, οι έξι μέρες κοινής εργασίας ήταν παραπάνω από αρκετές για να αναπτύξουμε έναν κοινό κώδικα επικοινωνίας, γεγονός που αντανακλάται και στις τελικές προτάσεις.

Οι πέντε εργασίες που προέκυψαν ήταν απροσδόκητα ολοκληρωμένες, και εμφάνιζαν εντελώς διαφορετικές αντιμετώπισεις του θέματος. Ωστόσο, οι ερμηνείες της οργανικής αρχιτεκτονικής αλληλοσυμπληρώνονταν σε μεγάλο βαθμό, και θα μπορούσαμε λοιπόν να την ορίσουμε ως εξής:

Αρχιτεκτονική των συσχετισμών, εσωτερικών και εξωτερικών,
 Αρχιτεκτονική του χρόνου, που κάνει την αλλαγή μέρος του εαυτού της,
 Αρχιτεκτονική που επανερμηνεύει και επανενοηγοποιεί,
 Αρχιτεκτονική που «θυμάται» και «θυμίζει».

Μία εβδομάδα εντατικής συνύπαρξης, και δημιουργικής αντιπαράθεσης μας άφησε όλους κερδισμένους. Η εκπαιδευτική αξία του χειρίματος υπήρξε τεράστια, και μάλλον ικανοποίησε τις προσδοκίες των Ιαπώνων αρχιτεκτόνων, αν κρίνουμε από τα χαμόγελά τους την ώρα των τελικών παρουσιάσεων. Περιμένουμε την ημέρα που θα προσγειωθούν 12 Έλληνες φοιτητές στο Τόκιο, για να δούμε εάν η συνταγή δουλεύει και αντίστροφα...

«Οργανική Αρχιτεκτονική»

Ελληνο-ιαπωνικό εργαστήριο αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας
 Kengo Kuma, Sou Fujimoto, Junya Ishigami
 Ελένη Αλεξάνδρου, Σταύρος Γυφτόπουλος
 Ηλίας Κωνσταντόπουλος, Μαριάννα Μπλιώνη
 Μίλτος Τζιτζιάς

Συμμετέχοντες:

Νίκος Ασημάκης, Νίκος Διαπουλής,
 Yuki Hamura, Yuki Horikoshi, Taku Ikeda,
 Koji Ikegami, So Ishii, Yuna Kaba,
 Hiro Kanamitsu, Emi Komiyama, Erika Mikami,
 Πόπη Κανελλοπούλου, Άρης Καφαντάρης,
 Ελεάνα Μυριούνη, Μαρία Νοδάρκη,
 Takeshi Ogawa, Έφη Ορφανού, Τάσος Ροϊθης,
 Δημήτρης Σαγώνας, Ανθή Τζάκου,
 Κώστας Τσάμης, Βασίλης Χλωροκώστας,
 Αγα Yagagisawa

Οι συμμετέχοντες είναι φοιτητές σχολών αρχιτεκτόνων της χώρας μας (ΕΜΠ, ΑΠΘ, Πανεπιστημίου Πάτρας, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Πολυτεχνείου Κρήτης, ΔΠΘ) και αντιστοίχων σχολών των Ιαπωνικών Πανεπιστημίων: Keio, Kyoto, Miyagi, Nihon, Shibaaura, Toiyama, Washeda, καθώς και της Σχολής Καλών Τεχνών και Μουσικής του Πανεπιστημίου του Τόκιο.

των συμμετεχόντων στο σεμινάριο.

Η επιτροπή «Για μια φιλική στο περιβάλλον αρχιτεκτονική» θέλει να ευχαριστήσει τη συνάδελφο Ειρήνη Κουφέλη για την πολύτιμη βοήθειά της τόσο στην οργάνωση όσο και κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου-σεμιναρίου.

Ακόμα ευχαριστεί την κα Μαρία, καλή γειτόνισσα του Ξενώνα, για την παροχή νερού και ηλεκτρικού στον τόπο εργασιών του εργαστηρίου, τη συνάδελφο Τερψιθέα Γκουντέλια, που στη γειτονική ιδιοκτησία της τοποθετή-

θηκαν η μπετονιέρα και τα υλικά, τον συνάδελφο Γιάννη Νασιούλα για τη βοήθεια που μας παρείχε στις παραγγελίες υλικών και εξοπλισμού, την Μαρία, καλό άγγελο του Ξενώνα και τον Τάσο Τσιάκα-Βούλγαρη για τη συνεχή βοήθεια και εξυπηρέτηση που μας παρείχαν σε όλη τη διάρκεια του σεμιναρίου.

Για τη Βέρα (Βαρβάρα) Δημητρακοπούλου

Είναι η πρώτη φορά που τη μέρα της γιορτής της δεν μπορέσαμε να της στείλουμε «Χρόνια Πολλά».

Οι φίλοι και συνάδελφοί της καταθέτουμε στη θύμψή της την ελάχιστη αναγνώριση των όσων εκείνη κατέθεσε στον κοινό μας βίο.

Η Βέρα ήταν άνθρωπος ευθύς και ειλικρινής. Η συνέπειά και η εντιμότητα, ήταν χαρακτηρισικά που διέκρινε κανείς σ' όλες τις εκφράσεις της ζωής της. Στην κοινωνική και πολιτική της δράση, στις ανθρώπινες σχέσεις, στη σχέση επίσης με την τέχνη της.

Ήταν από τους πρωτοπόρους, θα λέγαμε, στην αντίληψη της οικολογίας και της «δια βίου μάθησης».

Με ρίζες από τη Μ. Ασία και Πελοπόννησο, η ίδια δήλωνε φανατική Βολιώτισσα. Με καταβο-

λές και ευχέρειες εντελώς αστικές, επέλεξε να ζει και να εργάζεται στα χωριά του Πηλίου. Είχε μεγάλο ζήλο για την προσπάθεια διατήρησης και ανάδειξης της αισθητικής και της φυσικής ομορφιάς αυτού του απaráμιλλου τοπίου. Και παράλληλα, είχε πάντα τεντωμένες κεραιές και μάτια ορθάνοικτα να πληροφορηθεί και να καταλάβει ό,τι καινούργιο αντιλαμβάνονταν να έρχεται.

Αυτή τη ζωντάνια, αυτά τα καθαρά μάτια δεν θα τα ξεχάσουμε ποτέ.

Δια χειρός Εύης Γιαννοπούλου,

Οι φίλοι και συνάδελφοί της.

αφιέρωμα

Ημιυπαίθριοι
Ερμηνείες ενδιάμεσων χώρων

Επιμέλεια: Συντακτική Επιτροπή

Ο καιρός των ημιυπαιθρίων

του **Μιχάλη Λεφαντζή**, αρχιτέκτονα

Ακούγοντας τον Sir Norman Foster το 2002, στο Παγκόσμιο Συνέδριο της UIA στο Βερολίνο, δεν είχα συνειδητοποιήσει τη σοβαρότητα του ευχαριστήριου λόγου του, με επίκεντρο τα προϊόντα δόμησης μεγάλης εταιρείας που έχει «ντύσει» τα έργα του με υαλοστάσια και λοιπά ευφάνταστα μεταλλικά «αξεσουάρ», τα οποία και διαμορφώνουν έναν νέο ενδυματολογικό κώδικα στην Υψηλή Μητροπολιτική Αρχιτεκτονική ολόκληρου του πλανήτη. Τα τελευταία χρόνια το Διεθνές και το εγχώριο Στερέωμα της Αρχιτεκτονικής, χρησιμοποιώντας αυτόν τον στυλιστικό κώδικα (ακόμη και σε πρόσφατους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς), λειτουργεί όλο και περισσότερο προς την κατεύθυνση της εξεζητημένης «ένδυσης» των κελυφών και μιας στερεότυπης σκηνογραφίας εσωτερικών και εξωτερικών χώρων, ανταποκρινόμενο στις ακριβείς συνιστώσες και παραμέτρους των διεθνών «trust» μαζικής παραγωγής κτισμένου χώρου στη γιγακλίμακα και λιγότερο σε μια ουσιαστική επίλυση των αληθινών ζητημάτων που προκύπτουν σε μια διαδικασία αρχιτεκτονικής δημιουργίας. Ο εμβληματικός χαρακτήρας πολλών από αυτά τα έργα, προδιαγράφεται μέσα από τις σκηνογραφικές και ενδυματολογικές δυνατότητες αυτών των υλικών που ως αισθητικά στερεότυπα προσφέρουν αυξημένη διαπερατότητα και ηλιασμό στα κελύφη και ευμενέστερη θέαση μέσω των υαλοπετασμάτων, διαμορφώνοντας μια ψευδαίσθηση επαφής με το «έξω», ένα υποκατάστατο

μετάβασης στον υπαίθριο χώρο, περιορίζοντας την αληθινή αρχιτεκτονική στο ελάχιστο. Ιστορικά, η μετάβαση από τον εξωτερικό στον εσωτερικό χώρο αλλά και αντίστροφα, επιτυγχανόταν με τη διαμόρφωση ενδιάμεσων ημιυπαιθρίων ζωνών, ανάλογα με τη χρήση και τον χαρακτήρα της κατασκευής.

«Αγκαλιάζοντας» το Αίθριο

Στην αρχαιότητα, η βασική τυπολογική επιλογή του Αίθριου ως πυρήνα στη χωροθέτηση των χρήσεων, εκφράζεται με τους υπόστυλους στεγασμένους χώρους οι οποίοι το περιβάλλουν και την ίδια στιγμή περιβάλλονται από αυτό, εντείνοντας την εξωστρέφεια της αρχαίας αρχιτεκτονικής, στην οποία οι πολιτισμικές, κοινωνικές και λατρευτικές δραστηριότητες αφορούσαν το ύπαιθρο και απλώς οριοθετούσαν τον εξωτερικό χώρο για λόγους ιεράρχησης των χρήσεων. Με αυτή τη λογική, οι πρόστυλες είσοδοι των κτηρίων, τα πρότυλα και τα στωικά οικοδομήματα που οριοθετούσαν τα ιερά, τα τεμένη και τους δημόσιους χώρους της πόλης όπως η Αγορά, τα περιστάλια που περιέβαλλαν τους σηκούς των ναών και τους τόπους λατρείας, «δέχοντα» τα στοιχεία του εξωτερικού χώρου ως ένα αναπόσπαστο δομικό στοιχείο της κατασκευής τους, εκφρασμένο στη ζώνη του ημιυπαιθρίου χώρου που «αγκαλιάζει» το οριοθετημένο φυσικό τοπίο

ή το απλό Αίθριο στις μικρότερες κλίμακες σχεδιασμού. Στους χριστιανικούς χρόνους, οι ημιυπαιθρίες ζώνες των στοών των αρχαιότερων ιερών, μετατράπηκαν σε κλίτη του εσωτερικού χώρου των βασιλικών. Αργότερα με την εξέλιξη της ναοδομίας ο Εσωτερικός Χώρος υποκατέστησε το Αίθριο και αποστασιοποιήθηκε πλήρως από το φυσικό τοπίο για λόγους λατρευτικούς και στεγάστηκε με θόλους όλο και μεγαλύτερου μεγέθους ως σημασιοδοτημένη προσομοίωση του φυσικού κόσμου. Το ημιυπαιθριο τμήμα της κατασκευής, μετετράπη σε κλειστό νάρθηκα, στρέφοντας τον «ζωτικό» χώρο της αρχιτεκτονικής στο εσωτερικό των κελυφών και σε μια συνολικότερη εσωστρέφεια που θα διαρκέσει πολλούς αιώνες.

Η αρχή και το τέλος της «νομιμότητας»

Η στεγασμένη εσοχή ή προεσοχή στον όροφο των κατοικιών όλους αυτούς τους αιώνες, θα γεννήσει πολλές εκδοχές ημιυπαιθρίου χώρου, με συγκεκριμένες μάλιστα πολεοδομικές και νομικές διατάξεις για τη διασφάλιση της υγιεινής, του επαρκούς ηλιασμού και της θέασης στην Πόλη της Ανατολής, κυρίως κατά τους βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους. Από τον Κώδικα και τις Νεαρές του Ιουστινιανού μέχρι την Εξάβιβλο του Κωνσταντίνου Αρμενόπουλου, το στοιχείο του ημιυπαιθρίου αποκτά πια πολεοδομική και νομική υπόσταση σε κρατικές διοικητικές πράξεις, πολύ νωρίτερα από ότι θα περίμενε κανείς. Μετά την Αναγέννηση, με τη σταδιακή εξέλιξη του κλασικισμού και την εντατική μελέτη της αρχαιότητας, οι αρχιτέκτονες ανακαλύπτουν ξανά τις ιδιότητες του ημιυπαιθρίου χώρου, τόσο στην πολεοδομική κλίμακα με τη δημιουργία εμπορικών στοών στη νεοκλασική πόλη (galleries, περίπτερα διεθνών εκθέσεων κ.ά.), όσο και στην κατοικία με τους αύλειους χώρους (court-aula corte) και τα εσωτερικά αίθρια, που διαδόθηκαν αρκετά από τον 18ο αιώνα μέχρι σήμερα. Τα ζητήματα χωρικής ροής και διαφάνειας – διαπερατό-

τητας που προέκυψαν με το μοντέρνο κίνημα και την εξέλιξη του μέσα από αλληπάλληλες αμφισβητήσεις κατά τον 20ό αιώνα αλλά και η πλαστική δυναμική των νέων υλικών, οδήγησε σε πολλές και αξιόλογες εκδοχές μετάβασης από τον εσωτερικό στον εξωτερικό χώρο, βασισμένες όμως σε έναν κώδικα εσωστρέφειας στη σύνθεση και στη διαδραστική θέαση/επικοινωνία με το τοπίο, άλλοτε στο πλαίσιο μιας λειτουργικής και χωρικής ισονομίας και άλλοτε υποκαθιστώντας το τοπίο με όρους διακοσμητικούς, παρακάμπτοντας την πραγματική έννοια του ημιυπαιθρίου ως αναπόσπαστου δομικού στοιχείου της αρχιτεκτονικής. Η σύγχρονη νομική σύσταση του ημιυπαιθρίου ως στεγασμένης εσοχής στην αστική πολυκατοικία των τελευταίων 25 ετών στην Ελλάδα, ενώ ξεκίνησε με καλές προθέσεις, έχει πια ελάχιστη σχέση με τα ιστορικά παραδείγματα που προαναφέρθηκαν. Υπάρχει, θεωρητικά στις πολεοδομικές διατάξεις και στις συμβολαιογραφικές πράξεις μεταβίβασης, στην πράξη όμως κατέληξε να είναι μια –υπό αίρεση– «ανοικτή» μεγάλη ντουλάπα-αποθήκη, ένα υποψήφιο υπονοματίο, γραφείο και ότι άλλο μπορεί να αντέξει ο «εκμεταλλεύσιμος», εσωστρεφής, περικλειστός χώρος της σύγχρονης κατοικίας.

Ημιυπαίθουσες [κολώνα στη γωνία]

του **Αριστοτέλη Δημητρακόπουλου**, αρχιτέκτονα

Άηρ, αΐθρη [αιθρία], αιθήρ [αιθέρας]
Αΐθω = καίω
Αΐθων = καίων [βίαιος] > αίθουσα
Αιθρέω = χειμάζω
Υπ' Αΐθρω = Ύπαιθρος [υπό αέρος]
Αΐθρος = ψύχος, κρύο [Οδύσσεια Ξ 316-320]
Αΐθριος = χωρίς σύννεφα, ανέφελος, με ορατότητα μετεωρολογικά έως και συννεφοσκεπής

Αααεεεραααα!!!!

Σύνθημα απελευθερωτικότατο από το παρελθόν! Μας λείπει καμπόσος, είναι αλήθεια. Μήπως η έννοια του αέρα υποβόσκει της όλης άτυπης κοινωνικο-φορολογικής δια-

βούλευσης για τους ασφυκτιώντες ημιυπαίθριους βίους μας –ημιυπαίθριους– και την αεροστεγή σφράγισή τους;

Ημιυπαίθρια ζωή [πάρκιν η «πυλωτή»]

Ο συσχετισμός ότι οι Έλληνες ιστορικά και ανέκαθεν ζούσαν [ημι]υπαίθρια, άρα κάθε «προς πώληση» διύρι πολυκατοικίας στον πέμπτο –μέτωπο σε δημοτική οδό πλάτους έξι μέτρων με μισό μέτρο [προσπέλαστο] πεζοδρόμιο εκατέρωθεν– οφείλει και δικαιούται να έχει ημιυπαίθριο, είναι τόσο λογικός και έγκυρος όσο ο ισχυρισμός ότι επειδή οι Έλληνες είναι λαός χορευταράς, οφείλει και δικαιούται η γιγαγία μας η καλή να φορά γκέτες [ακόμη και] στη λαϊκή (σειμνηστη Ιωάννα-Γιαννούλα Φόντα)... ειδικά όταν είναι προφανές πως συντριπτικό ποσοστό της οικοδομικής δραστηριότητας αφορά χείρι-

κάτω: Το πρότυπο του Κοινοβουλίου χρήζει ερμηνείας κατά ΓΟΚ: Αθετεί τις προδιαγραφές του ισχύοντος κανονισμού είτε ως στοά (αποστάσεις υποστηλωμάτων και πλάτους τους), είτε ως ημιυπαίθριος χώρος (σχέση ανοίγματος υποστηλωμάτων). Αντίστοιχο το ερώτημα για τα περίπτερα δωρικά μνημεία. Αν δεν ήταν διατηρητέο μνημείο, ή αν κάποιο «σύγχρονο» κτήριο αντέγραφε τη μορφή του, πώς θα νομιμοποιούταν;

στες εμπορικές εργολαβίες κατοικιών προς πώληση [σπέκουλα] και «αντιπαροχές».

Υπεραιθρία [εξοκική αυταπάτη]

Οι μη-ισόγειοι ημιυπαίθριοι αυτοί είναι τόσο ελληνικοί όσο και η τυπολογία της ημιτελούς κακοσοβαντισμένης πολυκατοικίας με τα στριμωγμένα διαμερίσματα, το καλυμμένο έδαφος –σε συντριπτικό ποσοστό με δαπεδόστρωση απλού μπετόν, το πιλότι– με τα ατάκτως εσκορπισμένα αυτοκίνητα, τις σωλήνες αποχέτευσης και τα αδιευκρίνιστα όρια κίνησης των πεζών, τις όψεις –με τα στενά περιμετρικά μπαλκόνια και τα δώματα– με κατασρές αναμονές οπλισμού σε φόντο [τοξικού] ελεντί στην ασφαλτόστρωτη ταράτσα.

Αναίθρια πόλη [αναερόβια ζωή]

Μέσω της περίφημης «νομιμοποιητικής» τροπολογίας, η συγκυρία της συλλογικής «πανεθνικής» παραδοχής περί αποτυχίας του κτηριοδομικού κανονισμού πλέον αποκτά επίσημη χροιά – από στενά τεχνικό ή ευρύτερα αρχιτεκτονικό θέμα και συνεπώς πολιτισμικό φαινόμενο, ανέρχεται σε φορολογικό ζήτημα, με κεντρικό εφελτήριο τους ημιυπαίθριους. Οφείλει συνεπώς να αφυπνίσει ως προς τη λοξή πορεία και την απερίσκεπτη προχειρότητα στην οποία εδραιώθηκε η ανάπτυξη της ελληνικής πόλης και ορίστηκε η κτηριακή μονάδα αυτής... Η πόλη, στους

δρόμους της οποίας η αΐθρη, ο ουρανός, φαντάζει ταυτόχρονα εξαιρετικά απόμακρος, λίγος, και μαζί βαρύς, καρφωμένος σε κεραίες τηλεπικοινωνιών.

Απαίθρια ισόγεια [από (απέχουν) του αιθέρος]

Όταν η ισόγεια στάθμη εξηφανίσθη από την κάτοψη της πόλης, με την ασύλληπτη αποδοχή της ανοιχτής στάθμησης ως ισόγεια χρήση στο πιλότι, αυτομάτως ανεστάλη κάθε υγιής προοπτική ημιυπαίθριας διαβίωσης, εκεί που κατ' εξοχήν υφίσταται η έννοια της υπαίθρου: στο έδαφος. Αφού κανείς δεν ζει στο έδαφος –κανείς σχεδόν δεν προτιμά να ζει σε ισόγειο– διεγράφη ταυτοχρόνως η έννοια της γειτονιάς, ενδυναμώνοντας συνάμα την αΐγλη του ρετιρέ ή εν γένει του σνομπισμού των «πάνω-πάνω», του κατά-το-μέγιστο απομακρυσμένου από τον δρόμο διαμερίσματος. Συνεπώς το σαμποτάζ του δημόσιου και υπαίθριου απέκτησε ύφος και ταυτότητα, μετετρέπη από αυτονόητο προϊόν άξεστου επαρχιωτισμού σε εμπρόθετη συμπεριφορά. Τα πεζοδρόμια και οι πρασιές, διακοπτόμενα από επιδεικτικές ράμπες εισόδου «γκαραζ» ισόγειων, διαλύθηκαν περαιτέρω και εκφυλίστηκαν σε πεδία όκλησης των «σταθμευόμενων» από αργόσχολους ενοκλητικούς περιπατητές, νοσταλγών μιας παρελθούσας εποχής.

Εναίθρια ζωή [προσομοίωση υπαίθρου]

Με την ακύρωση της ισόγειας διαβίωσης, την άρνηση της οιασδήποτε ευκαιρίας επαφής με την ύπαιθρο και την υποβάθμιση της αστικής «υπαίθρου», φαντάζει ως εξαιρετική ειρωνεία η αναβίωση της συνολικής εμπειρίας στον αιθέρα, εναίθρια, σε δωμάτια ημίκλειστα. Άλλωστε το μόνο παράνομο στους «συνετά» κλεισμένους ημιυπαίθριους είναι το σύνθημα συρόμενο αλουμινένιο κούφωμα, επίμηκες παράθυρο [stīp window] –το οποίο καλύπτει το εναπομείναν κενό μεταξύ του μεπετονένιου περιμετρικού δοκαριού και του συμπαγούς τούβλινου στηθαίου– σε συνδυασμό με την αινιγματική απουσία ρήσεων απορροής ομβρίων και υδρορροών. Οι πρίζες τηλεφώνου, τηλεόρασης, ηλεκτρικών συσκευών, το ταβάνι και οι τρεις πλινθοδομημένες πλευρές μπορεί να θεωρηθούν ως δυνάμει αποδεκτά κατά ΓΟΚ στοιχεία.

Αναίθριοι πολίτες [αναερόβια πλάσματα]

Συνήθεις αναερόβιοι οργανισμοί, οι γνωστές και πλέον μπανάλ ως οργανικές αναφορές σχεδιασμού, οι αμοιβάδες... τι ειρωνεία, το όνομά τους, δυτικής προέλευσης, προέρχεται από τη λέξη αμοιβή – σήμαινε αντ-αλλαγή αρχικά, ή μήπως αντιπαροχή; Τα αναερόβια όντα κατ' επέκταση, ορίζονται ονομαστικά από την αμοιβή τους, ταυτίζονται με αυτήν (πόσα βγάξεις, ρε!), και αυτό –κλείνοντας στον κύκλο της γενέσεως ή της εξελίξεως των ειδών– συμπίπτει με τα πρότυπα των καιρών μας (είμαι όσα έχω) και συνάδει ακόμη και με τα αναερόβια κτίσματά μας.

Κολώνα στη γωνία [και ο πειρασμός]

Δε το ομολογεί ρητά ο ΓΟΚ, πάραυτα το μαρτυρά, παραφραστικά και περιφραστικά: Η διαφορά του εξώστη από

μέση: Αρχαίος ημιυπαίθριος [κτισμένος χωρίς πολεοδομική άδεια σε τοπογραφική έξαρση (κορυφή βραχώδους λόφου) του λεκανοπεδίου] – κατά τον σύγχρονο ΓΟΚ παράνομος αφού οι αποστάσεις των υποστηλωμάτων και η σχέση βάθους είναι ακατάλληλες. Είναι θεμιτό ο ισχύων νεοελληνικός ΓΟΚ να αδυνατεί να εντάξει μορφές της κλασικής ελληνικής αρχιτεκτονικής;

τον ημιυπαίθριο είναι καθαρά στατικής φύσεως: πρόβολοι οι «εξώστες», πλάκες με υποστυλώματα οι ημιυπαίθριοι –«εσοχές». Τεκτονικά, η ουσιαστική διαφορά συνήθως είναι η φέρουσα κολώνα στη γωνία, διαφορετικά, κάποιοι τοιχείο ή τοίχος.

Η εξοχική εσοχή [ημιυπαίθρια εσοχή]

Η γενιά κάποιων ποιητικών μοντέρνων πολυκατοικιών της δεκαετίας του 1970 –με ΓΟΚ πρό του 1985– δεν έθετε απόλυτο περιορισμό στις διαστάσεις των εξωστών, ούτε

ποσοστά επί της δόμησης [υπήρχαν όμως κανονισμοί περί αποστάσεων από κτήρια και όρια], ενώ προσμετρούσε τους ημιυπαίθριους στη δόμηση. Τα καλά παραδείγματα της γενιάς αυτής χαρακτηρίζονται από βαθείς βιώσιμους εξώστες, ενώ προφανώς, απουσιάζουν σχεδόν πάντα οι «ημιυπαίθριοι».

Η εξοχώτατη εξοχή [ο εξώστης ως ημιυπαίθριος]

Η ημιυπαίθρια διαβίωση εξυπηρετείται κάλλιστα από –συνήθως σκιασμένους– εξώστες, ανεξαρτήτως αν οι αρχαίοι ημών πρόγονοι δεν εδύναντο, προφανώς, να κατασκευάσουν πρόβλους στην ίδια κλίμακα. Βιωματικά, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι οι εξώστες υπερτερούν, αφού η απουσία υποστυλωμάτων ή τοίχων περιμετρικά μεγιστοποιεί την οπτική επαφή με το περιβάλλον τοπίο. Είναι γνωστό ότι οι εξώστες δεν κοστολογήθηκαν ποτέ ξεχωριστά ή ανά τετραγωνικό, δε μεταβιβάζονται αυτοσίσως, σπανίως κλείνονται και δεν αποτελούν συμβολαιογραφικό στοιχείο ώστε να φορολογηθούν. Διαθέτουν λοιπόν μια σειρά πρακτικών πλεονεκτημάτων, χαίρουν δε, εμμέσως, όπως καταδεικνύουν οι παρατηρήσεις αυτές, μεγαλύτερο σεβασμού από ιδιοκτήτες και πωλητές. Κάλλιστα μια επιστροφή σε κτηριοδομικό καθεστώς προ-1985 που προάγει τους εξώστες έναντι των ημιυπαίθριων, ίσως να επιφέρει την τάξη στην ιδιαίτερα άνομη «βιομηχανία ακινήτων», ίσως τότε να αποδειξουν την ελληνοφρένειά τους οι λάτρεις των ημιυπαίθριων, όταν αυτοί

προσμετρώνται στη δόμηση υποχρεωτικά, μειώνοντας τις επιφάνειες κλειστών χώρων.

Αυθαιρεσία [ανομολογία και εμμονή ανομίας]

Εκπληκτικό παραμένει, στο ψυχολογικό πεδίο, πως μια απλοϊκή ιδέα, «...να κλειστεί ο ημιυπαίθριος», μεταβάλλεται σε εκ-των-ουκ-άνευ εργολαβική παροχή, πλήρης αποδοχής από εκδότες αδειών, εργολάβους και ιδιοκτήτες, συμβολαιογράφους και δικηγόρους, αλλοιώνοντας ανεπιστρεπτή τη σχεδιαστική διαδικασία. Πλέον ο «ευσειδίητος» μελετητής εμπορικών κατασκευών μοιράζει τους ημιυπαίθριους ανά διαμέρισμα, ώστε «δικαίως» όλοι στον όροφο να λαμβάνουν το περίκλειστο ποσοστό τους, έστω και πενιχρό. Η τακτική αυτή αλλοιώνει τη συνολική αρχιτεκτονική προσέγγιση, αφού οι χώροι σχεδιάζονται ως-άν κλειστοί, έστω και αν μετέπειτα προσυπογράφεται η νομιμότητα των εκτελεσμένων εργασιών. Με άλλα λόγια, ο ίδιος ο ορισμός του ημιυπαίθριου χώρου κατά ΓΟΚ, παρήγαγε τον πιο θρυλικό πειρασμό στη μεταπολιτευτική δόμηση –το κλείσιμο της εναπομείνουσας κενής επιφάνειας– χρόνια μετά την αποδυνάμωση του κατοχικού συνδρόμου ή της έντονης –μεταπολεμικά– οικιστικής ανεπάρκειας. Μπορεί να επεκταθεί κανείς σε κλεισμένους φωταγωγούς, έρκερ ή αρχιτεκτονικότερες προεσοχές, πατάκια κ.τ.λ. Προφανώς όμως, για τους λάτρεις των κτηριακών αναθέσεων, τα παραπάνω δεν αποτελούν πρόβλημα, αφού η τέρψη του παραγγελιοδόχου, δίχως όραμα ή προοπτική, αρκεί.

Ημιυπαίθεροβάμων [...εμπέτων εις beton]

Για τους «ανεδαφικούς» ιδιοκτήτες ανώτατων ορόφων ή και άνομα κλεισμένων ισογείων, το νομολογικό παραλήρημα των αμοιβόμενων νομιμοποιήσεων φέρεται ως κεραυνός εν [ημι-υπ-]αιθρία ή αντιστρόφως ως νεφελώδης παρωδία. Για τους αυτόκλητα ελληνόφρονες οι ημιυπαίθριοι της εργολαβικής αντιπαροχής αποτελούν συνέχεια των προγονικών ημιυπαίθριων, όσο και ο περίπτερος Παρθενώνας είναι πρόδρομος της Villa Savoy και αυτή του συνήθους εργολαβικού piloti... Σίγουρο είναι πως η απουσία κοινωνικής πολιτικής ως προς τη στέγηση και την οικιστική, σε συνδυασμό με την έκρηξη των εμπορικών τιμών των ακινήτων και σε αντιδιαστολή με τα μέσα [έννομα] εισοδήματα, δημιουργεί παράλογα ασφυκτικές [αναίθριες] συνθήκες αγοράς κατοικίας: κάθε τετραγωνικό, νόμιμο ή παράνομο, κάνει διαφορά, για αγοραστής και πωλητές, ενώ ελάχιστα, ειδικά νέοι, δύνανται να αποκτήσουν δική τους στέγη – μόνοι τους, έννομα. Συγχρόνως, παρά τις εκτενείς διατάξεις και εξοντωτικές περιπτώσεις του κτηριοδομικού κανονισμού, συντριπτικό ποσοστό των ακινήτων επιδεικνύει αναρίθμητες αυθαιρεσίες, πανελληνίως. Ήρθε η στιγμή να ομολογήσουμε ότι ο ισχύων ΓΟΚ χαρτογραφεί τη νεοελληνική πλεονεξία; Ήρθε σίγουρα η στιγμή να παραδεχθούμε ότι το «άδολο κίνητρο» εφαρμογής ενός συνθετικού εργαλείου μέσω ΓΟΚ, του «τσάμπα» ημιυπαίθριου 20% ανά στάθμη (πλέον 15%), απέτυχε παταγωδώς, διεστράφη. Κανείς όμως δεν απαγόρευσε ποτέ τους ημιυπαίθριους σε οιοδήποτε μεγαλύτερο ποσοστό, ας τους προσμετρούμε λοιπόν.

Οι ημιυπαίθριοι χώροι ως ρυθμιστές του μικροκλίματος

της **Μάρως Σίνου**, Δρ αρχιτέκτονος

I. Ένας από τους λόγους που εξηγούν τη διαχρονική ύπαρξη των ημιυπαίθριων χώρων ήταν ότι αποτελούν ρυθμιστές του μικροκλίματος. Εκτός, δηλαδή, από τα άμεσα οφέλη, όπως της παροχής προστασίας από την ηλιακή ακτινοβολία, τη βροχή και το κρύο, δημιουργούν περιβαλλοντικές συνθήκες πιο ήπιες σε σχέση με αυτές των υπαίθριων χώρων.

Οι λειτουργίες που επιτυγχάνονται με την ύπαρξη των ημιυπαίθριων χώρων τόσο σε αστική κλίμακα όσο και σε κλίμακα κτηρίου μπορούν να συνοψισθούν σε πέντε: πρώτον δημιουργούν ενδιάμεσους χώρους που συνδέουν άλλους ανοικτούς ή, σε περίπτωση κτηρίου, προσφέρουν τη μετάβαση μεταξύ του εσωτερικού του κτηρίου και του υπαίθριου χώρου. Δεύτερον, όταν η αναφορά γίνεται σε συνθήκες αστικού περιβάλλοντος, μπορούν να στεγάσουν εμπορικές δραστηριότητες. Τρίτον υπηρετούν κοινωνικούς σκοπούς, δημιουργώντας τόπους ενδιαφέροντος που οι άνθρωποι μπορούν να συναντηθούν, να ανταλλάξουν απόψεις, να γνωριστούν ή να ξεκουραστούν. Η τέταρτη λειτουργία των χώρων αυτών είναι ότι δημιουργούν ένα αίσθημα κλειστότητας και ασφαλείας, προσφέροντας έτσι ψυχολογικά άνετο περιβάλλον. Τέλος, η πέμπτη λειτουργία είναι ότι οι ημιυπαίθριοι χώροι προστατεύουν από τις κλιματικές συνθήκες, είτε αυτές αφορούν σε δυνατό ήλιο, βροχή, χιόνι και αέρα. Δημιουργούν έτσι μια ενδιάμεση περιβαλλοντικά ζώνη όπου οι συνθήκες είναι ηπιότερες και πιο κοντά στις συνθήκες άνεσης σε σχέση με αυτές της υπαίθρου. Υπ' αυτή την έννοια, θα μπορούσαν να οριστούν και ως περιβαλλοντικά ενδιάμεσοι χώροι. Γι' αυτό λοιπόν και θεωρείται, ότι

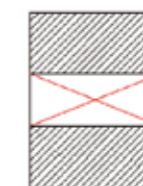
ένας από τους διαχρονικούς λόγους, τόσο δημιουργίας, όσο και αξιοποίησης ημιυπαίθριων χώρων, είναι ότι αυτοί αποτελούν ρυθμιστές του μικροκλίματος. Μέσω αυτής της ιδιότητας, καθίστανται βιώσιμοι για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, ενώ παράλληλα συντελούν στην εξοικονόμηση της ενέργειας αφού δεν απαιτείται η θέρμανση ή ψύξη τους με τεχνητά μέσα.

II. Μελετώντας την περιβαλλοντική συμπεριφορά των αστικών ημιυπαίθριων χώρων και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους έγκρινα αναγκαία τη δημιουργία μιας τυπολογίας. Αυτή στηρίχτηκε στη γεωμετρία των χώρων και ειδικότερα στο βαθμό έκθεσης τους στο εξωτερικό περιβάλλον και κατ' επέκταση στις καιρικές συνθήκες. Οι τύποι αυτοί των ημιυπαίθριων χώρων μπορούν να συνοψισθούν σε τέσσερις (Εικόνα 1): είναι η εσοχή ή πρόπυλο, το διαβατικό, η στοά με κιονοστοιχία και η υπόστυλη αίθουσα (porch, arcade, portico και hypostyle hall) (Σίνου, 2007). Τέτοιοι χώροι εντοπίζονται σε πολλές ιστορικές περιόδους και σε διαφορετικά μέρη του κόσμου.

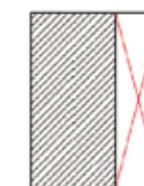
Η πιο σημαντική περιβαλλοντική συνεισφορά αυτών των χώρων είναι η θερμική τους συμπεριφορά. Κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών επιτυγχάνουν τη διατήρηση χαμηλότερων θερμοκρασιών από ότι οι υπαίθριοι ενώ κατά τη διάρκεια του χειμώνα υψηλότερων. Αυτή τους η ιδιότητα τους προσδίδει ιδιαίτερη κοινωνική σημασία, αφού μπορούν να γίνουν τόποι συγκέντρωσης και να φιλοξενήσουν δραστηριότητες που θα ήταν δυσχερείς στην ύπαιθρο, ή θα υποβαθμιζόνταν έντονα στον εσωτε-

porch

arcade

portico

hypostyle hall (undercroft)

κάτω: Εικόνα 1. Οι τύποι των ημιυπαίθριων χώρων: η εσοχή, το διαβατικό, η στοά με κιονοστοιχία και η υπόστυλη αίθουσα (porch, arcade, portico και hypostyle hall)

ρικό χώρο. Ενδεικτική είναι η σχετική άποψη του Rudofsky "Arcades are altruism turned architecture-private property given to an entire community (Rudofsky, 1964, p.68)", δηλαδή ότι οι στοές είναι ο αλτρουισμός μετα-

χώρου του οικισμού, που είναι η πλατεία. Οι μετρήσεις έδειξαν ότι η θερμοκρασία ξηρού βολβού μπορεί να είναι και μέχρι 12,0 °C χαμηλότερη κατά τους θερινούς μήνες (Πίνακας 1), ενώ τους χειμερινούς κατά 7,2 °C υψηλότερη

			second	central	stead	theol pas.	passage	air	square globe
date	time	house	loggia	loggia	porch	Arcade	arcade	ambient	open
27-May	4 a.m.	19.8	18.3	18.0	19.2	18.8	18.1	16.0	17.1
25-May	5 a.m.	19.8	17.7	18.0	19.9	18.8	18.1	17.2	16.8
27-May	2 p.m.	20.2	23.1	23.4	27.2	24.8	24.8	25.8	27.9
28-May	4 p.m.	20.9	24.7	24.4	27.2	24.8	25.2	22.6	38.0

Πίνακας 1: Θερινές θερμοκρασίες ξηρού βολβού σε υπαίθριους και ημιυπαίθριους χώρους στο Κάστρο της Σίφνου

			north	inner	second	central	new	stead	theol pas.	passage	air	square globe
date	time	house	loggia	loggia	loggia	loggia	loggia	porch	arcade	arcade	ambient	open
18-Feb	6 a.m.	13.7	11.3	11.3	10.9	11.2	10.4	11.3	10.4	10.9	9.4	9.3
18-Feb	5 a.m.	13.7	9.5	9.5	9.6	10.1	9.0	10.6	9.6	9.8	9.6	8.3
21-Feb	2 p.m.	14.2	16.7	17.7	17.7	18.0	18.0	17.7	17.4	18.3	18.2	23.7
22-Feb	12 p.m.	14.2	16.0	17.7	17.1	18.0	19.2	18.4	16.5	18.6	17.4	27.6

Πίνακας 2: Χειμερινές θερμοκρασίες ξηρού βολβού σε υπαίθριους και ημιυπαίθριους χώρους στο Κάστρο της Σίφνου

φερμένους στην αρχιτεκτονική, ιδιωτικός χώρος που δίδεται στην κοινότητα. Διαθέτουν, λοιπόν, διττή κοινωνική διάσταση, αφενός μεν προάγουν την κοινωνική συνοχή, ιδίως, σε επίπεδο αστικής κλίμακας, αφετέρου δε, επεκτείνοντας την έννοια της κατοικίας προς την υπαίθρο συνδέουν το δημόσιο με τον ιδιωτικό βίο.

Μία από τις παραμέτρους που καθορίζουν τη θερμική συμπεριφορά των ημιυπαίθριων χώρων είναι, η γεωμετρία τους και ιδιαίτερα, ένα μέγεθος που ορίστηκε κατά τη διάρκεια αυτής της μελέτης, ο βαθμός κλειστότητας (degree of enclosure DoE). Αυτός, ορίζεται ως ο λόγος του αθροίσματος των επιφανειών ενός χώρου προς το άθροισμα των ανοικτών προς το περιβάλλον επιφανειών του (Sinou, 2007). Άλλες παράμετροι είναι ο λόγος επιφάνειας δαπέδου προς όγκο, ο παράγοντας ανεμπόδιστης θέας (sky view factor), ο προσανατολισμός, τα υλικά, και ο τύπος του χώρου, όπως ορίστηκε νωρίτερα. Όλες αυτές οι παράμετροι μπορούν να καθοριστούν και να ελεγχθούν σε κάθε νέα κατασκευή, έτσι ώστε οι θερμικές συνθήκες να είναι κατά το δυνατό πιο κοντά στις συνθήκες άνεσης καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Για να δώσουμε ένα παράδειγμα, στην έρευνα μου, που έγινε στον οικισμό Κάστρο στη Σίφνο βρέθηκαν πολύ σημαντικές διαφορές σε θερμοκρασίες μεταξύ διαφορετικών ημιυπαίθριων χώρων και του βασικού ανοικτού

(Πίνακας 2). Αντίστοιχα, σε επίπεδα έντασης ανέμου, ο οποίος βέβαια είναι άμεσα εξαρτώμενος από τον προσανατολισμό του χώρου σε σχέση με την κατεύθυνση των επικρατέστερων ανέμων, μπορεί ένας ημιυπαίθριος χώρος να είναι εντελώς προστατευμένος από τον άνεμο.

Μια άλλη ενδιαφέρουσα επιμέτρηση που έκανα αφορά στη θερμοκρασιακή καταγραφή του συνόλου του χωριού καθώς κάποιος το διαβαίνει. Αυτό έγινε δυνατό μεταφέροντας τις συσκευές μετρήσεων σε αντίθεση με τις προηγούμενες μετρήσεις που ήταν στατικές σε κάθε χώρο και μετρούσαν συνεχόμενα για πολλές μέρες (Εικόνα 2).

δίπλα κάτω: Εικόνα 2. Η διαδρομή κατά την οποία έγινε η επιμέτρηση

κάτω: Διάγραμμα 1. Θερμοκρασία αέρος και θερμοκρασία ξηρού βολβού κατά τη διάρκεια ενός περιπάτου στον οικισμό Κάστρο στη Σίφνο

Έχει ενδιαφέρον ότι οι διακύμανση της θερμοκρασίας την ίδια ουσιαστικά χρονική στιγμή είναι τεράστια, έτσι ο παρατηρητής διατηρεί μία αίσθηση ποικιλίας (Διάγραμμα 1). Χωρίς αμφιβολία, η ύπαρξη ποικιλίας στις συνθήκες που επικρατούν σε ένα αστικό περιβάλλον αποτιμάται θετικά. Αν υπάρχουν χώροι με διαφορετικές συνθήκες, και σε αυτό οι ημιυπαίθριοι χώροι παίζουν καθοριστικό ρόλο, τότε ο χρήστης έχει μεγαλύτερη επιλογή και μπορεί ευκολότερα να βρει έναν χώρο που νιώθει άνετα. Στο διάγραμμα που ακολουθεί, παρατηρούμε τις διαφορές μεταξύ των τριών ημιυπαίθριων χώρων, passage, central loggia και north loggia, των ανοικτών χώρων, main street, museum street και Theologos square καθώς και των εσωτερικών χώρων tavern και Lembesis house. Παρατηρούμε ότι οι χαμηλότερες θερμοκρασίες μετρήθηκαν στους ημιυπαίθριους χώρους.

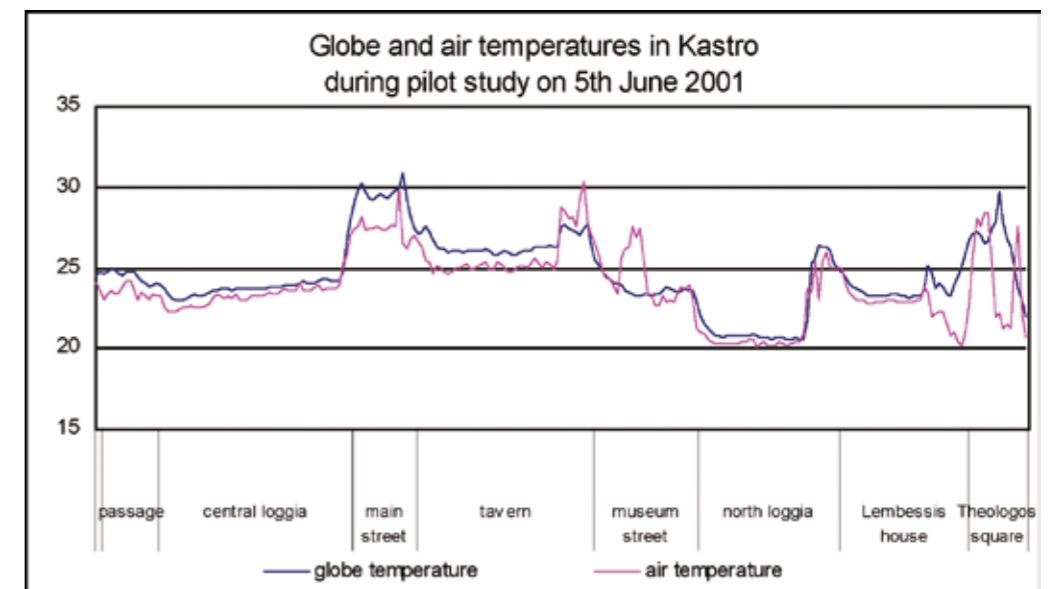
Ένας άλλος, σημαντικός παράγοντας των περιβαλλοντικών συνθηκών ενός χώρου, στην Ελλάδα, ιδιαίτερα κατά τους καλοκαιρινούς μήνες οπότε το φως είναι εκτυφλωτικά δυνατό, είναι τα επίπεδα του φυσικού φωτός. Τους καλοκαιρινούς μήνες τα επίπεδα του φωτός είναι τέτοια που καθιστούν την παραμονή δύσκολη και εκφεύγουν από τα πλαίσια της οπτικής άνεσης. Εν τούτοις, οι ημιυπαίθριοι χώροι χαμηλώνουν αυτά τα επίπεδα τόσο, ώστε να είναι δυνατή και άνετη η ανάπτυξη δραστηριοτήτων. Κατά αναλογία, τα ίδια ισχύουν και στους ημιυπαίθριους χώρους που σχετίζονται άμεσα με κτήρια, είτε είναι κατοικίες είτε δημόσιες χρήσης.

III. Από τα παραπάνω δύο βασικά συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν. Το πρώτο είναι, ότι οι ημιυπαίθριοι χώροι έχουν θερμική συμπεριφορά ηπιότερη από αυτήν των υπαίθριων χώρων και το δεύτερο και πιο σημαντικό είναι ότι αυτοί οι χώροι έχουν καθοριστική συμβολή στη δημιουργία θερμικής ποικιλίας στο αστικό περιβάλλον. Αυτή η ιδιότητα, όπως αναφέρθηκε ήδη από την αρχή του κειμένου, παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον. Και

τούτο, διότι η αξιοποίηση τέτοιων χώρων μπορεί να δημιουργήσει κατάλληλες συνθήκες άνετης διαβίωσης, ακόμη και όταν οι συνθήκες στους ανοικτούς χώρους είναι απαγορευτικές.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Hawkes, D., J. McDonald and K. Steemers, *The Selective Environment*, Spon Press, London, UK 2002.
 Rapoport, A., *History and Precedent of Environmental Design*, Plenum Press, New York and London 1990.
 Rudofsky, B., *Architecture without Architects*, Academy Editions, London 1964.
 Sinou, M., *Design and Thermal Diversity of Semi-Enclosed Spaces*, Melrose Books, Cambridgeshire, UK 2007.
 Steemers, K., M. Ramos and M. Sinou, «Urban Thermal Diversity», *Journal of Chongqing University 2 (Special Issue): 11-18*, 2003.

Ημιυπαίθριοι χώροι και Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός. Νομιμότητα και αυθαιρεσία

της **Άννας Μελανίτου**, Δρ αρχιτέκτονας, ειδ. μηχ. συγκοινωνιολόγου, ειδ. πολεοδόμου χωροτάκτη

Το λήμμα ημιυπαίθριοι χώροι εμφανίζεται για πρώτη φορά στον ΓΟΚ του '85, και στην πράξη δυστυχώς καταργείται με τον Ν. 3755 αρθ. 40 (ΦΕΚ 122 Α/21.7.2009)

Με τον ΓΟΚ του '85, αναζητούνται αρχιτεκτονικοί δείκτες που θα επιτρέπουν τη βελτίωση της παραγωγής του δομημένου χώρου ώστε οι συνθήκες διαβίωσης να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες, και η προσαρμογή του δομημένου χώρου στο περιβάλλον να είναι καλύτερη. Έτσι εκτός από τον Σ.Δ και την επιτρεπόμενη κάλυψη, ορίζονται και νέες έννοιες όπως Ιδεατό στερεό, συντελεστής όγκου, απόσταση Δ μεταξύ κτηρίων και ορίων, μέγιστο ύψος πρόσοψης που συναρτάται από το εύρος του δρόμου και την απόσταση από την απέναντι οικοδομική γραμμή και μπορεί να διαφέρει από το μέγιστο ύψος του κτηρίου κ.λπ., ώστε να επιτρέπουν με την ελεύθερη τοποθέτηση του κτηρίου στο οικόπεδο και την αρχιτεκτονική δημιουργία αλλά ταυτόχρονα να εξασφαλίζουν και τις καλύτερες συνθήκες τόσο για τους χρήστες του κτηρίου όσο και για την κοινωνία και το περιβάλλον.

Στο παραπάνω πλαίσιο ορίζονται και περιγράφονται χώροι με ιδιαίτερες χρήσεις και λειτουργίες, ορίζονται τα πρότυπα και οι προδιαγραφές που τους αφορούν, ώστε η παραγωγή τους να είναι δυνατή. Μεταξύ αυτών ορίζονται και οι ημιυπαίθριοι χώροι:

- ως χώροι που λειτουργικά περιγράφονται όπως οι εξώστες* (για τον λόγο αυτό προσμετρώνται συνολικά ως επιπλέον ποσοστό του Σ.Δ.),
- με χαρακτηριστικά που προσδιάζουν τόσο στους κλειστούς χώρους (και για τον λόγο αυτό προσμετρώνται στο Σ.Ο.) όσο και στους εξώστες,
- με προδιαγραφές που ανταποκρίνονται τόσο σε λειτουργικές όσο και σε οικολογικές απαιτήσεις χρήσεως

Τοιουτοτρόπως, με τον ΓΟΚ του '85, επιτρέπεται η διαμόρφωση χώρων με ποικιλία μορφών και χρήσεων, ελεύθερα σε όλους τους ορόφους, δημιουργούνται χώροι που ανταποκρίνονται στις περιβαλλοντικές συνθήκες της περιοχής και στο μοντέλο των κοινωνικών συνθηκών που είχαν οι κάτοικοι: που ζούσαν τον χώρο, στη διάρκεια του χρόνου, προσαρμοσμένοι στο περιβάλλον ανάλογα με τις κλιματολογικές συνθήκες, με εξωστρέφεια.

Χρειάζεται να διευκρινίσουμε ότι:

- Ο συντελεστής δόμησης (Σ.Δ.) χαρακτηρίζει ποσοτικά

την επιτρεπόμενη εκμετάλλευση ενός οικοπέδου σε αντιστοιχία των επιτρεπομένων τ.μ. παραγωγής κλειστού δομημένου χώρου πάνω από τη φυσική στάθμη του εδάφους και των λοιπών αναλογούντων χώρων, που δεν προσμετρώνται μεν στον Σ.Δ. αλλά συναρτώνται με αυτόν, και ολοκληρώνουν την επιτρεπόμενη επιφάνεια που θα δομηθεί στο οικόπεδο, με την προϋπόθεση βεβαίως ότι οι υπό δόμηση επιφάνειες βρίσκονται μέσα στο ιδεατό στερεό και δεν υπερβαίνουν τον επιτρεπόμενο συντελεστή όγκου του οικοπέδου.

- Το ιδεατό στερεό μέσα στο οποίο επιτρέπεται η ανέγερση ενός κτηρίου και ο συντελεστής όγκου (Σ.Ο.) προσδιορίζουν τον δομημένο χώρο στο περιβάλλον και απαιτείται ο αυστηρός έλεγχος από την πολιτεία για την τήρησή τους, κατά την έκδοση της οικοδομικής άδειας.

Η δυνατότητα δημιουργίας χώρων που έχουν χαρακτηριστικά εξωτερικού χώρου και ταυτόχρονα μορφή που προσομοιάζει με αυτή ενός εσωτερικού χώρου, προσέφερε και τη δυνατότητα στον χρήστη, εύκολα, να μετατρέψει τον ενδιάμεσο αυτό χώρο από ανοικτό (υπαίθριο) σε κλειστό, ανάλογα με τις μεταβαλλόμενες συνθήκες της ζωής του. (θετικό χαρακτηριστικό)

Επειδή οι χώροι αυτοί δεν προσμετρώνται στο Σ.Δ., όπως και οι άλλοι υπαίθριοι χώροι και οι εξώστες, δημιούργησε και τους από συνθήθεια και κατ' επάγγελμα αυθαιρετούντες, με την εξαρχή δημιουργία κλειστών χώρων που όμως τυπικά εμφανίζονται και χαρακτηρίζονται ως η/υ όταν εκδίδεται η οικοδομική άδεια. (αρνητικό χαρακτηριστικό)

Οι μεταβολές του χώρου, για λόγους συνέχειας στη χρήση του αυτού, διαφέρουν. Επίσης είναι δυνατόν να διαφέρουν τόσο ως κοινωνική αντίληψη όσο ως σύλληψη της αρχιτεκτονικής σύνθεσης και παρ' όλα αυτά είναι δυνατόν να μην προξενούν, οι συγκεκριμένες μεταβολές, αλλαγή στη μορφή του οικοδομήματος. Ο λόγος είναι πολύ απλός: η μεταβολή μπορεί να επιτευχθεί με την τοποθέτηση – μετατόπιση της τζαμαρίας (διαφάνειας) στο ανοικτό όριο προς τον ακάλυπτο χώρο του οικοπέδου (άνοιγμα).

- Πάντως το περιτύπωμα του η/υ χώρου στην πόλη δεν αλλάζει ακόμη και εάν αλλάξει η τυπική χρήση του, αφού ο όγκος του κτηρίου δεν μεταβάλλεται.

Οι χώροι αυτοί έχουν προσμετρηθεί στον συντελεστή κατ' όγκον εκμετάλλευσης του κτηρίου (Σ.Ο.), έτσι η οποία αυθαιρεσία στην αλλαγή της χρήσης του χώρου δεν έχει επίπτωση στο περιβάλλον, παρά μόνον αυτή της αλλοίωσης της αρχιτεκτονικής μορφής, όταν αυτή υφίσταται.

Επειδή πολύς λόγος γίνεται ότι η συγκεκριμένη αυθαίρετη αλλαγή χρήσης έχει επίπτωση στο περιβάλλον, αφού

Επομένως επίπτωση στο περιβάλλον μπορεί να έχει η αυθαίρετη προσθήκη όγκου δομημένου χώρου, η οποία και μπορεί να αποκατασταθεί με την κατεδάφιση του. (που επιβάλλεται στις περιπτώσεις αυθαιρέτων)

Στην περίπτωση των η/υ χώρων, η αλλαγή της χρήσης του χώρου είναι αυθαίρετη και όχι η ανέγερση του χώρου, δηλαδή η χρήση δεν αντιστοιχεί με τα προβλεπόμενα από την οικοδομική άδεια, ενώ δεν υπάρχει επιβάρυνση

επιρεάζει την πυκνότητα της πόλης, πρέπει να τονίσω ότι κάτι τέτοιο δεν μπορεί να υποστηριχθεί. Η πληθυσμιακή πυκνότητα της πόλης αποτελεί μεν πολεοδομικό δείκτη που χρησιμεύει όμως στη μελέτη των χαρακτηριστικών που επηρεάζουν τις λειτουργίες μιας πόλης τη δεδομένη στιγμή της μελέτης. Η πληθυσμιακή πυκνότητα της πόλης, αποτελεί χαρακτηριστικό κοινωνικό δείκτη, και δεν συναρτάται με τον Σ.Δ. ενός κτηρίου, αλλά με τα αναγκαία τ.μ. ανά κάτοικο στις περιοχές κατοικίας, ώστε αυτοί να καλύπτουν τις βασικές λειτουργικές ανάγκες ανάλογα με τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες διαβίωσης. Γεγονός είναι ότι ακόμη και η πολιτεία έχει αναγκασθεί να παραδεχθεί* ότι τα αναγκαία τ.μ. ανά άτομο στη κατοικία από 30 που ήταν στη δεκαετία του '80 σήμερα έχουν φθάσει τα 32,50 (αποδοχή αναγκών για την απαλλαγή φόρου πρώτης κατοικίας, επιδότησης αγοράς κ.λπ.). Η αλλαγή αυτή του κοινωνικού προτύπου, που προκύπτει από τα στατιστικά στοιχεία, δημιούργησε την ανάγκη και είναι ο λόγος που πολλές φορές επιβάλλεται η συγκεκριμένη αλλαγή χρήσης.

Όπως αναφέρθηκε, ο Σ.Δ. χαρακτηρίζει ποσοτικά την επιτρεπόμενη εκμετάλλευση ενός οικοπέδου σε αντιστοιχία των επιτρεπομένων τ.μ. παραγωγής κλειστού δομημένου χώρου, ενώ το ιδεατό στερεό μέσα στο οποίο επιτρέπεται η ανέγερση ενός κτηρίου και ο Σ.Ο., προσδιορίζουν τον δομημένο χώρο στο περιβάλλον.

με προσθήκη όγκου στο περιβάλλον. Επιπλέον μπορεί εύκολα και αμέσως να αποκατασταθεί η αρχική μορφή του κτηρίου. Η αιτία της δημιουργίας αλλαγής της πυκνότητας της πόλης δεν ευσταθεί γιατί αυτή εξαρτάται και μεταβάλλεται ανάλογα με το κοινωνικό πρότυπο και το στερεότυπο αναγκών σε χώρους και τ.μ. για τους κατοίκους ανάλογα με τα οικονομικά ή ιδεολογικά χαρακτηριστικά τους.

Είναι προφανές ότι η μετατροπή του η/υ χώρου ουδεμία επίπτωση μπορεί να έχει στην πυκνότητα του πληθυσμού, εφόσον αφορά βέλτιστη χρήση του χώρου που του ανήκει ανάλογα με τις ανάγκες του και τον τρόπο ζωής του.

Νομιμότητα και αυθαιρεσία

Είναι σαφές πως η αυθαιρεσία προκύπτει όταν η συντεταγμένη πολιτεία εφαρμόζει τη νομιμότητα, δηλαδή εφαρμόζει και παρακολουθεί την εφαρμογή των κανόνων που έχουν τεθεί από το κοινωνικό σύνολο. Στην αντίθετη περίπτωση, όταν δηλαδή η πολιτεία δεν είναι σε θέση να πράξει τα παραπάνω, δεν μπορούμε να ορίσουμε την αυθαιρεσία, αφού ο καθένας δρα αυτοβούλως και χωρίς κανόνες

Επομένως η απόφαση της πολιτείας να ελέγξει τις κατα-

σκευές σύμφωνα με τους κανόνες που τίθενται αποτελεί τη λυδία λίθο και μπορεί να επιλύσει όποιο πρόβλημα αυθαιρεσίας ενδέχεται να προκύψει στο μέλλον. Για το παρελθόν εφόσον η πολιτεία δεν έλεγχε έχει υποχρέωση να επιλύσει όποια προβλήματα έχουν προκύψει με γνώμονα το κοινωνικό συμφέρον, παράμετροι του οποίου είναι: το περιβάλλον, η κοινωνική συνοχή, οι οικονομικές συνθήκες και η βούληση για την επίλυση των υπαρχόντων προβλημάτων.

Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να τονίσω πως κάθε αλλαγή των προδιαγραφών που διέπουν τη λειτουργία των η/υ χώρων, όπως αυτή που έγινε με τον Ν. 3755 αρ. 40§α (ΦΕΚ 122 Α/21.7.2009), που παραμένει σε ισχύ, δεν βελτιώνει ούτε τις συνθήκες παραγωγής του δομημένου χώρου ούτε την προστασία του περιβάλλοντος. Αντίθετα οδηγεί σε υποβάθμιση των συνθηκών διαβίωσης, αφού οι παραγόμενοι νέοι η/υ χώροι δεν έχουν πλέον τις απαιτούμενες προδιαγραφές ώστε να ανταποκρίνονται στα λειτουργικά και οικολογικά χαρακτηριστικά.

Η λύση πονάει κεφάλι, κόβει κεφάλι, δεν μπορεί να θεωρηθεί ενδεδειγμένη.

Η λύση που μια υπεύθυνη πολιτεία πρέπει να προκρίνει, είναι αυτή που θα επιλύει την αιτία των προβλημάτων. Και αιτία αποτελεί ο τρόπος που η πολιτεία ελέγχει και ρυθμίζει τα ζητήματα της παραγωγής, συντήρησης και διατήρησης της λειτουργίας του δομημένου χώρου. Δηλαδή οριστική λύση μπορεί να προκύψει από ρυθμίσεις που θα καθορίζουν τον τρόπο ελέγχου των οικοδομικών αδειών, τον τρόπο ελέγχου των κατασκευών, και τις διαδικασίες διατήρησης της νομιμότητας των νομίμων κτηρίων για αλλαγή χρήσης, τροποποιήσεις ή διαμορφώσεις στο εσωτερικό του κτηρίου, με τρόπο ώστε ενημερώσεις των φακέλων αδείας και αλλαγές χρήσεις να μπορούν να γίνονται εύκολα, και να μην καθίστανται αυθαίρετα τα νόμιμα κτήρια.

Η τακτοποίηση της αλλαγής χρήσης αυτών των χώρων που όπως απεδείχθη δεν επιβαρύνουν κατ' ουδένα τρόπο το περιβάλλον ενώ προάγουν ταυτόχρονα τις σχέσεις καλής γειτονίας και την κοινωνική ειρήνη, επιβάλλεται κατά την άποψή μου, και ο προβαλλόμενος από τον Ν. 3755 αρ. 40§β και 41§β (ΦΕΚ 122 Α/21.7.2009) τρόπος μπορεί να δώσει λύση. (πρόκειται για τα άρθρα που τελούν υπό αναστολή.)

Αντίθετα τα αρ. 40§α και 41§α του Ν. 3755 (ΦΕΚ 122 Α/21.7.2009) που παραμένουν σε ισχύ θα έπρεπε να καταργηθούν γιατί υποβαθμίζουν την ποιότητα των παραγομένων χώρων που η Πολιτεία υποχρεούται να εξασφαλίζει.

Επίσης αυτή η δυνατότητα πρέπει να δίδεται και σε κάθε νέο κτήριο, με τρόπο που ενώ δεν θα αλλάζει τις σχέσεις μεταξύ των ιδιοκτητών (τα ποσοστά ιδιοκτησίας δεν μεταβάλλονται στον πίνακα κατανομής ποσοστών, αφού οι

χώροι αυτοί έχουν ήδη ληφθεί υπ' όψιν στην κατανομή των ποσοστών), να επιτρέπεται κάθε ιδιοκτήτης να νέμεται τον χώρο του κατά το δοκούν χωρίς προστριβές με τους γείτονες.

Η δυνατότητα εναλλαγής του χώρου στη διάρκεια του χρόνου, αποτελεί αξία που η αρχιτεκτονική μπορεί να αποδώσει σε κάποιο κτήριο και βάση πάνω στην οποία εξυπηρετείται η διατήρηση του κτηρίου. Ο ημιυπαίθριος χώρος επειδή εξ ορισμού είναι ένας ενδιάμεσος χώρος προσφέρει τη δυνατότητα της μετάλλαςξης στους χώρους με τους οποίους συνδυάζεται, είτε όταν με την τοποθέτηση μιας τζαμαρίας μετατρέπεται σε κλειστό χώρο, είτε αντιστρόφως όταν αφαιρείται τμήμα της τοικοποιίας και μετατρέπεται κλειστός χώρος σε ημιυπαίθριο, ανάλογα με τις μεταβαλλόμενες συνθήκες της ζωής του χρήστη.

Η παραγωγή του δομημένου χώρου είναι μια διαδικασία που αξιοποιεί σημαντικά κεφάλαια που πρέπει να αποδίδουν όφελος για πολλά χρόνια. Αντιναπτυξιακή είναι, κατ' αυτή την έννοια, η άποψη πως αυτά πρέπει να απαξιώνονται κάθε χρόνο προκειμένου να αναπαράγουμε τη συγκεκριμένη διαδικασία. Ο σωστός τρόπος δόμησης επομένως εξασφαλίζει και την αναπτυξιακή διάσταση του ζητήματος.

Όμως υπάρχει ανάγκη εκσυγχρονισμού του νομοθετικού πλαισίου έκδοσης αδειών ανέγερσης ώστε να εξασφαλίζει τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των κτηρίων και της προσαρμογής αυτών στο περιβάλλον. Ταυτόχρονα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα άμεσης αλλαγής χρήσης, στα πλαίσια που αυτές επιτρέπονται από τις πολεοδομικές διατάξεις της περιοχής. Δηλαδή με ιδιαίτερες διατάξεις πρέπει να καθορίζονται οι άδειες αλλαγής χρήσεις, άδειες μικρών επισκευών ή απλής ενημέρωσης αλλαγών που δεν επηρεάζουν τη λειτουργία του κτηρίου, ώστε να μην αποτελούν παράγοντα αυθαιρεσίας του κτηρίου όταν δεν υπάρχουν υπερβάσεις του όγκου του κτηρίου ή των πολεοδομικών διατάξεων που αφορούν τις επιτρεπόμενες χρήσεις της περιοχής.

Πρέπει λοιπόν να προηγηθεί μια τέτοια νομοθετική ρύθμιση προκειμένου να επιλυθεί ένα σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα, αλλά και να δοθεί αναπτυξιακή ώθηση στις δράσεις της πολιτείας που είναι εγκλωβισμένη σε γραφειοκρατικές διαδικασίες τέτοιες που εξασφαλίζουν τα φαινόμενα της διαπλοκής, της διαφθοράς και της ομηρίας πολιτών και δημοσίων υπηρεσιών, διαδικασίες από τις οποίες θα έπρεπε άμεσα να απεμπλακεί.

* αρ. 2 ορισμοί οι §32. ΗΜΙΥΠΑΙΘΡΙΟΙ ΧΩΡΟΙ ΚΑΙ §38 ΕΞΩΣΤΕΣ του Ν. 1577/85 (ΓΟΚ)

Ημιυπεύθυνοι – Ημιυπαίθριοι

του **Απόστολου Δ. Κυριαζή**, αρχιτέκτονα

Οι ημιυπαίθριοι χώροι αποτελούν ένα από τα ομορφότερα και διαχρονικότερα μορφολογικά στοιχεία της ελληνικής αρχιτεκτονικής. Η σημασία τους είναι πολυδιάστατη. Προστασία από έντονα καιρικά φαινόμενα, ενδυνάμωση ανθρώπινης κλίμακας, σκίαση του ισογείου από τον άμεσο ήλιο, δημιουργία ευεργετικών ρευμάτων αέρα για τη ψύξη του κτηρίου. Μορφολογικά, η προκύπτουσα ογκοπλασία των όψεων και των τομών είναι τουλάχιστον ενδιαφέρουσα, ενώ και σε επίπεδο κάτοψης, αποτελεί ένα ακόμα σημαντικό εργαλείο για τη διαχείριση των τετραγωνικών μέτρων ανάμεσα στο ισόγειο και τους ορόφους του κτηρίου.

Στη σύγχρονη Ελλάδα οι ημιυπαίθριοι χώροι υπάρχουν εδώ και πολλά χρόνια με αρκετά παραδείγματα υποδειγματικής χρήσης τους. Δυστυχώς όμως, πολύ περισσότερα είναι τα παραδείγματα καταπάτησης (μέσω κλεισίματος τους και ολικής ή μερικής μετατροπής τους σε δωμάτιο, σε δύο μορφές: στην εκ των υστέρων (επέμβαση αρκετά μετά την αρχική κατασκευή) και στην εκ προμελέτης (επέμβαση ή εξαρχής ή ελάχιστα μετά τη κατασκευή). Προφανώς η δεύτερη μορφή είναι χειρότερη από πολλές απόψεις.

Η αλλοίωση των χώρων αυτών επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις. Κατ' αρχάς αίρονται όλα τα πλεονεκτήματα, που προσέδιδαν αρχικά. Και επιπλέον, αλλοιώνεται η αισθητική (όπου υπάρχει) των όψεων. Επίσης, τα παραπάνω τετραγωνικά μέτρα χρειάζονται περισσότερη ενέργεια θέρμανσης και ψύξης από αυτή που η μελέτη υπολόγισε. Σε

κάτω: Ημιυπαίθριοι χώροι στην Ιθάκη (αριστερά) και στη Σάμο (δεξιά) [αρχείο Α.Δ. Κυριαζή]

μεγαλύτερη κλίμακα συνεπάγεται επιβάρυνση των κοινόχρηστων χώρων (αναλογικά) σε κάθε περιοχή της πόλης. Τέλος, η αύξηση της δόμησης προκαλεί μια αύξηση της τιμής του κτηρίου, αναντίστοιχη με τη φαινομενική της τιμή (που προκύπτει από τα στοιχεία της μελέτης), η οποία και καταλήγει ως αδήλωτο έσοδο στον πωλητή της (με αποτέλεσμα τις απώλειες εσόδων για το κράτος).

Ωστόσο, στην προσπάθεια αναζήτησης απαντήσεων θα πρέπει να διευκρινιστούν ορισμένα στοιχεία. Η ίδια η νομοθεσία δίνει έναν πλήρη ορισμό των ημιυπαίθριων χώρων: «Ημιυπαίθριος χώρος είναι ο στεγασμένος χώρος του κτηρίου, του οποίου η μία τουλάχιστον πλευρά είναι ανοικτή προς τον κοινόχρηστο χώρο ή τους ακάλυπτους χώρους του οικοπέδου που δεν προσμετρώνται στην κάλυψη και οι υπόλοιπες πλευρές του ορίζονται από τοίχους ή κατακόρυφα φέροντα ή μη στοιχεία και χρησιμοποιείται για τη μετακίνηση ή προσωρινή παραμονή ανθρώπων» (αρ. 2, παρ. 32 του ΓΟΚ: Ν. 2831/2000). Με άλλα λόγια:

- Ο ημιυπαίθριος χώρος μπορεί και πρέπει να βρίσκεται αποκλειστικά στο ισόγειο του κτηρίου (ή καλύτερα στην ίδια στάθμη με τον κοινόχρηστο - ακάλυπτο χώρο). Ημιυπαίθριος χώρος σε επίπεδο πέρα του ισογείου δεν ορίζεται (π.χ. στον 5ο όροφο πολυκατοικίας, αφού η μόνη δυνατή μετακίνηση ανθρώπων από το κτήριο προς τον κοινόχρηστο - ακάλυπτο χώρο μέσω του μπαλκονιού είναι με πτώση !!!).
- Με τον περιορισμό βάθους και κλειδωμένη αναλογία

κάτω: Κάτοψη 5ου ορόφου πολυκατοικίας στη δυτική Θεσσαλονίκη, με δύο διαμερίσματα. Με πορτοκαλί φόντο διακρίνονται οι «ημιυπαίθριοι χώροι» ως συνέκρια των εξωστών. Ποια είναι άραγε η μετάβαση προς τον κοινόχρηστο-ακάλυπτο χώρο του οικοπέδου; Πόσο πιο προφανής μπορεί να είναι η πρόθεση για μελλοντικό «κλείσιμό» τους; Ποιος μηχανικός υπέγραψε αυτά (και όλα τα αντίστοιχα) σχέδια; Σήμερα, όλοι οι συγκεκριμένοι ημιυπαίθριοι χώροι έχουν ήδη «κλείσει». Το διαμέρισμα στα αριστερά αύξησε το εμβαδόν του κατά 90% (από 70 τ.μ. περίπου σε 135 τ.μ.). Η απάντηση του μεσίτη στη διαφορά τ.μ. μεταξύ συμβολαίου – πραγματικότητας ήταν: «Έτσι γίνεται παντού...»

μήκους-πλάτους, επιχειρήθηκε η αποφυγή σχεδιασμού ημιυπαίθριων χώρων, που θα μπορούσαν να μετατραπούν αυτόματα σε δωμάτια. Ωστόσο, επρόκειτο για ημίμετρο, αφού παραβλέπει την υπόλοιπη κάτοψη προ του ημιυπαίθριου (και το πώς εύκολα θα ενοποιηθούν σε ένα μελλοντικό δωμάτιο).

Έτσι, στην ερώτηση «ποιος φταίει», πέρα από τον απλό πολίτη, ευθύνονται οι εξής:

- Οι μελετητές, οι οποίοι είτε γνωρίζουν τους κανονισμούς και τους καταστρατηγούν για την αποκόμιση κέρδους, είτε χρειάζεται να κατανοήσουν καλύτερα τις αντίστοιχες έννοιες. Βεβαίως, είναι αλήθεια ότι όσο λιγότερη εμπειρία και όση περισσότερη ανάγκη για δουλειά έχει ένας μελετητής, τόσο πιο επιρρεπής είναι σε πιέσεις των πελατών για καταστρατήγηση στοιχείων της μελέτης.

- Οι κατασκευαστές, οι οποίοι έχουν να κάνουν περισσότερο με το κέρδος, οπότε είναι σύνθετες το φαινόμενο σημαντικών διαφοροποιήσεων των σχεδίων στην πράξη. Μάλιστα, φαίνεται ότι οι ημιυπαίθριοι χώροι είναι μία μόνο από τις μεθόδους που χρησιμοποίησαν τα τελευταία 30 χρόνια για την «εξοικονόμηση» τετραγωνικών μέτρων, όπως η ενοποίηση κουζίνας-καθιστικού (σαλοκουζίνα), τα ενιαία μπάνια (σε αντίθεση με τα παλιότερα διαχωρισμένα δωμάτια μπανιέρας και λεκάνης), η έλλειψη πρόνοιας για εντοιχισμένες ντουλάπες, η μείωση του ελεύθερου ύψους και τελευταία η κατάργηση διαδρόμων και η πρόσβαση σε όλα τα δωμάτια άμεσα από το σαλόνι (προς κατάργηση κάθε ιδιωτικότητας!!!).

- Οι μηχανικοί των πολεοδομικών υπηρεσιών των ΟΤΑ, οι οποίοι επίσης λόγω άγνοιας του ΓΟΚ ή/και «παραβλέψεων», δεν εφαρμόζουν ακόμα και τον ορισμό του ημιυπαίθριου χώρου και αδειοδοτούν εξαρχής παράνομες μελέτες. Ακόμα, δεν «αναγνωρίζουν» τις περιπτώσεις εκείνες των μελετών, οι οποίες ευνοούν το εν συνεχεία κλείσιμο των ημιυπαίθριων χώρων.

- Εξίσου υπεύθυνοι είναι και οι ελεγκτικοί μηχανισμοί των

πολεοδομικών υπηρεσιών κατά τη διάρκεια της κατασκευής αλλά και αργότερα. Οι μηχανισμοί αυτοί είναι ανύπαρκτοι και θα μπορούσαν –αν λειτουργούσαν– να πετύχουν σε πολλαπλά επίπεδα (πρόληψη του φαινομένου, ορθή πολιτική προστίμων κ.ά.).

- Τέλος, υπεύθυνη θεωρείται και η κεντρική εξουσία, η οποία –αφού απλώς παρακολουθεί τη διαιώνιση και γιγάντωση του προβλήματος– καθιστά σήμερα τους ημιυπαίθριους στην ουσία σε μοχλό μικροκομματικών πιέσεων, αφού τους χειρίζεται με τη λογική των αυθαίρετων κατοικιών και την ένταξή τους στα σχέδια πόλης (νομιμοποίηση κατά το δοκούν). Η διαφορά ωστόσο στη περίπτωση αυτή είναι ότι αφενός οι τελευταίες ρυθμίσεις για τους ημιυπαίθριους χώρους αφορούν σε τακτοποίηση και κατ'επέκταση σε ένα αμιγώς εισπρακτικό μέτρο (και σε καμία περίπτωση σε νομιμοποίηση), και αφετέρου οι ημιυπαίθριοι χώροι κινδυνεύουν να «ποινοικοποιηθούν» στο σύνολό τους, παρασέρνοντας και τους νομίμως υφιστάμενους. Αποτελεί την τελευταία προσπάθεια για ολική απαγόρευση της δυνατότητας κατασκευής αυτού του υπέροχου μορφολογικού στοιχείου.

Εν κατακλείδι, η πιο απλή πρόταση θα ήταν να «θωρακιστούν» τα θεσμικά δεδομένα ως έχουν. Ή ακόμα, να περιγράφονται διαφορετικές ρυθμίσεις για ημιυπαίθριους χώρους στο ισόγειο και σε υπέργειους χώρους. Ταυτόχρονα όμως, οι εμπλεκόμενοι θα πρέπει να αποδείξουν ότι μπορούν να διασφαλίσουν την παρουσία της έννοιας των ημιυπαίθριων χώρων (και στην πράξη) και να διασφαλίσουν ένα άρτιο αστικό περιβάλλον. Είναι θέμα βούλησης και ευθιξίας. Πολιτικής, ηθικής, επιστημονικής και επαγγελματικής. Και βέβαια, το κράτος θα πρέπει να αναζητήσει αλλού τα χαμένα του έσοδα. Γιατί το να προσπαθήσει να αποκτήσει (για πρώτη φορά) ένα πλαίσιο οργάνωσης και ανάδειξης ενός αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού λεξιλογίου, μάλλον θυμίζει όνειρο θερινής νυχτός.

Με αφορμή τους ημιυπαίθριους χώρους

της **Φραγκίσκας Χρυσολούρη**, αρχιτέκτονας

Με καλοριφέρ ή με λουλούδια οι χώροι που από χρόνια πολλά εξυπηρετούσαν απλόχερα και χωρίς ποσοτικούς προσδιορισμούς και μίζεριες, είναι οι ημιυπαίθριοι χώροι, οι ανάσες των μεσογειακών κατοικιών.

Για μια ακόμα φορά στη νεότερη ιστορία της χώρας μας τα δαιμόνια πολιτικά μυαλά, προσπαθώντας να εξοικονομήσουν χρήματα με όποιον τρόπο, χωρίς κόπο παραγωγής ή άλλες αναπτυξιακές διεργασίες, έβαλαν στο στόχαστρο την «παράνομη» χρησιμοποίηση των ημιυπαίθριων χώρων.

Σαν επιστήμονας που ασχολούμαι με την αρχιτεκτονική λειτουργία αλλά και την αισθητική των χώρων και των κτηρίων, θεωρώ ότι το θέμα των ημιυπαίθριων χώρων πρέπει να αντιμετωπισθεί σαν στοιχείο – εργαλείο αρχιτεκτονικής και όχι για άλλους μικροπολιτικούς ή μικροοικονομικούς σκοπούς.

Στην ελληνική πραγματικότητα η ζωή απαιτεί χώρους καθημερινής διαμονής όπου το κλίμα τους προικίζει με την άνεση της ανοιξιάτικης, της καλοκαιρινής αλλά και της φθινοπωρινής ατμόσφαιρας και ευεξίας χωρίς αυτή να οριοθετείται στα 2,5 m ή στα 1,80 m που δεν χωράει ούτε ένα τραπέζι για να καθίσει κανείς.

Ο ενδιάμεσος χώρος που ενώνει το εσωτερικό με το εξωτερικό ενός κτίσματος υπάρχει και λειτουργεί από την αρχαία ελληνική εποχή με τη μορφή του περιστελλίου, της στοάς και των αίθριων και φθάνει να «εκσυγχρονιστεί» στους σύγχρονους ημιυπαίθριους.

Είναι τουλάχιστον οπισθοδρόμηση η κατάργησή τους και μοιάζει με τη «λογική» πονάει δόντι κόβει κεφάλι που τελικά βέβαια δεν πονάει δόντι, αλλά πονάει τσέπη και κόβει κεφάλι.

Με αφορμή όμως τους ημιυπαίθριους χώρους μήπως πρέπει να αναγνώσουμε καλύτερα τα προβλήματα της πόλης και από μια άλλη άποψη; π.χ. το ισοδύναμο του κενού προς το κτισμένο περιβάλλον και η καθ' ύψος πλέον ανάπτυξη της πόλης με τη δημιουργία περισσότερων και μεγαλύτερων ελεύθερων χώρων στις μεγάλες και πυκνοδομημένες περιοχές.

Το Τόκιο και άλλες σύγχρονες μεγαλουπόλεις μας δείχνουν πως η αντισεισμικότητα των περιοχών αυτών έχει

εξασφαλιστεί και η ανέγερση των υψηλών κτηρίων, όπου χρειάζεται, αποτελεί ασφαλή λύση αφήνοντας ελεύθερους χώρους για τον αερισμό και τη φύτευση που τόσο έχουν ανάγκη σήμερα η Αθήνα αλλά και άλλες μεγάλες πόλεις της χώρας μας.

Θα 'πρεπε λοιπόν να προσανατολιστούμε και προς την κατεύθυνση της κατεδάφισης –όχι χωρίς κριτήρια βέβαια– π.χ. σε καμία περίπτωση των διατηρητέων και άλλων αξιόλογων θέση και φύση κτηρίων και κυρίως όχι του ιστορικού κέντρου των πόλεων που κατά την άποψή μου θα πρέπει να διατηρεί την ιστορικότητά του και το ύψος του με κάθε κόστος.

Ευελπιστώντας ότι για το μέλλον της αρχιτεκτονικής, της πολεοδομικής αλλά και χωροταξικής ανάπτυξης και αναβάθμισης θα έχουν τον λόγο κυρίως οι έχοντες τη γνώση περί αυτών των θεμάτων, μπορεί να φανταστεί κανείς τις μελλοντικές βόλτες των κατοίκων πιο άνετες και απολαυστικές, τις αναπνοές μας πιο καθαρές και την κυκλοφορία των κάθε λογής μέσων μαζικής ή ιδιωτικής μεταφοράς χωρίς εκνευρισμούς από τα μπιτολιάρια σε πόλεις που θα αγαπήσουμε ακόμα περισσότερο εμείς οι φανατικοί κάτοικοί τους.

Ημιυπαίθριοι, όπως λέμε ημιπαράνομοι

του **Σπύρου Τσαγκαράτου**, αρχιτέκτονα, Δρ. πολεοδόμου

Βρισκόμαστε άλλη μια φορά μπροστά στη γνωστή αντίφαση της νεοελληνικής πραγματικότητας. Ένα χρήσιμο και δημιουργικό «εργαλείο» αρχιτεκτονικής σύνθεσης και πολεοδομικής λειτουργίας, από τη στρεβλή, παράνομη, κερδοσκοπική εφαρμογή του, καθίσταται μέσο επιβάρυνσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

Οι ημιυπαίθριοι, ο χώρος δηλαδή που συνδέει τον «κλειστό» με τον «ελεύθερο», «ανοικτό χώρο», τόσο πολύτιμος στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, τόσο ουσιαστικά ενταγμένος και χρήσιμος στο μεσογειακό κλίμα, κλείνοντας παράνομα μετατρέπεται σε έμμεση αύξηση της δόμησης, των τετραγωνικών, προσφέροντας μεγαλύτερα κέρδη τους εργολάβους.

Δυστυχώς δεν είναι ούτε το πρώτο, ούτε το τελευταίο, από τα σχεδιαστικά – δημιουργικά – συνθετικά μέσα, που χρησιμοποιείται για μεγιστοποίηση του κέρδους, ακυρώνοντας στην πράξη τη σημασία και χρησιμότητά του.

Στην πορεία στρέβλωσης και παράνομης χρησιμοποίησης των πολεοδομικών και αρχιτεκτονικών «εργαλείων», ξεκινήσαμε από την εκτός σχεδίου δόμηση με τα αυθαίρετα, τη μεταφορά Συντελεστή Δόμησης, για να φθάσουμε στους ημιυπαίθριους.

Σε όλα η πρόθεση και ο σχεδιασμός πνίγηκαν στην αναζήτηση κέρδους και στην υποταγή στην πραγματικότητα, το εφικτό, την υπάρχουσα κατάσταση, τις ανάγκες των χαμηλών εισοδημάτων.

Και επειδή όλοι είμαστε υπεύθυνοι, στο μέτρο των δυνατοτήτων μας, θεωρούμε ότι ήρθε η ώρα οι αρχιτέκτονες να υψώνουν τη φωνή τους για να υπερβούμε τα σημερινά αδιέξοδα.

Δεν είναι δυνατόν κάθε παρανομία να καλύπτεται, να κρύβεται και τελικά να νομιμοποιείται στο όνομα παρκατών ή ανύπαρκτων αναγκών, του μεγέθους του «προβλήματος» και της παγιωμένης κατάστασης ή εφικτότητας.

Οι ημιυπαίθριοι είναι απολύτως απαραίτητοι για την αρχιτεκτονική σύνθεση, τη βελτίωση της αισθητικής, της ποιότητας και της λειτουργίας των κτηρίων.

Οφείλουν να διατηρηθούν και μάλιστα στην αρχική

θεσμική τους κατοχύρωση και να μην υποκύψουμε στη λογική «πονάει χέρι – κόβει χέρι».

Παράλληλα είναι γεγονός ότι το κλείσιμό τους οδηγεί στην αύξηση του Σ.Δ. επιβαρύνοντας το περιβάλλον.

Ο μόνος τρόπος για να νομιμοποιηθούν όσοι παράνομα και απαράδεκτα έχουν κλείσει, είναι οι ιδιοκτήτες τους να πληρώσουν (χωρίς εξαιρέσεις) στην πραγματική αξία την επιφάνεια που έχουν μετατρέψει σε χώρους κυρίας χρήσης.

Τα χρήματα να κατατίθενται σε Πράσινο Ταμείο, με αποκλειστική δράση την απαλλοτρίωση χώρων στην ίδια γειτονιά ή συνοικία για δημιουργία ΝΕΩΝ χώρων πρασίνου. Έτσι διατηρείται το ισοζύγιο δομημένου και ελεύθερου χώρου (αυξάνοντας πραγματικά το πράσινο και όχι μόνο στα σχέδια) και ιδίως δεν αυξάνεται ο μέσος Σ.Δ. ανά γειτονιά.

Είναι προφανές ότι το μέτρο αυτό θα ισχύει μόνο για τους ήδη κλεισμένους ημιυπαίθριους και δεν θα επεκταθεί σε νέους.

Αντίστοιχα θα πρέπει να αντιμετωπισθεί η αλλαγή χρήσης σε αποθήκες και βοηθητικούς χώρους, εξαιρουμένων των χώρων στάθμευσης που θα πρέπει να αποκατασταθούν στην αρχική τους χρήση, διαφορετικά όλο το κτήριο είναι παράνομο.

Στη συζήτηση αυτή θα πρέπει να πρωτοστατήσουμε οι Αρχιτέκτονες, θέτοντας και τα υπόλοιπα επείγοντα θέματα όπως η απαγόρευση χωρίς παρεκκλίσεις της εκτός σχεδίου δόμησης (ακόμη και για κατοικία), η απαγόρευση αποκατασκευών κοινόχρηστων χώρων, το σταμάτημα των ανέμων επεκτάσεων των σχεδίων και την επαναφορά στους οικισμούς και πόλεις με τη δημιουργία προγραμμάτων αναπλάσεων, την προσαρμογή του σχεδιασμού και της παραγωγής δομημένου περιβάλλοντος σε περιβαλλοντικά και οικολογικά πλαίσια.

Η κρίση μπορεί να αποτελεί ευκαιρία υπερβάσεων και επιβολή νέων αρχών και συνθηκών. Εξαρτάται από τις δυνατότητες, ικανότητες και ενεργοποίησή μας.

Είχες και στο χωριό σου ημιυπαίθριο;

του **Ανδρέα Μαριάτου**, αρχιτέκτονα

Τα βασικά εργαλεία που χρησιμοποιούμε εμείς οι αρχιτέκτονες για να συμμετέχουμε στην παραγωγή του καθημερινού χώρου μέσα από τις ισχύουσες διαδικασίες αδειοδότησης είναι το cad και ο ΓΟΚ. Αυτά παράγουν αιγασίγ και αθόρυβα τη γλώσσα του επαγγέλματος. Offset, line, trim, move, rotate, υποχρεωτικός ακάλυπτος, Δ, κάλυψη, Σ.Δ., άρθρο 17, φωταγωγός 1,20. Και με την πάροδο του χρόνου μαθαίνει ο εγκέφαλος να σχεδιάζει με φόντο τον αρχιτεκτονικό έλεγχο. Διότι το άγχος της οικονομικής επιβίωσης μετατρέπεται υποσυνείδητα (ή όχι) το πολεοδομικό γραφείο σε αρένα. Και τη μητρική μας γλώσσα, τη μυσταγωγική λειτουργία πλασίματος του χώρου για τον άνθρωπο, την απωθούμε σε ολόένα και μακρινότερα ακαδημαϊκά επίπεδα. Ανασύροντάς την μόνο σε διαλέξεις, βραβεύσεις, δημοσιεύσεις, σαν να ανοίγουμε το άλμπουμ με τις παλιές οικογενειακές φωτογραφίες.

Περίοπτη θέση στη γλώσσα αυτή κατέχει εδώ και καιρό ο «ημιυπαίθριος». Μόνο ως λέξη βέβαια διότι, αλήθεια, ποιος έχει χρόνο πλέον να τον χρησιμοποιεί; Ποιος διαθέτει πλέον τον εαυτό του στη ματιά του γείτονα, έξω από την ασφάλεια του ατομικού κλειστού καθιστικού;

Ορισμοί:
Ημιυπαίθριος. Για τους εργολάβους, ημίκλειστος, ημιτελής κλειστός. Ανάλογα με το ποσούμενο. Όπως λέμε, ημιόρφος, ημιεξώστης, ημιπλωτή, ημιδιώροφος, ημιυπόγειο. Ημιαρχιτεκτονική ημιπροεξοχή. Κι αν τη στεγάσεις η πέργκολα γίνεται ημιυπαίθριος, όχι ημιπέργκολα.

Σοβαρά τώρα, πιστεύει κάποιος από τους αναγνώστες ότι δημιουργούν σημαντικό πρόβλημα στους αρχιτέκτονες οι μικρο-τροποποιήσεις των –γελοίων έτσι κι αλλιώς– προδιαγραφών για «τους στεγασμένους χώρους του κτηρίου, των οποίων η μία τουλάχιστον πλευρά είναι ανοικτή προς τον κοινόχρηστο χώρο ή τους ακάλυπτους χώρους του οικοπέδου που δεν προσμετρώνται στην κάλυψη και οι υπόλοιπες πλευρές τους ορίζονται από τοίχους ή κατακόρυφα φέροντα ή μη στοιχεία και χρησιμοποιούνται για τη μετακίνηση ή προσωρινή παραμονή ανθρώπων»; Οι δυστυχίες μας – και μαζί και οι ευθύνες μας – είναι πολύ ευρύτερες. Αποκαλύπτονται στην άνευ όρων παράδοση στην παράνοια του συνόλου των νομοθετημάτων του ΥΠΕΧΩΔΕ, στην παραίτηση από την αξιοπρέπεια που θα έπρεπε να συνοδεύει το λειτουργημά μας. Έχουμε αφήσει την αρχιτεκτονική στα χέρια κερδοσκοπών εμπόρων

και σφουρίζουμε αδιάφορα εκλιπαρώντας για μια θέση στο σύστημα.

Πότε διαμαρτυρήθηκαν οι αρχιτέκτονες για τη μεθοδευμένη απώλεια της αρχιτεκτονικής; Για το σύστημα οικονομικής που μετρίεται με το τ.μ., για τον κάφκικο ΓΟΚ των περιορισμών και των τροποποιήσεων, για τα συστημικά συγκαλυπτόμενα σκάνδαλα των μεγαλο-αυθαιρεσιών και την εξόντωση του –εν αγνοία παρατυπούντως– πολίτη; Θυμίστε μου, τότε απεργήσαμε για τελευταία φορά; Ευκαιρίες είχαμε, π.χ. όταν υπήρχε σχετική ζήτηση για μηχανικούς αντί να βάλουμε κάποιους όρους που θα αναβάθμιζαν το σινάφι μας εμείς διασπασμένοι εποφθαλιμούσαμε την πίτα των Ολυμπιακών αγώνων. Και άλλες, με τις ΕΠΑΕ π.χ., που απεργήσαμε για το ασφαλιστικό αλλά για τίποτα άλλο. Είναι δηλαδή λιγότερο σημαντικό πως το χάλι των «μελετών» που εξετάζονται και εγκρίνονται κάθε εβδομάδα καταστρέφει τάχιστα τις πόλεις και την ύπαιθρο;

Δεν αντιδρούμε για τα στοιχειώδη όμως για το κέρδος των εργολάβων αναλαμβάνουμε να υπερασπίσουμε το «κεκτημένο» του ημιυπαίθριου. Σαν να μας ρίχνουν στην αρένα και εμείς να διαμαρτυρόμαστε στον διοργανωτή της σφαγής για το μήκος του σπαθιού μας. Για να σπάσουμε αυτό το σύστημα πρέπει να αρνηθούμε να παλέψουμε με τους όρους που έχουν θέσει άλλοι. Χρειάζεται ριζική αναθεώρηση του προκύπτοντος από τους κανονισμούς και τον έλεγχο συστήματος δόμησης. Αν θέλουμε να αντιδράσουμε, ιδού 2-3 βασικά:

1. Να καταργηθεί επιτέλους ο Σ.Δ. της τυποποίησης και εμπορευματοποίησης.
2. Να υπογράψει ο καθεής αυτά που έχει μελετήσει και διδαχθεί.
3. Να καταργηθεί ο –αντισυναινετικός στη βάση του – έλεγχος (αρχιτέκτονας ελέγχει αρχιτέκτονα) και να γίνεται πραγματικός έλεγχος των κατασκευών.

Αλλιώς, τι είχαμε, τι χάσαμε. Μια κουζίνα μπορεί να έχει πλάτος και 1.80. Και ένα τραπέζι και μια τηλεόραση για το μουντιάλ μπαίνουν και στον εξώστη.

Ο «όγκος», οι ημιυπαίθριοι και το περιβάλλον

του **Μιχάλη Πουλάκη**, αρχιτέκτονα

Αγαπητοί Συνάδελφοι,

Ο παλιός άνθρωπος αντιλαμβανόταν την ιδιοκτησία του σε γη, με εδραία την πεποίθηση ότι η περίμετρος του σχήματος της επιφανείας της, προεκτεινόμενη καθέτως, από τα έγκατα του εδάφους έως το άπειρο σύμπαν, οριοθετούσε τον χώρο της ιδιοκτησίας του. Δηλαδή, προς τα κάτω γειτνίαζε με τα Τάρταρα και προς τα πάνω με το Χάος. Μεταγενέστερα, με την δημιουργία των πρώτων οικισμών και μετά των πόλεων, άρχισαν να μπαίνουν σιγά-σιγά, θέματα δημοσίου και ιδιωτικού χώρου, ηλιασμού, αερισμού, ύδρευσης κ.τ.λ. Μετέπειτα ζητήματα δημόσιας εκμετάλλευσης του υπεδάφους και του αέρα (ραδιοσυχνότητες, ηλεκτρικά δίκτυα), το FIR Αθηνών και πάει λέγοντας. Έτσι ο χώρος της ιδιοκτησίας και ειδικότερα της δόμησής της, «εξορθολογίστηκε» και σήμερα πλέον οριοθετείται μέσα σε αυτό που αποκαλούμε ΙΔΕΑΤΟ ΣΤΕΡΕΟ, όπου εντός αυτού διαμορφώνεται το νόμιμο περίγραμμα του όγκου του κτηρίου, εξαιρουμένων προβόλων, δωμάτων, στεγάστρων, προεξοχών κτλ.

Αυτός λοιπόν ο ΝΟΜΙΜΟΣ ΟΓΚΟΣ, είχαμε συμφωνήσει τελικά ότι είναι ένας χώρος «συντεταγμένης ελευθερίας», ένας ιδιωτικός χώρος, ένας, τέλος πάντων, μη δημόσιος χώρος. Νόμιμος ή παράνομος –στο μέτρο που υπεισέρχονται και άλλοι περιορισμοί όπως ο Συντελεστής Δόμησης και η Χρήση– είναι πάντως αδύνατον υπό οποιανδήποτε ερμηνεία να χαρακτηριστεί Χώρος Δημοσίου Ενδιαφέροντος, που μάλιστα οποιαδήποτε εμδαδική μεγέθυνση ή ήπια αλλαγή χρήσης τμημάτων εντός αυτού, να φέρεται ότι βλάπτει δημόσιο αγαθό, όπως το ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ. Θα ισχυριστεί βέβαια κανείς ότι όλα είναι περιβάλλον. Τα κτήρια, οι πλατείες, οι δρόμοι αποτελούν το ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, τα φυτά, τα ζώα, ο αέρας, η θάλασσα, αποτελούν το ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ακόμα και εμείς οι ίδιοι αποτελούμε το ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ κάποιων συνανθρώπων μας.

Θα μου πείτε γιατί σας τα λέω όλα αυτά. Ακούστε Συνάδελφοι.

Για να διαφοροποιήσουν ποιοτικά το νέο χαρτάσι για τους ημιυπαίθριους από το παλιό, μεταξύ άλλων λένε: ότι τα λεφτά που θα εισπράξουν από παραβάσεις που έχουν συντελεστεί εντός του νομίμου περιγράμματος του όγκου του κτηρίου και μόνον εντός αυτού –και σωστά μέχρι εδώ– αποτελούν ΑΝΤΙΣΤΑΘΜΙΣΜΑ για την ζημία που

δημιουργούν στο ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ. Ήμαρτον. Τι ενοχλεί το περιβάλλον και δη το φυσικό, αν η σοφία είναι υπνωδωμάτιο, ή το υπόγειο PLAY ROOM για να παίζουν τα παιδάκια, αντί αποθηκών με ποντίκια και καταρτίδες ή το κλείσιμο του ημιυπαίθριου, εφόσον όλα αυτά είναι εντός του νόμιμου όγκου του κτηρίου; Η μόνη λογική απάντηση είναι, ότι παραβιάζεται το ισχύον ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ και εδώ δεν έχει το δικαίωμα να διαφωνήσει κανείς. Ο νόμος είναι νόμος. Κλειστοί ημιυπαίθριοι και, σοφίτες, υπόγεια, πιλοτές με κύρια χρήση, είναι παράνομα, που βεβαίως όμως τα θυμούνται μόνον όταν πρέπει να διασωθεί το ΔΗΜΟΣΙΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, που το έχει καταστήσει διαχρονικά ελλειμματικό το ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.

Κυρία και κύριοι του ΥΠΕΚΑ, όντως έχουμε άμεση ανάγκη σε πράσινο και εύχομαι να τα καταφέρετε, όμως πέστε την αλήθεια: «Χρειαζόμαστε λεφτά και ελπίζουμε, με αυτά που θα εισπράξουμε, να δημιουργήσουμε κάποιους χώρους πρασίνου». Μην γελοιοποιείται αυτήν σας την προσπάθειά με λογικά άλματα. Οι παραβάσεις που εξαιρείτε για 40 χρόνια από την κατεδάφιση, εντός του νομίμου περιγράμματος του όγκου ενός κτηρίου, δεν έχουν καμία επίπτωση στο ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, τέτοια που να δικαιολογεί, εκ του λόγου αυτού, αντισταθμιστική ανάγκη για την επίτευξη –ποιος ξέρει ποιου– φυσικού ισοζυγίου εντός του οικιστικού ιστού, πόσο μάλλον στις εκτός σχεδίου περιοχές. Ειδικές επιστημονικές μελέτες έχουν αποδείξει σχετικά ότι ούτε την πληθυσμιακή πυκνότητα επηρεάζει, άρα ούτε και τα δίκτυα κοινής ωφέλειας. Μόνον οι άχαροι πολιτικοί εξυπνακισμοί και τα χιλιάδες, κατά τα άλλα, νομιμότατα κτηριακά και πολεοδομικά εξαμβλώματα, αυτά βλάπτουν το περιβάλλον και δη, το σημαντικότερο, το ΑΙΣΘΗΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.

Ημιυπαίθριοι – Διέξοδος

του **Ευάγγελου Λυρούδια**, Δρ αρχιτέκτονα, προέδρου ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ

Σε ανύποπτο χρόνο, διατυπώσαμε την ανάγκη για αναζήτηση της «αρχιτεκτονικής των αξιών» και όχι της οικοδομής των σχολαστικών κανονισμών. Επίσης, διατυπώσαμε τη θέση ότι ο κόσμος της νομοθεσίας, ο κόσμος των αρμοδίων και τέλος ο κόσμος των δημιουργών πρέπει να συνεννοηθούν για να προκύψει το συμβιβαστικό ισοζύγιο της ανάπτυξης. Οι νόμοι, οι κανονισμοί και οι έλεγχοι από μόνοι τους δεν παράγουν ανώτερα πρότυπα. Προστατεύουν τα ανθρώπινα δημιουργήματα ανάλογα με τις επιταγές της εποχής, αλλά δεν παράγουν πολιτισμό.

Ο φαύλος κύκλος της πολεοδομικής εξέλιξης έχει παγιδεύσει την ελληνική κοινωνία κάτω από την βαριά κατηγορία της πολεοδομικής αυθαιρεσίας. Η νομική διέξοδος, ακόμα και αν οι ειδικοί περί την νομιμότητα ισχυρίζονται ότι είναι αδύνατη, πρέπει να καταστεί επείγοντως δυνατή.

Τα κοινωνικά δεδομένα έχουν αλλάξει. Ο πληθυσμός, το βιοτικό επίπεδο και η πολυπολιτισμική εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας καθώς και η διεθνής εμπειρία, δίνουν το δικαίωμα να επανεξετάσουμε τις χωρητικότητες, τη σύνθεση και τη χωροθέτηση των πολεοδομικών μας λειτουργιών και σχηματισμών. Εάν αυτό απαιτεί συνταγματική αναθεώρηση, ας συζητηθεί. Στο κάτω-κάτω η νομιμότητα υπηρετεί την παραγωγική διαδικασία και όχι το αντίστροφο. Φαντασθείτε, το 1922 με την άφιξη των Ελλήνων της Μικράς Ασίας, το ελληνικό κράτος και η συνταγματική τάξη της τότε εποχής να επέβαλαν την άρνηση εγκατάστασης των προσφύγων.

Η αυθαίρετη δόμηση και οι αυθαιρεσίες περί τη νόμιμη δόμηση, εκφράζουν δύο βασικές ανθρώπινες «αδυναμίες»: τη διάθεση για μεγαλύτερο κέρδος αφενός και την κάλυψη τρεχουσών αναγκών αφετέρου, γνωστά αμφοτέρω σε όλες τις μορφές εξουσίας, από κτίσεως κόσμου.

Η ανθρώπινη παρουσία προκαλεί «νυν και αεί» περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Ένα θετικό βήμα για να προσεγγίσουμε την αντιμετώπιση του θέματος θα ήταν η κατάργηση της νομικής διαφοροποίησης των χώρων εντός του «ιδεατού στερεού». Εντός του νόμιμου όγκου, οι μελετητές της οικοδομής θα εξασφαλίζουν την εφαρμογή των κανονισμών (κτηριοδομικού, πυροπροστασίας κ.λπ.), σύμφωνα με τη σειρά εκτέλεσης των εργασιών, στα πλαίσια μιας αρχιτεκτονικής, βιοκλιματικής και ενεργειακά ορθής σύνθεσης.

Το κράτος, μέσω του Νόμιμου Στερεού, μπορεί να εξασφαλίζει την έλλογη κατάληψη χώρου, την περιβαλλοντική προστασία έναντι του κοινωνικού συνόλου καθώς και τον προγραμματισμό των υποδομών που οφείλει εγκαίρως να προνοεί. Επίσης μπορεί να επιβάλει την φορολογική διαφοροποίηση - αντιμετώπιση των χώρων, προκειμένου να εξασφαλίσει έσοδα. Πέραν αυτών, η παρουσία και η ανάμειξη των κρατικών λειτουργιών στις κατασκευαστικές και τις σχεδιαστικές λεπτομέρειες μέσω νόμων αποφάσεων και εγκυκλίων, είναι από άχρηστη έως ύποπτη.

Για να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα των αυθαιρέτων και των αυθαιρεσιών σήμερα, απαιτούνται αποφάσεις-λύσεις ευεπίφορες –είναι γεγονός– σε λαϊκιστική κριτική. Τέτοιες είναι:

1η: Ας δοθούν κίνητρα να αποκατασταθούν οι αυθαιρεσίες προς την κατεύθυνση της βιοκλιματικής νέας νομιμότητας, που είναι πλέον δυναμικά εξελισσόμενο γεγονός. Αντιμετωπίζονται έτσι ημιυπαίθριοι, αίθρια, κλειστές πέργκολες κ.λπ. με σχεδιασμό και κατασκευαστική αρτιότητα. Είναι κοινωνικά αήθης η σκέτη εισπρακτική αντίληψη που εισάγεται με την νέα «τακτοποίηση».

2η: Ας φροντίσουμε με έναν νέο ΓΟΚ όπως τον προδιαγράφει ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ (βλ. σχετικά προσυεδριακή ημερίδα) να κινηθούμε προς μία πράσινη αρχιτεκτονική με αναδρομική «βιοκλιματική» ισχύ –όπου αυτό είναι δυνατό– και απλοποίηση της σχολαστικής νομοθεσίας (ιδεατό στερεό, αξιοποίηση, θεσμική τακτοποίηση των ειδικότητων που εμπλέκονται στην οικοδομή).

3η: Ας ξανασχεδιάσουμε με σοβαρότητα την εξέλιξη, θέτοντας στόχο 30ετίας την αναμόρφωση (χωρητικότητα, ανάπτυξη καθ' ύψος, θαλάσσια μέτωπα κ.λπ.) των πόλεών μας, την έγκαιρη παράδοση πολεοδομημένης γης και υποδομών σε λογικές τιμές στους πολίτες, πριν γεννηθούν επείγουσες ανάγκες. Ο αναδασμός, που θα μπορούσε να αποτελέσει λύση για τα υπό κατεδάφιση αυθαίρετα, εκτός από την έλλειψη πολεοδομημένης γης, δημιουργεί τέτοιες κοινωνικές εντάσεις, ώστε χαρακτηρίζεται τουλάχιστον δυσχερής.

Τέλος,

4η: Ας αποδεχθούμε όλοι οι εμπλεκόμενοι ότι το ισοζύγιο της εξέλιξης απαιτεί συμβιβαστική σοβαρότητα μεταξύ νομοθεσίας, διοίκησης και τεχνικών. Η οικονομική κρίση είναι μεν οδυνηρή ίσως όμως αν αποφύγουμε τον αλληλοσπαραγμό που προκαλεί η υποαπασχόληση, να δώσουμε καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και αρχιτεκτονικού σχεδιασμού στις επερχόμενες γενιές.

«ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ»: «ΗΜΙΝΟΜΙΜΟ» ΧΑΡΑΤΣΙ, «ΗΜΙΥΠΑΙΘΡΙΩΝ» ΧΩΡΩΝ

του Παναγιώτη Κ. Κουμουνδούρου, αρχιτέκτονα

Η ημιυπαίθρια χωρο-αταξία της αγοράς

---Το σκοτεινό «ημιυπαίθριο» (εφεξής: ΗΜΙ) αντικείμενο της κερδοσκοπίας στο χώρο, μόλις βγήκε από τη ντουλάπα, πράσινο, δια χειρός ΥΠΕΚΑ. Όλες οι παρενέργειες και παθογένειες της καπιταλιστικής κρίσης, απ' το «ελάχιστο ύψος των ουρανοξυστών ή τη γνωστή φούσκα ακινήτων», βρίσκουν κι ένα «ελληνικό» αποτύπωμα στη «κλειστή» μορφή των ΗΜΙ που τώρα «δικαιώνονται»!

---Πολλά γράφτηκαν τον τελευταίο χρόνο... γι' αυτή τη τραγική και θλιβερή κατάντια «κλεισίματος» της μορφής ενός λειτουργικού αρχιτεκτονικού εργαλείου στη δημιουργία ενός χρήσιμου «ενδιάμεσου» χώρου.^{2, 3, 4, 14, 27, 29} Όμως ήταν και είναι το εμπορικό περιεχόμενο της «ακρόρεστης» καπιταλιστικής δίψας για κερδοσκοπία και λεηλασία της γης, του περιβάλλοντος (φυσικού και ανθρωπογενούς) και βέβαια η εκμετάλλευση του ίδιου του ανθρώπου, που έφερε άλλη μια αρνητική μετάλλαξη και του χώρου, μέσω του άναρχου καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και αναπαραγωγής των «ελεύθερων» αγορών και των διαφόρων χρηματιστηρίων κ.λπ. ληστρικών παραγών τους.

---Την ίδια στιγμή που υπάρχει «υπερπαραγωγή» τουλάχιστον 200.000 απούλητων διαμερισμάτων στη χώρα, έχουμε δεκάδες νεαρά ζευγάρια που δεν μπορούν να τα αγοράσουν και να κάνουν οικογένεια. Από την άλλη μεριά όσοι «τυχεροί» χρυσοπλήρωσαν στους διάφορους «κατασκευαστές» την ημιυπαίθρια «αντιπαροχή», λογαριάζοντας να κάνουν μια τρίτη επιπλέον κρεβατοκάμαρα για το δεύτερο ή και τρίτο παιδί, τώρα θα χρειαστεί να τη ξαναπληρώσουν! Ενώ τι ειρωνεία, σε πολλές περιπτώσεις αυτό το τρίτο ή και δεύτερο παιδί δεν «ήρθε» γιατί το ζευγάρι δεν το άντεχε οικονομικά κι έτσι κατέφυγε καταναγκαστικά σε ένα είδος «εξοικονόμησης» ενέργειας, αντί για τη φυσιολογική και νομοτελική ανάγκη αύξησης του πληθυσμού για τη διαίτιση του ανθρώπινου είδους...!

Η ημιυπαίθρια «πράσινη» νομοθετική «ρύθμιση»

---Δεν άργησε πάνω στην ώρα της κρίσης, η βιομηχανία και των ΗΜΙ αυθαιρέτων να ζητήσει να εισπράξει «νόμιμα» αυτή τη φορά και «πρόστιμα», σαν ένα επιπλέον «πανωπροίκι», διαλύοντας κάθε διαφορετική αυταπάτη του καθενός, αφού το σύστημα επιμένει ότι όλα τα χρέη του πρέπει να πληρώνονται «εδώ» και τώρα από «όλους»...⁵⁻²⁹ ---Η σημερινή κυβέρνηση φρόντισε να «βελτιώσει» την προηγούμενη, κατασκευάζοντας μια «πράσινη» νομοθετική έκδοση, ώστε το νέο χαράτσι που φιλοδοξεί να

μαζέψει, να πηγαίνει λεία, σε κάποιο «πράσινο ταμείο», για να αναπληρώσει κάποτε... το «πράσινο ισοζύγιο» των περιοχών που επιβαρύνθηκαν περιβαλλοντικά από το «κλείσιμο» των ΗΜΙ ή της αλλαγής χρήσης υπογείων, πυλωτών, παταριών, σοφίτων κ.λπ. και φυσικά να αποκοιμίσει τη συνείδηση και τις τυχόν αντιρρήσεις (ευαισθησίες), του «τυφλού» ΣτΕ μ' ένα ευφάνταστο συγκροτάρι 40 ετών «ημινομιμής» ανοχής... Έτσι το αστικό κράτος δίνει ρέστα αυθαιρέτωντας (παραβιάζοντας), καθημερινά το ίδιο του το Σύνταγμα και ταυτόχρονα «νομιμοποιώντας» τις ίδιες τις αυθαιρέσεις (παραβιάσεις) του !!!

---Για τα «πράσινα ταμεία» υπάρχουν πολλά τέτοια κακά προηγούμενα,²⁰ ενώ όσα γκαράζ είδαμε με τα χρήματα «εξαγοράς» τους στο ΕΤΕΡΠΣ, άλλα τόσα «πάρκα», θα δούμε και από τα πρόστιμα των «κλειστών» ΗΜΙ. Η κυβέρνηση (και πριν και τώρα), υπολογίζει ότι από τα 1,5 εκατ. ακίνητα που διαθέτουν κατά μ.ο. 10-12μ. ΗΜΙ, θα εισπράξει περίπου 2 δις ευρώ.

---Αλλά τι περιλαμβάνονται σε αυτά τα 1,5 εκατ. ακίνητα; Μήπως αυτή η επιπλέον κρεβατοκάμαρα στο μπαλκόνι στις λαϊκές γειτονιές στο Πέραμα και τα προσφυγικά της Κοκκινιάς, είναι κομμάτι αυτής της φοροεισπρακτικής και φορομηχανικής πολιτικής που θέλει μονάχα να χαρατσώνει τον λαό κάθε φορά και ειδικά σήμερα...;^{7, 8, 13αβ, 27, 29}

Ο «ημιυπαίθριος» ρόλος των μηχανικών...

---Η υπόθεση των ΗΜΙ ανέδειξε και το σκοτεινό υποκείμενο στο «χώρο» των μηχανικών και όχι μόνο. Ο ρόλος του μηχανικού (και Αρχιτέκτονα), σαν μίσθαρνο όργανο της κερδοφορίας του κεφαλαίου που διεκπεραιώνει ότι πιο απεχθές προτείνει, προβάλλει ή και υλοποιεί το κυρίαρχο σύστημα εξουσίας, από το πιο μικρό αυθαίρετο, ΗΜΙ ή μη, μέχρι τα μεγάλα «ημιπαράνομα» Μολ (MALL) και τη τσιμεντοποίηση όλων των ελεύθερων χώρων, «διδάσκαται» ακόμα...

---Ο ευνουχισμός και ο ιδεολογικός-ψυχολογικός εθισμός του έλληνα μηχανικού (και του πολίτη γενικά), στις μικρές και μεγάλες «επιταγές» της λεηλασίας της γης και της ζωής στο πλανήτη, έφτιαξε ένα περίτεχνο «εκπαιδευτικό» παράδειγμα χειραγώγησης της συνείδησης του υποκειμένου στη παραγωγή εκμετάλλευσης και του ΗΜΙ από την ασύδοτη κερδοσκοπία των κατασκευαστικών εταιρειών. Τα αποτελέσματα όμως σήμερα είναι ορατά με μεγάλα γράμματα στο τοίχο, σαν εκείνο το κλεμμένο γράμμα του Έντγκαρ Άλλαν Πόε. Τα «ημιδιέξοδα» του κέρδους στο χώρο δεν έλυσαν τα προβλήματα και τις

Τα τέσσερα «άλογα» της «αποκάλυψης» των «ημιυπαίθριων» χώρων:
«ΠΛΗΡΩΣΤΕ - ΚΛΕΙΣΤΕ - ΔΗΛΩΣΤΕ - ΞΑΝΑΠΛΗΡΩΣΤΕ» !!!!

αντιφάσεις του καπιταλισμού, απλώς τα ανέστειλαν για λίγο...

---Καμιά «εγγύηση», ούτε με χρηματοπιστωτικά «CDS», ούτε με κλεμμένη δόμηση, ούτε με «πράσινο αντιστάθμισμα», θα μας φέρει το ποθητό «περιβαλλοντικό ισοζύγιο», γιατί απλά το καπιταλιστικό πολιτικό και οικονομικό ανελεύθερο και αφύσικο υποζύγιο δεν το μπορεί και δεν το θέλει.

---Τι και αν προσπαθούν να «βελτιώσουν» κάποιοι συνάδελφοι, το «πράσινο» νομοσχέδιο...²⁸

---Σαν άνθρωποι όμως έχουμε κάθε οντολογικό δικαίωμα για μια ολόκληρη και καλότυχη ζωή, στο χώρο και στο χρόνο, χωρίς εκπώσεις και ημίμετρα μέσω κλειστών ΗΜΙ χώρων και όχι μόνο.

---Η διέξοδος χθες-σήμερα-αύριο, δεν βρίσκεται σε κάποια «αποσάνπτυξη» (όπως λέμε «αποβίωση»), αλλά σε μια άλλου «είδους» ανάπτυξη για τις πραγματικές ανάγκες όλων των λαών, για ένα άλλου «είδους» περιβάλλον, για μια άλλου «είδους» Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία.

Παραπομπές-Σημειώσεις

1. Π.Κ. Κουμουνδούρος, «Αρχιτέκτονες: Για τις στεγαστικές ανάγκες των λαών ή για τις φούσκες ακινήτων των πλουτοκρατών», περιοδικό Αρχιτέκτονες, τεύχος 72, Νοεμβ./Δεκ. 2008.
2. Δ. Αντωνάκης, «Ημιυπαίθριοι και υπαίθριοι χώροι, εστίες παρανομίας!!!», *Ελευθεροτυπία*, 13-10-2009.
3. Γ.Π. Κάρλης, (εισαγωγή-επιμέλεια), «Ημιυπαίθριοι και χώροι με

αλλαγή χρήσης – Σταυρόλεξο αναζητά λύση από έμπειρους λύτες», διάφορες απόψεις..., *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*, 2561, 23-11-2009.

4. Τ. Παπαϊωάννου, «Ο βίος εν Ελλάδι είναι ημιυπαίθριος», *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*, 2563, 7-12-2009.

5. Γ. Λιάλιος, «“Τσουκτεροί” οι εκτός σχεδίου ημιυπαίθριοι», *Η Καθημερινή*, 3-4/4/2010.

6. «Ημιυπαίθριοι – “Παζάρι” για το ύψος του τέλους τακτοποίησης», *Έθνος της Κυριακής*, 3-4/4/2010

7. «Νέα “Τακτοποίηση” ημιυπαίθριων χώρων – Στη Λογική των χαρατσιών», *Ριζοσπάστης*, 7-4-2010.

8. «Ημιυπαίθριοι χώροι – Χαράτσι από 5% έως 15% στο τετραγωνικό», *Ριζοσπάστης*, 8-4-2010.

9. Β. Σαντοριναίου, «Πως θα νομιμοποιήσετε τους ημιυπαίθριους», *Κέρδος*, 8-4-2010.

10. Γ. Λιάλιος, «Ανοχή σαράντα ετών αντί νομιμοποίησης», *Η Καθημερινή*, 8-4-2010.

11. Χ. Τζαναβάρα, «Ημιυπαίθρια, Υπόγεια, πιλοτές – Τα πρόστιμα για νομιμοποίηση», *Ελευθεροτυπία*, 8-4-2010.

12. Η Μυσ-τύρια, «Ημιυπαίθριες καταστάσεις», *Το Ποντίκι*, 8-4-2010.

13. α). Λ. Κανέλλη, «Αυθαίρετη βεράντα το Αιγαίο!», *Πατριδογνωμόνιο*, *Ριζοσπάστης*, 11-4-2010.

β). «Νομοσχέδιο για Ημιυπαίθριους – Θα επιβαρυνθούν τα λαϊκά στρώματα», *Ριζοσπάστης*, 15-04-2010.

14. Δ. Χριστοφιλόπουλου, «Γιατί δεν πρέπει να καταργηθούν οι ημιυπαίθριοι χώροι», *Αυγή*, 21-4-2010.

15. «Εγκλωβισμένοι από τη ρύθμιση για τους ημιυπαίθριους», *Αυριανή*, 22-04-2010.

16. «Έλεγχος σε όλα τα νέα κτήρια από το 2011-Ψηφίστηκε επί της αρχής το ν/χ για τους ημιυπαίθριους», *Ναυτεμπορική*, 23-4-2010.

17. Γ. Λιάλιος, «Ψηφίστηκε ο νόμος για τους ημιυπαίθριους – Χωρίς το χρονικό όριο ολοκλήρωσης των κτηρίων ως τον Ιούλιο του 2010», *Η Καθημερινή*, 23-4-2010.

18. Μ. Τράτσα, «Εκτός ρύθμισης μένουν τελικά οι νέοι ημιυπαίθριοι», *Το Βήμα*, 23-4-2010.

19. Π. Γιόγιακας, α). «Όπισθεν ολοταχώς η Μπιρμύλλη», β). «“Ηλεκτροσόκι” για τους ημιυπαίθριους», *Τα Νέα*, 23-4-10.

20. Γ. Αλαβάνος, «Η ανασφάλεια δικαίου νεκρώνει τα πάντα», περιοδικό RED, τεύχος 84, 23-4-2010.

21. «Μέτωπο για τους ημιυπαίθριους», *Ημερησία*, 23-4-2010.

22. Κ. Τζέλης, «Τέσσερις κινήσεις για τακτοποίηση των ημιυπαίθριων», *Ημερησία*, 24-25/4/2010.

23. «Ημιυπαίθριοι: Μειονεκτήματα στον νόμο για “τακτοποίηση”», *Ημερησία*, 26-4-2010.

24. Π. Γιόγιακας, «Οδηγός για ημιυπαίθριους», *Τα Νέα*, 26-4-2010.

25. Π. Γιόγιακας, «Αντίστροφη μέτρηση για την τακτοποίηση των ημιυπαίθριων», *Τα Νέα*, 28-4-2010.

26. «ΠΟΜΙΔΑ – Υπέρ και κατά της ρύθμισης για τους ημιυπαίθριους», *Τα Νέα*, ένθετο ακίνητα, 29-4-2010.

27. Κ. Τρακόσας, «Οι ημιυπαίθριοι χώροι και η λαϊκή στέγη», *Ριζοσπάστης*, 2-5-2010.

28. «Στη Βουλή οι παρατηρήσεις του ΤΕΕ στο Ν/Σ για τους ημιυπαίθριους», *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*, 2582, 3-5-2010.

29. «Για το ζήτημα της “Νομιμοποίησης” των Ημιυπαίθριων Χώρων», ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ, *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*, 2529, 23-3-2010, (www.dpk.tee.gr/deltio2009/ed2529.htm).